

ЗА БУКВЕНИТЕ

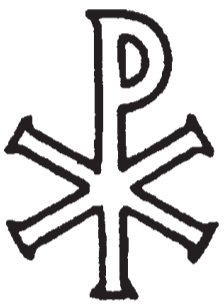
КИРИЛО МЕТОДИЕВСКИ ВЕСТНИК

О ПИСМЕНАХЪ

®

ИЗДАВА УНИВЕРСИТЕТЪТ ПО БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ И ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ • ГОДИНА XXXIV • БРОЙ 38/НОЕМВРИ 2012 Г.

Кръстен знак
на Константин Велики
с монограм на Христос
(общохристиянски символ)

Спаси, Господи,
люди Твоя
и благослови достояние
Твое,
победи
православним
християном
на сопротивния даруя
и Твое сохраняя
Крестом
Твоим жителство.

Вознесися
на Крест волею,
тезоименитому Твоему
новому жителству
щедроты Твоя даруй,
Христе Боже;
возвесели нас
силою Твоею,
победи дая нам
на супостати,
пособие Твое
имущим Твое,
оружие мира,
непобедимую победу.

Величаем Тя,
Живодавче Христе,
и чтим Крест
Твой Святей,
имже нас спасл еси
от работи вражия.

Тропар за Празника „Въздвижение на
Честния и Животворящ Кръст Господен“
(на църковнославянски език).

„Въздвижение на Кръста“.
Икона от Тревненската
живописна школа (XIX в.)

Славистика в Интернет

Международна научна конференция в УниБИТ

По инициатива на Университета по библиотекознание и информационни технологии през септември т.г. в София се проведе Първата международна научна конференция „Дигитализация на славянската книжовна култура“, посветена на проблемите по включването на славянската култура в глобалното информационно пространство. В нея взеха участие с доклади представители на научната общност на България и Русия.

Конференцията бе открита от проф. д.к.н. Стоян Денчев – ректор на УниБИТ. Участниците бяха поздравени от Светлана Шаренкова – председател на Форум „България – Русия“ и с писмо от Московския държавен университет по печата „Иван Фьодоров“.

Проблемите по дигитализирането на старобългарските писмени паметници на славянското културно наследство представиха проф. д.филол.н. Анисава Милтенова от Института по литература към Българската академия на науките и доц. Христина Тончева от Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ съвместно с Анисава Лесенска от Народната библиотека „Иван Вазов“ в Пловдив и Нели Василева от Висшето военно-морско училище „Никола Вапцаров“ във Варна. Доклад изнесе и доц. София Василева от УниБИТ. От своя страна Мариела Младенова от Югозападния университет „Неофит Рилски“ в Благоевград представи културното наследство на банатските българи, описано в Интернет, а доц. д-р Мария Николова – директор на Департамента по общообразователни дисциплини в УниБИТ, представи популяризирането на българската художествена литература в електронните библиотеки.

Докладът на Михаил Панфилов от Научноизследователския институт по книгознание при Руската държавна библиотека в Москва бе посветен на дигитализираните хроники за Руско-турската освободителна война от 1877-1878 г. и по-специално на материалите за подвига на генерал Фьодор Радеcki и участието на българското опълчение във войната.

Специално внимание бе отделено на интернет ресурсите в областта на образованието. По тези проблеми говориха учените от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ Владимир Манчев и Екатерина Солнцева-Накова, а също и Иванка Атанасова от Великотърновския университет „Св. Св. Кирил и Методий“.

Нови образователни модели разгледаха учените от УниБИТ проф. Стоян Денчев, проф. Кристина Върбанова-Денчева и проф. Ирина Петева. Д-р Васил Загорев запозна присъстващите на конференцията с иновациите в представянето на българската книжовна история.

Последвалата дискусия доказа общия стремеж за по-мощно присъствие на славянската култура в световното културно пространство.

Корица на сборника

По традиция докладите от международните научни конференции, провеждани всяка година за Деня на будителите, се издават в самостоятелен сборник от издателството на УниБИТ – „За буквите – О писменехъ“. Под наслов „Знанието и новата цивилизация“ в новия том са включени доклади в три секции – „Книжовност и хуманизъм“, „Културно-историческо наследство и устойчиво развитие“ и „Информационно общество и икономика на знанията“. Също така има и постерна секция за докторанти и студенти. Изданието е подкрепено от Дирекция „Книга и библиотечно дело“ при Министерството на културата.

Пазете я – да се не погуби

Изложба за „История славяноболгарская“ в Рим

В дните около Кирило-Методиевския празник в римската църква „Св. Викентий и Св. Анастасий“ бе открита изложба, посветена на 250-годишнината от появата на

„История славяноболгарская“ от Паисий Хилендарски. Тя бе уредена от Университета по библиотекознание и информационни технологии, Националната библи-

отека „Св. Св. Кирил и Методий“ в София и Българската православна църковна община „Св. Св. Кирил и Методий“ в Рим.

Изложбата беше официално открита от Президента на Република България Росен Плевнелиев. Присъстваха проф. д.к.н. Стоян Денчев – ректор на УниБИТ, и Анета Дончева – зам.-директор на НБКМ. Архимандрит Климент, председател на църквата, отслужи благодарствен молебен.

Показани бяха преписи на Паисиевата история и нейни печатни издания, броеве от Кирило-Методиевския вестник „За буквите – О писменехъ“ и много издания на едноименното издателство, както и документи от Държавна агенция „Архиви“.

Дипломати, наши сънародници, живеещи в Италия, ученици и преподаватели от българското училище в Рим, както и чуждестранни туристи, почетоха културното събитие.

Кът от изложбата

Проф. Стоян Денчев показва на посетители на изложбата преписи на Паисиевата история

Разяждаше ме постепенно
ревност и жалост
за моя български род,
че няма наедно събрана
история за преславните
деяния от първите времена
на нашия род,
светци и царе...
Не съм учил никак нито
граматика, нито светски
науки, но за простите
българи просто и написах
тая история.

Из „История славяноболгарская“

Седми научен семинар в Охрид

В края на май т.г. преподаватели, студенти и докторанти от УниБИТ участваха в традиционния пролетен научен семинар, който се провежда в град Охрид, Република Ма-

кедония. Тема на обсъжданията бе „Нови информационни технологии в образователния процес“. Разгледани бяха черквата „Св. Климент Охридски“, манастирът

„Св. Наум Охридски“ на брега на Охридското езеро и черквата „Св. Богородица Пречиста“ в Кичево. В семинара взеха участие и учени и преподаватели от Македония.

Участниците в семинара пред музея на Братя Миладинови в Струга

Ден на народните будители
X Юбилейна национална научна конференция
с международно участие

„Обществото на знанието
и хуманизмът на XXI век“

1 ноември 2012 г.

Университет по библиотекознание и информационни технологии
Българска академия на науките
Конференцията ще се проведе в Големия салон на БАН

Кръстоносене

Християнските корени на Европа през Третото хилядолетие

Константин Велики (IV в.)

През 313 г. император Константин Велики обявява Миланския едикт, с който прави християнството равноправно с всички вероизповедания във Византия.

**„In voc signo vinces“
С този кръст ще победиш!**

При битката с Максентий в подстъпите на Рим през 312 г. император Константин вижда на небето огромен кръст от звезди с горния надпис и след победата, вече станал император, решава да се покръсти.

Неговата майка Елена открива в Йерусалим Христовия кръст от Голгота. Части от него се съхраняват в различни кътчета по света.

Двамата са провъзгласени като равноапостолни. Българската православна църква почита паметта им на 21 май. На този ден на много места има и народни събори. Нестинарският празник в Странджа става също на този ден.

Празникът „Въздвижение на Честния и Животворящ Кръст Господен“ се чества на 14 септември (Кръстовден).

The „Edict of Milan“ (313 A. D.)

When I, Constantine Augustus, as well as I Licinius Augustus d fortunately met near Mediolanurn (Milan), and were considering everything that pertained to the public welfare and security, we thought -, among other things which we saw would be for the good of many, those regulations pertaining to the reverence of the Divinity ought certainly to be made first, so that we might grant to the Christians and others full authority to observe that religion which each preferred; whence any Divinity whatsoever in the seat of the heavens may be propitious and kindly disposed to us and all who are placed under our rule.

And thus by this wholesome counsel and most upright provision we thought to arrange that no one whatsoever should be denied the opportunity to give his heart to the observance of the Christian religion, of that religion which he should think best for himself, so that the Supreme Deity, to whose worship we freely yield our hearts) may show in all things His usual favor and benevolence.

Therefore, your Worship should know that it has pleased us to remove all conditions whatsoever, which were in the rescripts formerly given to you officially, concerning the Christians and now any one of these who wishes to observe Christian religion may do so freely and openly, without molestation.

We thought it fit to commend these things most fully to your care that you may know that we have given to those Christians free and unrestricted opportunity of religious worship. When you see that this has been granted to them by us, your Worship will know that we have also conceded to other religions the right of open and free observance of their worship for the sake of the peace of our times, that each one may have the free opportunity to worship as he pleases; this regulation is made we that we may not seem to detract from any dignity or any religion.

Moreover, in the case of the Christians especially we esteemed it best to order that if it happens anyone heretofore has bought from our treasury from anyone whatsoever, those places where they were previously accustomed to assemble, concerning which a certain

decree had been made and a letter sent to you officially, the same shall be restored to the Christians without payment or any claim of recompense and without any kind of fraud or deception, Those, moreover, who have obtained the same by gift, are likewise to return them at once to the Christians. Besides, both those who have purchased and those who have secured them by gift, are to appeal to the vicar if they seek any recompense from our bounty, that they may be cared for through our clemency,. All this property ought to be delivered at once to the community of the Christians through your intercession, and without delay.

And since these Christians are known to have possessed not only those places in which they were accustomed to assemble, but also other property, namely the churches, belonging to them as a corporation and not as individuals, all these things which we have included under the above law, you will order to be restored, without any hesitation or controversy at all, to these Christians, that is to say to the corporations and their conventicles: providing, of course, that the above arrangements be followed so that those who return the same without payment, as we have said, may hope for an indemnity from our bounty. In all these circumstances you ought to tender your most efficacious intervention to the community of the Christians, that our command may be carried into effect as quickly as possible, whereby, moreover, through our clemency, public order may be secured. Let this be done so that, as we have said above, Divine favor towards us, which, under the most important circumstances we have already experienced, may, for all time, preserve and prosper our successes together with the good of the state. Moreover, in order that the statement of this decree of our good will may come to the notice of all, this rescript, published by your decree, shall be announced everywhere and brought to the knowledge of all, so that the decree of this, our benevolence, cannot be concealed.

From Lactantius. De Mort. Pers., ch. 48. opera, ed. O. F. Fritzsche, II, p. 288 sq. (Bibl. Patr. Ecc. Lat. XI).

„Св. Троица“. Икона от Цоню Симеонов (1867). Тревненска живописна школа

Международен конгрес в Милано

По повод на 1700-годишнината от обявяването на Миланския едикт от 8 до 11 май 2013 г. в град Милано ще се проведе Международен конгрес, организиран от Католическия университет и Университета в Милано, Библиотека Амброзиана и Папския комитет за исторически науки.

Конгресът ще заседава в три секции. Ще се проследи влиянието на Миланския едикт от IV в., т.е. от император Константин и Евсевий Кесарийски до XX век. В програмата са включени 30 доклада.

От българска страна доклад ще изнесе чл.-кор. Аксиния Джурова – академик учредител на Славянския клас към Библиотека Амброзиана, на тема: „Иконографията на Константин Велики сред славяните“.

Кирилско евангелие, съхранявано в Библиотека Амброзиана

Сградата на Миланския католически университет

Музейната част на Библиотека Амброзиана

Папа и мъченик

Църквата на „възхитителния град Сердика” и нейният основател

Доц. Веселина Вачкова

Църквата „Св. Климент“ в град Таул, Испания.
На колоната вляво е Св. Климент

Религиозна търпимост

Международна

научна конференция

София, 27–28 април 2012 г.

В конференцията взеха участие 38 учени от 7 страни. Главен организатор бе доц. Веселина Вачкова.

В програмата бяха включени следните доклади: Елизабет де Палма Дигезер (Санта Барбара, САЩ). „Защо Едиктът от 311 г. е бил пренебрегван?"; Харолд Дрейк (Санта Барбара, САЩ). „По какви причини още се нуждаем от Миланския едикт?"; Клифърд Андо (Чикаго, САЩ). „Сердикийският едикт в религиозно-историческа перспектива"; Малина Новкиришка (София). „Правни аспекти на Сердикийския едикт"; Николай Шаранков (София). „Императорските едикти от ранния IV век, подкрепени от епиграфски данни"; Ваня Николова (София). „Аспекти на римската религиозна политика, отразени в Сердикийския едикт"; Хрвое Грачанин (Загреб, Република Хърватска). „Религиозна политика и религиозна политизация по време на Тетрархията"; Юлия Вълва (София). „Дислокация на властта и религиозна политика (Диоклетян-Теодосий I)"; Калин Стоев (София). „Дислокация на властта в Долнодунавския регион по време на Късния принципат: Належаша необходимост и историческо развитие"; Александру Маджару (Букурещ, Румъния). „Галериевото гонение в Скития със специален акцент върху Халмирис"; Димитър Димитров (Велико Търново). „Кой екзекутира Св. Димитър: опит за криминална експертиза"; Рита Лици Теста (Перуджа, Италия). „Толерантност към езичниците, нетолерантност към еретиците: първата намеса на Константин в живота на Католическата църква"; Архим. Павел Стефанов (Шумен). „Държава и Църква срещу Монтанистката схизма (IV-VI в.)"; Веселина Вачкова (София). „Ранният етап на донатизма – поглед от Сердика"; Турхан Качар (Памуккале, Турция). „Изтокът и Западът на Сердикийския събор"; Марио Иванов (София). „Мястото на Сердикийския събор: нови археологически данни"; Боян Думанов (София). „След Мулвийския мост – битките при Кибале и Хризополис"; Генчо Банев (Атина, Гърция). „Константин Велики и Св. Мокрий: аспекти на основаването на Новия Рим, публичната власт и духовното покровителство в ранновизантийския Константинопол"; Ивана Попович (Белград, Сърбия). „Мотивът на христорама върху архитектурните елементи в императорския дворец в Сирмиум"; Валерия Фол (София). „Култът към Слънцобога и царската идеология"; Стефан Стефанов (Шумен). „Св. Св. Константин и Елена в литургичните текстове в тяхна чест"; Бисерка Пенкова (София). „Константиновата тема в стенописите на Боянската църква"; Снежана Горянова (София). „Раннохристиянски центрове в околностите на Сердика"; Методи Даскалов, Снежана Горянова (София). „Археологически данни за първите десетилетия на християнството в Сердика"; Пламен Павлов (Велико Търново). „Древната християнска традиция на Балканите в политическата идеология на средновековните български владетели"; Васил Китов (София). „Гроб №3 от некропола на „Св. София"; Ваня Лозанова-Станчева (София). „Константин Хелиос/Константин Аион. Между езичеството и християнството"; Жарин Величков (София). „Театърът и амфитеатърът на Сердика"; Венцислав Динчев (София). „Бележки за втората крепост на Сердика"; Христо Генчев (София). „Сердикийският преториум и площад „Св. Неделя"; Георги Мавров, Красимира Карадимитрова, Кателина Салтирова-Павлова (София). „Сердикийският храм на Серапис – откритие, анастилоза и експониране"; Йордан Табов (София). „Кой, кога и защо даде прошка на Орбинието „Царство на славяните?"; Лино Бианко (Малта). „Понятието за толерантност в съвременна София"; Весела Тончева (София). „Архитектурата на антична Сердика – устойчив градоустройствен определител"; Емил Сардарев (София). „Алтернативи на социализирането на архитектурното наследство в София".

На Първия вселенски събор в Никея през 325 г. Протоген, епископът на „възхитителния град Сердика“ се подписва – на десето място сред 318-те свети отци на Събора – „за господните църкви в Дакия, Калабрия, Дардания и съседните области“. Това предава през V в. църковният историк Геласий Кизически. През XII в. „Списъкът на българските архиепископи“ започва тъкмо с Протоген Сердикийски, веднага след когото идва Методий. Последното, разбира се, е източнохристиянската версия на историята. Римокатолическата също започва със Сердикийския епископ Протоген (316 г.) и временно завършва с Феликс (596 г.), за да продължи отново през 1600 г. със софийските епископи Петър и Илия.

Първото, което се откроява в тези списъци, от една страна, е единдушното приемане на началото на IV в. за начало на Сердикийската (неразривно свързана с българската) църква. От друга страна, правят впечатление прекъсванията от по няколко драстично разминаващи се помежду си векове в историята на тази църква (пет – от IV до IX в., според източната хронология, и десет – от VII до XVII в. – според западната). Въпросното разминаване не бива да ни учудва – то фигурира в съчинения, целящи не да съхранят точно фактите на миналото, а да утвърждават определени разделения, йерархии и идеология. Когато намерението е да се представи логиката на историята, картината изглежда доста различна. В нея няма хиатуси, а всяко събитие е в една или друга степен следствие на всички, които го предхождат и които, с течение на времето, трябва да бъдат припомнени на новите поколения. Така в „Пасхалната хроника“, създадена през VII в. в Константинопол, отбелязаният от Геласий като известен факт почетен статут на Сердикийския епископ се свързва не само с Вселенския (според този, както и според всички ранни църковни текстове) Сердикийски събор от 343 г. и неговия домакин – „фамозния“; според съвременниците му, епископ Протоген. С почти дословно цитиране на Св.

Доц. Веселина Вачкова

„Св. Климент“.
Мозайка в църквата
„Св. София“ в Киев (XI в.)

Доротей – епископ Тирски (IV в.), „Хроника“-та припомня на аудиторията от седмото столетие и известния Протогенов предшественик, основател на Сердикийската църква през I в. – „апостолският мъж Св. Климент“.

В случая няма едностранно, „източно“ виждане на проблема, и това се доказва от свидетелството на „западния“ автор Петър Богдан Бакшев, който е един от първите католически епископи на София през XVII в. и може би първият модерен български историк. Търсейки причината за високия статут на катедрата, която има честта да заема, той убедено го свързва с апостолското създаване на Сердикийската църква:

„Но над всичко според мен се слави тази църква с това, че е имала основател, какъвто бе Свети Кли-

мент (Римски) – папа и мъченик“.

И понеже между времето на „Пасхалната хроника“ и това на Петър Богдан Бакшев са изминали десет века, припомнянето на фактите и техните аргументи пред съвременните поколения изисква различен подход. Ето защо авторът намира за нужно да обоснове създаването на своята епископия от Св. Климент, облягайки се на авторитетни – както източни, така и западни – извори.

Бакшев продължава:

„И че е било така разказва Петър от Наталия, венецианец, епископ на Еквилина <...> Същото поддържа Източната църква; видях със собствените си очи (една книга) на кирилица, отпечатана в Русия, в разделянето на апостолите и в техния календар в деня на Св. Климент. Разполагам и с една ръкописна пергаментна книга, съдържаща писмата на Св. Павел, която е отпреди 400 години, също с кирилски букви. В началото се касае за 12-те апостоли, след това за 72-та ученици; преписан по същия начин, както са в книгата думите на Доротей, епископ на Тир: „Климент, когото апостолът споменава, като казва: и с Климент, и с другите мои помощници, той първи от човеците повярва в Христа, в Сердика бе епископ.“

В контекста на този кратък преглед на динамиката в знанието, забравянето и припомнянето на причините за „възхитителността“ на Сердика и ранга на нейната църква, фактът, че през IX в. Константин Философ и Методий ще се отклонят от хазарската си мисия, за да открият мощите на Св. Климент в Херсон (Корсун), придобива нов смисъл. Както е известно, малко по-късно руската (особено Киевската) идеология ще свърже неразривно името на Св. Климент със своята църква. Св. Климент ще бъде обявен за „пъв небесен покровител“ на Русия.

Обаче според логиката на Кирило-Методиевото дело през IX в. откриването на мощите на Св. Климент Сердикийски и Римски и занасянето на части от тях първо в Константинопол, а сетне и в Рим, има съвсем друг, ясен и еднозначен смисъл: не е възможно да бъдат оспорвани на християните, които са наследници на паството на апостолския мъж Св. Климент, онези права и чест, които те са имали още във времето на самия Иисус и Неговите ученици.

„Кирил и Методий пренасят мощите на папа Климент в Рим“.
Миниатура от „Менология“ на Василий II (X-XI в.)

Авторката е преподавател по история в Националната художествена академия и в Националната гимназия за древни езици и култури „Константин-Кирил Философ“ в София.

Византия и България в духовно съдружие

Животът и дейността на Климент Охридски и Теофилакт Охридски в светлината на Кирило-Методиевското наследство

Проф. Димитри Оболенски

Проф. Димитри Оболенски

който, подарявайки им литургия и божествени писания на техния роден език, обезпечава място за тях сред избраните народи на земята; ликуването при мисълта, че, получавайки литургия и свещени писания на техния собствен език, славяните получават пряк достъп до божественото познание; и накрая сравнението, доста характерно за Кирило-Методиевската традиция, между всемирната роля на Константиновото учение и християнската проповед на апостол Павел: според Климент подобно на Павел и Св. Кирил „*прелита като орел над всички страни, от изток на запад и от север на юг*“. Същите най-възторжени похвали, същата благодарност и същите сравнения се срещат и в други творби на ранната Кирило-Методиевска традиция, съставени в България в края на IX и началото на X век.

Като създава Охридската духовно-книжовна школа и я обогатява със своите собствени писания, Климент редом със своя съратник Наум пренася византийско-славянската традиция на двамата свои учители от Моравия в България и по такъв начин обезпечава нейния разцвет на Балканите и в цяла Източна Европа.

Какво общо може да има между този представител на Кирило-Методиевската школа, вкоренил нейните традиции на Балканите, и подвизаващия се 200 години по-късно в Охрид гръцки учен йерарх, превеждал в България политиката на византийски империализъм и навремени изразявал в своите писма далеч нелицеприятни възгледи спрямо духовно подчинените нему българи? Поради горното Охридският архиепископ Теофилакт е обвиняван от мнозина историци и има лоша слава сред учените слависти. Според убеждението на Васил Златарски назначението от византийските власти около 1090 г. като български архиепископ Теофилакт преследвал в църковното си поприще една основна цел – да унищожи по цялата българска земя славянския език и славянската книжовност. Без съмнение Теофилакт е имал политическо задание от страна на византийските власти и на първо място от самия император да държи своите пасоми българи подчинени на ви-

зантийската власт и той лоялно е изпълнявал тази повеля. В негови писма той се жалва, че е бил принуден да живее в една варварска страна, каквато е България.

На първо място, трябва да отбележим, че „антибългарските“ изстъпления на Теофилакт се срещат рядко в неговите писма. От всичките 135 на брой, стигнали до нас, само в десетина от тях се съдържат критични бележки спрямо България и българите. На второ място, в тях може да се съзре голяма доза позьорство и литературна условност. Не един високопоставен византийски чиновник или йерарх, назначен на служба в някоя отдалечена от столицата област, е считал за необходимо да се оплаква от грубостта на провинциалните нрави. Подобни жалби твърде често се срещат в писмата на местни епископи от онова време, не прави изключение и Теофилакт.

Много по-ценни сведения откриваме в Теофилактовите агиографически писания и особено в „*Житието на Климент Охридски*“, написано на гръцки език. В него той неведнъж споменава с възторг Кирил и Методий; нарича двамата „*блажени отци и учители*“ и „*светци*“; няколко пъти удостоява Методий с епитета „*велик*“ – вероятно поради това, че той е бил непосредствен Климентов учител.

Теофилакт нарича княз Борис I „*освещен български княз*“ и пише, че той „*има праведен образ на мисълта и е възприемчив към доброто*“.

Някои учени смятат, че Теофилакт не е автор на Климентовото житие. Обаче аз съм убеден, че това житие е написал действително Теофилакт. В него има ясни следи от Кирило-Методиевската идеология.

На първо място, едно от основните понятия на Кирило-Методиевската традиция е *словото*. Под това понятие писателите разбират божествената истина, която се постига посредством местните, родни езици, и считат, че славяните, получили литургия и библия на своя език, придобиват „*слово*“, сиреч дар, благодарение на който те се оказват способни да разбират и провъзгласяват истинската вяра. Това разбиране за свещения логос е изразено с особено красноречие в знаменития „*Проглас към евангелието*“, чието авторство повечето учени слависти приписват на самия Константин-Кирил:

„*Слушайте вие, цял славянски народ! Слушайте, защото словото дойде от Бога, слово, което храни човешките души, слово, което укрепва сърцата и умовете, слово, което подготвя да се познае Бога*“.

Мистичната връзка между „*словото*“, означаващо свещен роден език, и възпътеното Слово-Логос, сиреч самия Христос, е подчертана на няколко пъти от Теофилакт в неговото житие на Св. Климент. В него изпод перото на учения византиец има своеобразна словесна игра: „*Кое може да бъде по-прият-*

но за Словото от Словото, което различава словесните от безсловесността, ако подобие то се ражда на подобие?“.

На второ място, редом с ранните и най-автентични представители на Кирило-Методиевската традиция Теофилакт осъзнава всемирния универсален смисъл на делото на славянските първоучители. Константин-Кирил, защитавайки по време на диспута във Венеция принципа за равенството на всички езици, цитира Първото послание на апостол Павел към коринтяните – текст, който впоследствие се превръща в идеологически манифест за защитниците на славянската езикова традиция. От своя страна Теофилакт нееднократно посочва, че Кирил и Методий вървят по стъпките на апостол Павел. А Климент според неговите думи става „*нов Павел за новите коринтяни – българите*“.

Друга характерна черта, която откриваме в писанията на ранно-средновековните последователи на Кирило-Методиевската традиция, това е убеждението, че славяните, макар и по-късно възприели християнството в сравнение с други народи, не заемат поради това пониско положение в семейството на християнските народи. Техният статус се определя от известната притча в „*Светото евангелие*“ от Матей, в която се разказва как стопанинът, излязъл рано от дома да наеме работници за окопаване на лозето си, дава в края на деня една и съща заплата и на онези от тях, които са привлечени от него в 11 часа по обед, както и на онези, които са започнали работа в началото на деня. Следвайки този евангелски образец, Теофилакт, като разказва за покръстването на българите, пише, че те са познали Христа, „*макар и късно около единадесетия или дванадесетия час да са встъпили в божественото лозе*“.

В крайна сметка Теофилакт, срещнал Кирило-Методиевското литературно наследство или непосредствено (ако той е знаел славянски език), или с помощта на местни преводачи, прехвърля благодарение на него место между Охрид и Константинопол и намира у себе си умствени и духовни сили, за да оцени и разбере това наследство. И двамата – Климент и Теофилакт – независимо от двувековния промеждутък на тяхната дейност и разликата между техните националности, темпераменти, възпитание и култура, все пак имат доста общи неща помежду си. И двамата имат в центъра на своето ползване Охрид и Македония, и двамата ратуват срещу латинския догмат *Филиокве*, и двамата възхваляват апостол Павел и княз Борис, и двамата – естествено не по един и същ начин и в нееднаква степен – се стремят да обединят Византия и славяните в единно културно съдружество.

Словото е произнесено пред участници в Десетия международен конгрес на слависти, София, 2 септември 1989 г.

В понятието „*Кирило-Методиевско наследство*“ аз влагам два отделни, но свързани помежду си смисъла. Първо, това означава фонда литературни творби, както преводни, така и оригинални, написани на старославянски (старобългарски) език. България изиграва огромна роля в разпространяването и съставянето на тези творби, особено по време на Златния век на нейната книжнина през IX и X век. Според крилатия израз на Франтишек Дворник, моя учител, когато в 80-те години на девети век делото на Константин-Кирил и Методий претърпява крушение в Моравия, то е спасено от българите.

В същото време Златният век на българската литература, украсен от писатели като Климент Охридски, Наум Охридски, Константин Преславски, Йоан Екзарх, Черноризец Храбър, според мен може да се разглежда в по-широк контекст. Той се определя като книжовен фонд на единна национална литература, съставен на единния по онова време старославянски език. В тази литература влизат творби на писатели от Велика Моравия, Чехия, Хърватия, България и Киевска Русь. Непрестанното взаимодействие между тези славянски литератури през X и XI век до известна степен е изравнявало различията между местните структури и традиции. Историята на тази единна обща литература все още не е написана и засега ние нямаме сравнителен анализ на нейните главни произведения и по тази причина следва да се отнасяме внимателно към нейните обобщения. Може обаче смело да се изрази предположението, че тази славянска редакция на византийската литература изиграва огромна роля като посредница между Византия и славянския свят, а също и между отделните страни на Източна Европа.

Вторият смисъл, който аз влагам в понятието „*Кирило-Методиевско наследство*“, засяга сферата на идеологията. Тя е била едновременно религиозна и политическа. Всъщност тя е имала за цел да определи мястото на славяните в християнския свят. Нейна основа е било убеждението, че езикът, на който се превежда и води християнското богослужение, се превръща самият той в свещен език и народът, който си служи с този език, се посвещава в служба на Бога. Всеки народ, който има свой собствен литургически език и литература на роден език, по такъв начин заема своето законно място и придобива особена мисия в състава на християнската човешка същност. Ранните творби на Кирило-Методиевската традиция излъчват радостен оптимизъм и едно възбуждащо чувство на културна пролет. Това произхожда от съзанието на славянските народи, че те са придобили своя собствена историческа самоличност, получавайки християнски писмена на своя роден език.

Същността на Кирило-Методиевското наследство – славянско по форма и отначало до голяма степен гръцко по съдържание, го превръща в първостепенно средство за разпространяване на византийската култура в страните на Източна Европа.

Като непосредствен ученик на Кирил и Методий, особено на Методий, Климент Охридски взема лично участие в тяхната славянска мисия и просветителска дейност. Той от ранни младини следва Методий и, както знаем от едно негово житие, „*вижда с очите си всички дела на своя учител*“. Ако вярваме буквално на тези думи, следователно Климент върви редом с Методий от момента, когато последният пребивава в един от манастирите на планината Олимп в Мала Азия през 50-те години на IX век, и остава при него до Методиевата смърт през 885 г. От това може с известна вероятност да се заключи, че Климент взема участие при създаването на славянската азбука от Кирил и Методий – глаголицата, сетне участва в Моравската мисия на своите учители и дейно подпомага Методий по време на неговото архиепископство в Централна Европа. А от Второто житие на Св. Наум знаем, че Климент е ръкоположен като свещеник в Рим през 868 г.

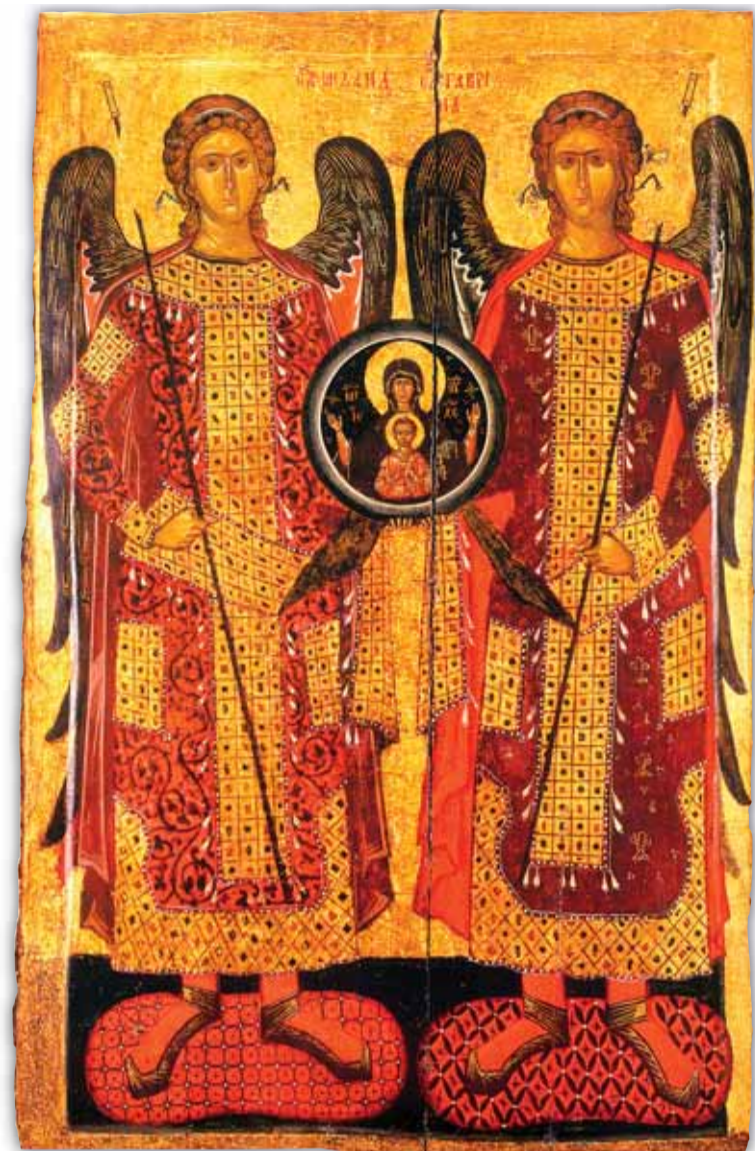
Ала, както е добре известно, истински и най-голям наследник на Кирило-Методиевото дело Климент става след смъртта на своя учител, когато, бидейки прогонен ведно с други негови ученици от Моравия, той намира топъл приют в България. Основните етапи на неговата по-нататъшна служба на славянската просвета са добре известни...

Книжовното наследство на Климент е богато. То включва похвални слова, празнични слова, поучения, жития на светци, а също така и църковни песнопения. Важна роля има неговият превод от гръцки на „*Пентикостария*“ (или на славянски – „*Цветния триод*“). Със своите творби Климент Охридски играе централна роля в Златния век на българската литература, а също и в наднационалната литература на старославянски език през началния стадий на византийско-славянската култура.

Една от най-забележителните Климентови творби е „*Похвалното слово за Кирил Философ*“. По моему сред всичките негови произведения то е най-лично и най-съкровено. Частично основано на анонимното житие на Константин-Кирил, то изразява с помощта на средновековната гръцка риторика основните белези на Кирило-Методиевската идеология: съзнание то за нейните византийски извори; уважението пред Западния Рим, където се покоят мощите на Св. Кирил; чувството на дълбока признателност, която изпитват славяните спрямо Константин-Кирил,

Кирилица в Европарламента

Посланието на Св.Св. Кирил и Методий към съвременна Европа

„Архангелски събор“. Икона от Бачковския манастир (XIV в.)

Становища на бележити учени

Проф. Арнолд Тойнби – Лондонски университет

„България е една от двете велики сили на християнския Изток, която заедно с Византия дава най-голям принос в изграждането на източноправославната европейска средновековна цивилизация.“ (1974)

Проф. Владимир Веселовски – Санкт-Петербургски университет

„Както българската история не може да се изучава без познанието на византийската, така и много въпроси на византийската история не могат да бъдат разяснени без познаването на българската.“ (1906)

Габриел Гарсия Маркес – Нобелова награда за литература

„Вие, българите, сте се оградил с непознатата за повечето свят азбука кирилица, за да подсилите още повече любопитството към вашата древна култура.“ (1982)

Проф. Димитри Оболенски

„Наследството на Св. Св. Кирил и Методий, претърпяло крушение в Моравия, бива спасено от българския народ. Като дават убежище на техните ученици, и на първо място на Св. Климент и Св. Наум, българите съумяват да осигурят по-нататъшно развитие на това наследство и сетне да предадат неговите духовни и културни плодове на другите славянски народи от Югоизточна и Източна Европа. Именно в България мисията на Св. Св. Кирил и Методий получава най-голяма подкрепа и бива спасена за Европа и славяните.“ (1983)

Крайъгълен камък

Когато в IX в. Кирил и Методий създават славянската азбука, те правят възможно цялото последвало развитие не само на българската, но и на руската култура и поставят крайъгълния камък на българското самосъзнание. През дългите векове на турско потисничество славянската азбука е съхранена във великата Рилска лавра и в някои други манастири, които са не само религиозни средища, но и хранилища на българското съзнание. След отхвърлянето на турско владичество това съзнание процъфтява наново.

Днес Кирил и Методий са на голяма почит в България. Един от най-големите празници в страната е посветен на тях. Българската академия на науките издава тритомна „Кирило-Методиевска енциклопедия“, която съдържа над 700 статии върху класически творби на българската култура от IX и X в. и от по-късно време.

Част от изложбата, представена от Центъра за славяно-византийски проучвания „Проф. Иван Дуйчев“

Под наслов „Посланието на Св. Св. Кирил и Методий към съвременна Европа“ на 22 май 2012 г. в Европейския парламент в Страсбург бяха открити фотоизложба и изложба с български ръкописи от периода от X до XIX в., посветени на Празника на славянската писменост и култура – 24 май. Те бяха осъществени с подкрепата на делегацията на българските социалисти в Прогресивния алианс на Европейския парламент и цялостно научно подготвени и обезпечени със снимков материал от Центъра за славяно-византийски проучвания „Проф. Иван Дуйчев“ към Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Фондация „Елена и Иван Дуйчеви“ и Фондация „Хоризонт“.

В централното фоайе на сградата „Луис Вайс“ бяха експонирани 24 табла, представящи най-ценните и богато илюстрирани български средновековни ръкописи от средата на X до XVIII в. Автор на идейния проект на изложбата е чл.-кор. Аксиния Джурова, а снимките на ръкописите бяха подготвени от Иво Хаджимишев.

В галерията бяха показани и 15 славянски ръкописа от сбирката на Центъра „Проф. Иван Дуйчев“, които представят развитието на кирилската ръкописна книга в периода X – XIX в., т.е. поствизантийския период и епохата на Българското възрождение. Представени бяха също няколко уникални свитъка от ръкописната колекция на Центъра, както и някои от най-ценните научни издания. Подборът на ръкописите и изготвянето на краткия каталог към изложбата е дело на доц. д-р Вася Велинова, Директор на ЦСВП „Проф. Иван Дуйчев“.

Изложбата бе тържествено открита на 22 май от Председателя на делегацията на българските социалисти към Европейския парламент Ивайло Калфин. Приветствие към изложбата и нейните инициатори поднесе Джани Питела, заместник-председател на Европарламента. В словото си той подчерта изключителните духовни измере-

Заместник-председателят на Европейския парламент Джани Питела открива изложбата

ния на делото на Св. Св. Кирил и Методий, благодарение на които днес се развива културното многообразие на европейския континент. Чл.-кор. Аксиния Джурова изтъкна в своето изложение значението на писмеността за развитието на литературата и книжнината сред славянските народи и изтъкна, че още през IX в. със създаването на азбука за славяните, която ги приобщава към християнските държави, Константин-Кирил Философ поставя основите на духовното обединение на Европа.

Изложбата беше посрещната с голям интерес от всички български депутати в Европарламента, както и от техните колеги от цяла Европа. Тя се радваше на много посетители през дните на своя престо в Страсбург. Поради големия интерес към нея тя бе представена след това и в сградата на Европейския съд по правата на човека в Страсбург.

Разпространени бяха броеве на българския Кирило-Методиевски вестник „За буквите – О писменехъ“.

Разпространени бяха броеве на българския Кирило-Методиевски вестник „За буквите – О писменехъ“.

Разпространени бяха броеве на българския Кирило-Методиевски вестник „За буквите – О писменехъ“.

Разпространени бяха броеве на българския Кирило-Методиевски вестник „За буквите – О писменехъ“.

Един от най-дългите свитъци с молитви на славянски език – 4,2 метра молитви към Света Богородица

Солунска балканистика

Международен научен семинар „Наследството на кирилската азбука“

Центърът за славяно-византийски проучвания „Проф. Иван Дуйчев“ съвместно с Катедрата по балканистика и славистика на Университета „Македония“ в Солун уреди на 24 април 2012 г. научен семинар за млади учени, докторанти и студенти, изучаващи български език и история на българската култура. Той се организира по инициатива на лектора по български език Стефания Мердзимеки и бе подпомогнат от Българското генерално консулство в Солун.

На откриването бяха поднесени приветствия от Ректора на Университет „Македония“, от проф. Антоан-Емил Тахиаос, световноизвестен палеославист и председател на Сдружението за кирило-методиевски изследвания в Солун, и от Генералния консул на Република България в Солун Васил Вълчев.

Бяха изнесени пет лекции, свързани с различни аспекти на изучаването на феномена „кирилица“. От гръцка страна участваха проф. Яна Коцовска Малингуди от университета „Аристотел“ в Солун с лекция на тема: „Използването на двете славянски азбуки в славянския свят“. В нея тя проследи разпространението на кирилицата и глаголицата през Средновековието, както и съдбата на кирилицата в модерния свят. Проф. Елени Иконому от Солунския университет „Аристотел“ представи своята лекция „Глаголицата и кирилицата – две азбуки за един език с различни цели“, в която разгледа причините за доминирането на кирилицата в славянския свят. Г-жа Лакрима-Мадилена Михаил от Университета „Македония“ представи лекция на тема „Значението на кирилицата за развитието на румънската писменост“.

От българска страна бяха изнесени две лекции. Чл.-кор. Аксиния Джурова представи темата „Значението на създаването на кирилицата в общоевропейски контекст“. В лекцията си тя очерта културно-историческите параметри на Кирило-Методиевото дело и го анализира като фактор за духовното обединяване на славяните.

Проф. Антоан-Емил Тахиаос открива семинара

Плакат на семинара

Ръководителите на семинара (отляво надясно): проф. Яна Малингуди, доц. д-р Вася Велинова, чл.-кор. Аксиния Джурова

В лекцията си на тема „Писмеността, създадена от солунските просветители – основа на нов литературен език в Средновековна Европа“ доц. Вася Велинова (директор на Научния център „Проф. Иван Дуйчев“) разгледа най-важните резултати от създаването на славянската писменост в контекста на литературно-книжовния процес, преводите и формирането на богословската култура на славяните.

Беше показана и презентацията на доц. Гертана Дачева от Катедра „Съвременен български език“ към

СУ „Св. Климент Охридски“, проследяваща развитието на писмеността и езика до наши дни.

Лекциите бяха посрещнати с голям интерес както от студентите, докторантите и младите учени, така и от повечето колеги, работещи в областта на славистиката и културната история на Балканите.

Сред гостите на конференцията бяха проф. Василис Кацарос, проф. Ангелики Костандакопуло, проф. Ангелики Деликари, проф. Николаос Мердзимекис и др.

Беше решено научният семинар да се провежда всяка година.

Манастирът „Зограф“. Худ. Дъг Патерсън

Английският архитект и художник Дъг Патерсън в продължение на три десетилетия участва в разнообразни архитектурни и художествени проекти в Гърция, Русия, Индия, Куба, Англия и САЩ. Преди седем години той тръгва по стъпките на трима художници пътешественици от XVIII и XIX в. – Василий Григорович Барски (1701–1747), Самуел Дейвис (1760–1819) и Еркюл Брабазон (1820–1904), които обикалят цял свят с цел да запечатат на платно паметници на трите големи световни религии – християнството, исляма и будизма.

Неговата програма включва скицирането и изобразяването на християнските православни манастири на Света гора и Метеора в Гърция и на манастира „Св. Екатерина“ на Синайския полуостров. Рисува също джамии и други ислямски паметници в Северна Африка и Индия, както и будистки крепости в Бутан.

Светогорското представителство в Община Солун уреди неотдавна в Гръцката фондация за култура в София изложба на Дъг Патерсън, озаглавена „Рисувайки свещените места Атон и Синай (По стъпките на странстващи художници от миналото)“.

Картините се отличават със светли щрихи и ярки цветове, като изразяват по внушителен начин красотата, богатството и величието на духовните средища, както и смиренното, вглъбеността и посвещението във вярата на монасите, които ги обитават.

Не бях, и бях, и съм вовеки

„И на всекиго делото ще стане явно: денят ще го покаже; защото чрез огън се открива, и огънят ще изпита какво е на всекиго делото. И ако някому делото, що е зидал, устои, той ще получи награда.“

Първо съборно послание на Св. ап. Павла до коринтяните
Глава 3, стихове 13-14

Делото на Светите братя Кирил и Методий и на светите им ученици – Светите Седмочисленици, издържа хилядолетната проверка на вековете и устоя. И не само устоя, нещо повече – в края на времената, в есхатологичната епоха на нашата съвременност, делото им, славянобългарското Православие, промислително е въздигнато от Бога като крепост на християнството и преграда пред сатанинския натиск за пълното подчинение на човечеството на дявола чрез установяване на земното глобално царство на антихриста над него. На славянските православни народи и държави е възложена тази мисия да знаят и да имат самосъзнание за това и да отстояват светото Православие.

Но славянобългарското Православие затова е българско, защото основата му е българска – като произход на самите равноапостолни просветители, като езикът, на който е сътворена славянобългарската книжнина, като българската държава, която взе под своето могъщо покровителство делото на Светите братя, спаси го и разви в мощен клон на вселенското Православие; като институция на първа независима славянобългарска Православна Църква. Първенството принадлежи нам, на България. Геният на Светите братя, на учениците им и на Св. цар Бориса изградиха това.

Свети равноапостолни Константин Философ – Кирил Славянобългарски, Учитель Словенски
„Написание о Правой вере сиреч изложение о правата вяра“.

Първо издание

Съставителство, бележки, стилна редакция на преводите и коментари Клер-Анастасия Бойкикева.

На корицата: Най-старото изображение на Св. Кирил, максимално приближено до истинския му лик, в римската базилика „Св. Климент“ (IX в.).

София, издателство „Любомъдрие-Мария Бойкикева“, 2012.

Участниците в семинара слушат лекцията на проф. Яна Малингуди

Памет върху камък

Българските кирилски надписи

Проф. д. филол. н. Стефан Смядовски

През 1760 г. францисканецът Петър Богдан Бакшев, католически архиепископ родом от Чипровци, посещава българските земи. В релацията му до Congregatio de propaganda fide от 8 септември с.г. има един пасаж, който очевидно трябва да отнесем към зората на интересите към българската епиграфика. Като разглежда стария Преслав и бегло обрисова руините, той между другото пише:

„Виждат се изписани кирилски букви на много места, но бидейки разрушени, не може да се схване смисъла“.

Българската кирилска епиграфика е филолого-историческа дисциплина, която се занимава с оформянето (вид писмо, надписно поле, препинателни и надредни знаци, украса) и съдържанието (конкретен текст, споменати исторически или случайни лица, обществено-политически данни, религиозно-митологични отгласи, битови подробности и пр.) на надписите, създадени на български език върху нетипична, нетрадиционна писмена основа.

Тълкуването на всеки един надпис е свързано с цял комплекс от проблеми около средновековната култура, в частност тази на Европейския югоизток, включващ най-грубо в себе си език, политическа история, юриспруденция, християнски доктрини, митология, ономастика, литература най-общо редом с богослужебната книжнина, дипломатика, античната традиция в цялото й многообразие и т. н.

Българската кирилска епиграфика е важно звено в южнославянската и съответно в по-широк контекст – в славянската кирилска епиграфика. Това се дължи на факта, че най-старите датирани славянски надписи са написани на старобългарски език. Значително по-късни са най-ранните датирани старосръбски и староруски епиграфски паметници. Така най-старият датиран въобще славянски паметник е надгробният надпис на някой си Антон с изписана дата октомври 921 г., намерен край с. Крепча, Търговишко.

Особено важно преимущество на българската епиграфика се корени във факта, че тя е надежден източник за установяване приблизителните граници на разпространението на българския език и писмо, като тя е допълнително доказателство или коректив на проучванията върху местата на възникване на представителните старобългарски ръкописи.

Основният делитбен белег на българската епиграфика е езикът. Надписите са жив отглас на онази епоха и в преобладаващата си част са написани на говоримия език. Това дава право да поделим българската епиграфика на три основни дяла с оглед на периодизацията на българския език:

1. Старобългарска епиграфика (IX-XI в.);
2. Среднобългарска епиграфика (XII-XIV в.);
3. Новобългарска епиграфика (от XV в. насам).

Освен езиковите изненади (понакога един ред от някой надпис

Проф. Стефан Смядовски

дава повече нови данни от стотици страници от който и да е средновековен ръкопис), епиграфиката поднася и исторически. Така например преди десетина години в Петричко беше намерен кирилски надпис, който с известни основания може да бъде смятан за надгробен надпис на цар Самуил. Надписът без всякакви колебания може да бъде възстановен така:

„Самуил верен цар и самодържец на всички българи.“

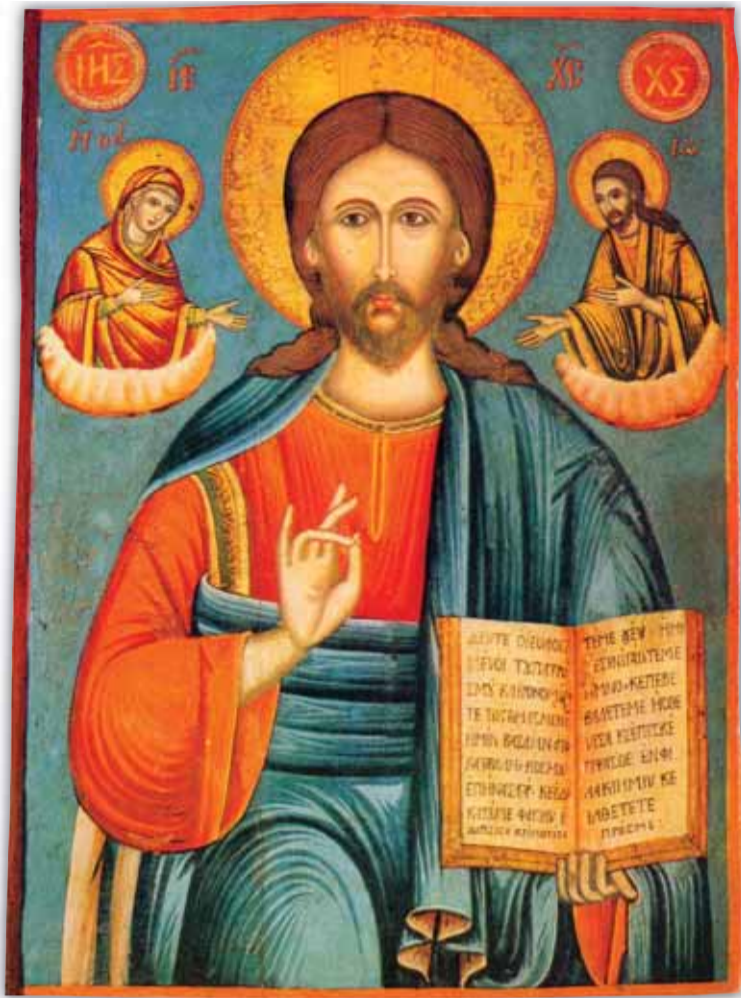
Ценното в случая, че тази титла на последната Комитопулова издънка не се среща в писмени исторически документи.

С оглед на текстовото проучване на надписите съществува най-обща подялба на типове надписи, основана изключително на съдържанието на епиграфските материали:

- Надгробни и възпоменателни надписи.
- Ктиторски и летописни надписи.
- Надписи с приписков характер.
- Надписи за собственост.
- Varia. Тук спадат самотни дати, случайни подписи, неидентифицирани надписи.

От своя страна стенописните надписи, т. е. тези изписани с боя върху подготвена за целта мазилка, обхващат освен ктиторския и следните видове:

- Пояснителни надписи с имена на легендарни, полулегендарни или исторически личности, изписани край образите им;
- Пояснителни легенди към различни иконографии;
- Цитати от библейската книжнина, откъси от богослужебни

„Христос Пантократор“. Икона от Цоньо Захариев. Тревненска живописна школа (XIX в.)

Християнски корени

Религиозното наследство на Европа от древността до днес е постоянна тема на българския Кирило-Методиевски вестник. Престои 1700-ата годишнина от обявяването на Миланския едикт от император Константин Велики и 1100 години от Моравската мисия на Св. Св. Кирил и Методий, която поставя начало на славянската книжнина.

Бр. 32/май 2010 г.

1100 години от Успението на Св. Наум Охридски
„Во веки веков. Св. Св. Кирил и Методий – покровители на Европа.“ Слово на папа Йоан Павел II на церемонията по изпращането, Пловдив, 26 май 2002 г.

„Новите знаци на времето. Мисията на Църквата в съвременния свят към третото хилядолетие.“ Из книгата на Кирил Пламен Карталов „Папска дипломатия“. София, 2009.

Бр. 33/ноември 2010 г.

Кардинал Рафаеле Фарина – ръководител на секретния архив на Ватикана и библиотекар на Св. престол, се удостоява с титлата „почетен доктор“ на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

Бр. 34/май 2011 г.

Райчо Каролев. „Новопокръстени. Християнското вероизповедание в България“. Из „Периодическо списание“. Издание на Българското книжовно дружество (1872).

Христо Буковски. „Воистину воскрес. През 311 г. в Сердика е приет Едикт на веротърпимостта“.

Бр. 35/ноември 2011 г.

XXII международен конгрес за византийски проучвания в София
Автори в броя: Спиридон Палаузов, Петър Мутафчиев, Иван Дуйчев, Андрей Грабар, Стивън Рънсиман, Игор Шевченко, Рикардо Пикио, Дмитрий Лихачов, Петер Шрайнер, Тая Велманс и др.

„Държавнически мъдро. София почете Сердикийския едикт. Патриаршеско и синодално послание до клира и народа на Българската православна църква“.

Кардинал Рафаеле Фарина. „Въздвижение на Кръста“.
Христо Буковски. „Като огнена птица. Св. Иван Рилски отказва среща с цар Петър“.

Бр. 36/януари 2012 г.

Христо Буковски. „С този кръст ще победиш! Защо император Константин поиска Сердика за духовен център“.

Бр. 37/май 2012 г.

Сердикийски едикт (на латински, гръцки и български език).
Христо Буковски. „Преображение Галериево. Император Константин Велики с Миланския едикт от 313 г. препотвърждава Сердикийския едикт от 311 г.“.

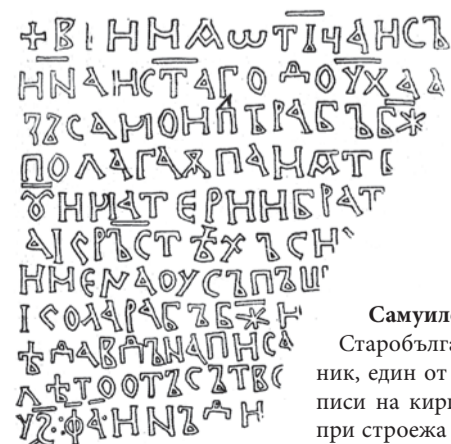
Сребърен позлатен обков на ръкописна книга от черквата „Св. апостоли Петър и Павел“ във Велико Търново (XIV в.)

текстове и други произведения, най-често изписани в свитъци или кодекси, които персонажът държи разгърнати към зрителя.

Всеки надпис, даже и най-непретенциозният, идва до нас, съпътстван от историята си. Унищожавани, поправяни, начупвани, използвани дори по няколко пъти като строителен материал, често надписите заговорват с цената на значителни усилия. Дори етапите на първичната им, а и на вторичната им употреба понякога разкриват периодите на разцвет и упадък по историческия ни път.

Авторът е от Института за български език при Българската академия на науките.

По време на археологически разкопки в руините на Преславската книжовна школа неотдавна бяха открити железни писала и закопчалки на книги от мед. Те бяха показани от проф. Николай Овчаров на среща с представители на медиите.

Самуиловият надпис от 993 г.

Старобългарски епиграфски паметник, един от най-старите датирани надписи на кирилица. Открит през 1888 г. при строежа на църквата „Св. Герман“ в с. Герман, близо до Преспа (Македония).

Търсене на тлеещи въглени

Непознатата Самуилова Преспа

Един човек с една книга върна за живот едно село – даде му живот, като му преля своята кръв, своята любов и своя труд. За почти половин век Герман Миовски изгради дума след дума, страница след страница образа на своето село Пъпли.

Като си помисля колко древни селища спят по нашите земи, извървели своя път през вековете – някои оставили само шепа пепел – като си представя, че кажи-речи, навсякъде, където решим да копнем, ще стигнем до съкровище, стъписвам се пред несметните богатства на земите ни. На дедите ни. Но колко любов и труд, колко копане и отглеждане са необходими, за да превърнат спомените в книги, в картини, в песни. А колцина са като Герман Миовски?

Преди хиляда години героите от моя роман за Кракра са гледали от селото на Герман Малкото Преспанско езеро, където на остров Свети Ахил са се вдигали Самуиловите дворци. Очертанията на планините са останали същите, но тогава сводовите на днешните развалини са светели от злато, а гласовете на камбаните са ехтели над старото село Пъпли.

Днес това село – вече с друго название – има най-после късмета да заживее в една нова Европа, която заличава границите между държавите. Пъпли е на бряг, край който са се укротили – да се надяваме – вълните на българското, гръцкото и албанското море. Страниците от миналото, спомените за трагичните човешки съдби, гласовете на оцелелите – всичко, което Герман

Акад. Антон Дончев

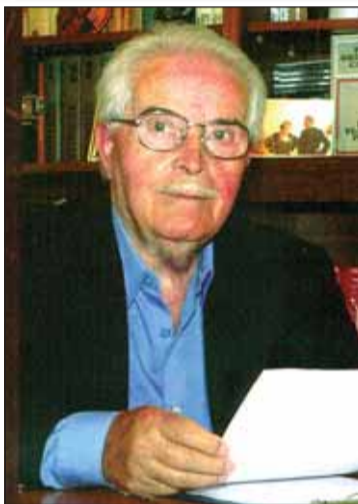
Огромният труд на Герман Миовски надхвърля рамките на обикновено краеведско изследване. Той запълва сериозна празнина в изучаването на народните старини на българите от Долна Преспа и е ценен източник за историци, етнологии, фолклористи, културолози и езиковеди.

Проф. д.ист.н. Рачко Попов

Изследването съдържа история и географско положение на с. Пъпли, традиционни ястия и гозби, описание на църковни и народни празници, чешми, извори и воденици, училища и учители, топонимия, родословни връзки, преглед на долнопреспанския говор, с архаични думи в друго, народни песни и легенди от Долна Преспа, приказки, детски игри и обичаи, приспивни песни, залъгалки, пословици и поговорки, благословии, заклинания, суеверия, гатанки, скоропговорки, описание на носии, мъжки и женски имена, прякори.

Местни песни са включени от Братя Миладинови в сборника „Български народни песни“.

Герман Миовски

Миовски е спасил от тлен и забрава, цялата негова книга би трябвало да буди у нас възхищение и преклонение пред красотата, силата

и упоритостта на хората, живели преди нас по тези благословени – и прокълнати – от Бога краища.

Нека да ровим в загасналите огнища, за да търсим тлеещи въглени, а не да разпиляваме по вятъра изстиналата пепел.

Бияна платно белеше на Охридските извори.

Отдолу идат винари винари белограгяни:

– Кротко терайте кервано да не ми платно сгазите –

платното ми е даровно за свекър и за свекърва!

– Бияно, моме Бияно, ако ти платно сгазиме,

со вино ке го платиме и бела люта ракия.

– Винари билограгяни, не ви го сакам виното,

нито ви сакам ракия, току го сакам лудото,

тоа що оди най-напред, що носи фесче над око и мене гледа под око.

– Бияно, моме Бияно, момчето ни е венчано за една мома охридска –

него ке си го жениме.

Народна песен, записана в с. Пъпли

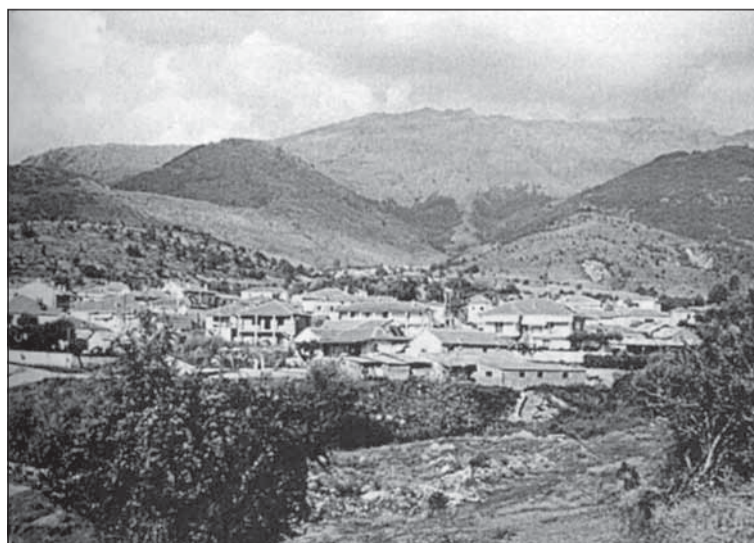
Материалите са почерпени от майката на автора Фания Янева, от неговата сестра Велика Христова, жители на селата Пъпли, Руля и Оровник.

Герман Миовски.
„Пепелища на времето. История, бит и култура на село Пъпли в Самуилова Преспа“.
София, Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2010.

Преспанка, живееща в Австралия, на поклонение в манастира „Св. Богородица Порфира“ на югоизточния бряг на о-в Св. Ахил на брега на Малкото Преспанско езеро

Село Пъпли днес

„Манастир Св. Пантелеймон“. Худ. Дъг Патерсън

От Плиска – в Киев

Великата княгиня Елена-Олга и най-ранната история на българо-руските взаимоотношения

„Олег преименова ю и нарече во свое имя Олга.“

Епископ Йоаким, Новгород (XII в.)

„Приведоша ему (на Игоря) жену от Плискова, именовану Олгу, остроумицу и корень и основание вере христианской и нашъ вождь.“

Из „Литописиц русских царей“

„Игоря же (Олеги) жени въ Болгарехъ поять за него князя именемъ Олгу. И бе мудрая велми.“

Из „Родословец русских князей“

„Сега, възоснова на първоначалните руски летописи, исторически паметници, исторически хроники и пр., с положителност се установява, че великата княгиня Олга е била родом българка, българска княгиня от първопрестолния град Плиска. Тя е била внучка на цар Борис I, рожба на най-малката му дъщеря Ана, сестра на цар Симеона. Следователно цар Симеон ѝ е бил вуйчо. Ана е била омъжена за Сондоке, велик болярин от старобългарски княжески род. Ана и Сондоке имали двама сина и пет дъщери. Четвъртата поред от тях (Олена, Олга) е била заведена от Плиска в Киев за жена на руския, тогава още малолетен, велик княз Игор.“

Стилиан Чилингиров. „Какво е дал българинът на другите народи“ (1938).

„Българите за Русия са били първите преводачи и коментатори на книги, педагози, лекари. Те са заемали различни длъжности в държавната администрация на Киевска Рус.“

Николай Богоявленски. „Участие древнеболгарской литературы в развитии медицинских знаний на Руси в эпохи феодализма“ (1967).

Историческият роман на Миладин Апостолов е художествено изследване върху българския произход на Великата княгиня Елена-Олга, седнала по волята на провидението върху трона на Киевска Рус, изпитала мъката и сладостта на всевластието, тревогите на младата вдовица, надеждите и грижите на майката, ожесточението на безмилостната владетелка, вживяла се ролята на покръстителка на русите. Нейната женска участ – да живее далеч от родители и родина, се свързва с нейната културно-историческа мисия. Тя върви след съдбата си, поема и носи своя тежък кръст, закалява старобългарския си характер, подхранва надежди, изпитва разочарования и радости.

Интересният сюжет позволява на автора да изследва и да съпоставя личните интереси на своята героиня с държавните и обществените интереси на средновековна България и Киевска Рус.

Романът представя широка панорама на епохата със съдбовни междудържащи отношения и осветлява българо-руските взаимоотношения от най-ранни времена.

Книгата – исторически роман – е второ издание, дело на издателство „Българска книжница“, София, 2011.

Картината на корицата е рисувана от руския художник Н. А. Бруни (1856-1935) в Петербург през 1901 г.

„Новозаветна Троица“.
Стенопис в черквата „Рождество Христово“ в Арбанаси (1681)

„Христос е победа, Христос царува, Христос е радостта и християнската вяра.“

⊕ ⊕ ⊕

„На Константин Велики и майка му Елена, и на светите равноапостолни първи християнски царе – вечная памет!“

⊕ ⊕ ⊕

„На първия патриарх на богоспасения Царевград Търнов Йоаким – вечная памет!“

Из Славослова на Бориловия синодик

Борилов синодик. Начална страница на Евтимиева редакция (XIV в.)

В Неделя Православна

Синодикът на цар Борил – паметник на Събора против богомилите от 1211 г.

Проф. Иван Божилов, проф. Анна-Мария Тотоманова, Иван Билярски

Преди столетие и половина, по-точно преди 155 години, Спиридон Палаузов (1818-1872) – основоположник на модерната българска историография – оповестил пред руските научни среди един български книжовен паметник, който бил открит десет години преди това от неговия братовчед Николай Христофорович Палаузов. Началото на текста липсвало, но Спиридон Палаузов установил, че става дума за Сборник или Синодик, който се чете в Неделята на Православието. Без колебание той го нарекъл „Синодик царя Бориса“ (ученият разчел името на българския цар различно – веднъж като Борил и втори път като Борис – но предпочел изписването Борис). Палаузов прозорливо свързал паметника с раждането на „втората династия“ на българските царе, т.е. Асеновци, и го оценил високо и професионално, като наблегнал на възможността да се изучат „някои от формите на българския език през XIII век“ и да се разкрият „политическата и църковната история на българите от XIII и XIV век“. Спиридон Палаузов вероятно се е впечатлил от списъците с имена на български владетели, патриарси, митрополити, боляри от поменалната част на Синодика, но все пак интересът му е бил завладян от две събития, описани в ръкописа: процеса срещу богомилите, проведен през 1211 г., и възстановяването на Българската патриаршия през 1235 г.

Научното откритие на Спиридон Палаузов (три години по-късно, през 1858 г., кратката му статия била обнародвана и на български език в „Български книжици“, I/1) не останало изолирано събитие в историята на българското извозрознание. Публикуваните откъси от Синодика били последвани от други, не по-малко важни открития. Само две години по-късно (1857 г.) хърватският учен Иван Кукулевич Сакцински извадил на бял свят, макар и не изцяло, прочутата днес творба на Презвитер Козма, а през 1866 г. руският славист А. Попов обнародвал за първи път т.нар. „Именник на българските князе (канове)“ (може би по-справедливо би било „Българската хроника“). Така за кратко време за науката били направени достъпни книжовни творби, които имат основополагащо значение за изучаването на Българското средновековие; творби, без които някои много важни явления и процеси от далечното минало не биха могли да бъдат опознати и осмислени задоволително. Огромно е тяхното значение и за общата тематика на настоящата поредица, която е посветена на разбирането и осмислянето на историята сред православните славяни.

Синодикът със своята литургична функция е свързан с определена дата от календара на Българската православна църква: Първата неделя на Великденските пости – един от най-важните празници на средновековната ду-

ховност. От тържество на образа, в чиято философия е Христовото Въплъщение, този ден постепенно се е превърнал в тържество на православните християни над всички еретици, над всички, които някога и по някакъв начин са се отклонили от правата вяра и не са се покаяли. Но Синодикът имал и емоционална стойност, тъй като втората му част, наричана понякога съвсем убедително „българска“, скоро приела формата и съдържанието на поменник, на истински национален поменник. В него били включени имената на важните личности на християнска България; имена, чието четене в българските църкви в определения за това ден култивирало историческа памет, поддържало жив интереса към миналото на българското царство.

Пълното научно издание на Синодика е свързано с името на М. Г. Попруженко (1866-1944), професор в Новоросийския университет в Одеса, а след 1919 г. в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Неговата докторска дисертация и повторното издание (1928 г.) направиха паметника не само достъпен за изследователските среди,

Корица на сборника „Борилов синодик“.
Второ допълнено издание, 2012.

Книгата е включена в поредицата „История и книжнина“ като неделна част от проекта „История и историзъм в православния славянски свят. Изследване на идеите за история“, финансиран от Националния фонд за научни изследвания. Проектът предвижда изграждането на център за върхови постижения по медиевистика и се изпълнява от изследователски консорциум от историци, филолози, философи, антрополози, културолози под ръководството на учени от СУ „Св. Климент Охридски“. Съсредоточена е върху славянската православна историография, като се обръща особено внимание на историософските и философските измерения на взаимодействието между славянската представа за история и заетия от Византия историографски модел.

но и му отредиха място сред изворите на българската история.

Осем десетилетия след публикуването на книгата на М. Г. Попруженко се появява ново издание на тази бележита книжовна творба на Българското средновековие. Всяко ново издание на вече известно произведение е функция на определена научна необходимост (а защо не и обществена?). Фактът, че книгата, появила се през 1928 г., отдавна е библиографска рядкост, е най-малката причина, за да се предприеме ново издание на Синодика. Без съмнение мотивите имат научен характер. На специалистите в областта на медиевистиката е добре известно, че ръкописната традиция от времето на М. Г. Попруженко не се е променила – и днес ръкописите са два. Променило се е състоянието на проблема, наречен Синодик в неделята на Православието (843 г.). Преди всичко състоянието на изследванията на византийския първообраз на българския паметник, който отдавна има така необходимото критично издание, направено въз основа на повече от петдесет ръкописа (1967 г.). Това предполага добра възможност за разкриване на византийските корени на българския Синодик, и то с необходимата пълнота. Променило се е и още нещо, а именно: необходимо е издание на българския паметник, което да отговаря на съвременните правила за издаване на средновековни текстове (латински, гръцки, славянски). Публикуването едновременно на двата ръкописа на Синодика, наречени отдавна Палаузов и Дринов, защитено и осъществено от М. Г. Попруженко, бе изключително полезно както за историци, така и за филолози, но вече е време науката да разполага с едно критично издание на Цар Бориловия Синодик, както сме свикнали да го наричаме.

Читателите вече разполагат с новото издание на този прочут български книжовен паметник от Средновековието и ще могат да го ползват. Това издание излиза в навечерието на важна дата – 800 години от провеждането на Събора срещу богомилите (1211 г.) – когато по волята на цар Борил (1207-1218) се е появил и самият Синодик. Авторите на книгата са положили усилия да подготвят издание, което да задоволява съвременните изисквания. Някои ще го приветстват, други ще направят своите критични забележки и оценки. Такава е съдбата на всяка книга. За нас е важно, че днес, когато електронните способности за разпространение и размножаване на текстове започват да надделяват над традицията, родила се в Александрия през III в. пр. Хр., това е последното усилие да се съхрани книгата и да се предпази тя от нараняващата опасност да се превърне в археологически предмет, както предупреди преди десетилетия Алфонс Ден.

21 февруари 2010 г.
Неделя Православна

Богомилството и Европа

Създава се Академичен изследователски център към УниБИТ

През август 2011 г. в София се състоя XXII международен конгрес за византийски проучвания. В него за пръв път заседава секция на тема „Богомилите и други религиозни дисиденти на Балканите“. В края на обсъжданията д-р Ендрю Роуч от Университета в Глазгоу и Дик ван Никерк от Холандия предложиха да се създаде Международен център за изследване на богомилството и свързаните с него движения в Средновековна Европа с документация и архив към него. Ректорът на УниБИТ проф. д.ик.н. Стоян Денчев, който се отличава със стратегическото си мислене в науката, възприе тази идея. С решение на Академичния съвет от 28 август 2012 г. бе създаден Академичен изследователски център „Богомилството и Европа“. За негов ръководител бе определен проф. д.филол.н. Георги Василев.

Центърът потвърждава водещите позиции на България в изследванията на богомилството и родствените му учения. За последното десетилетие се натрупаха сериозни постижения. Първата по рода си библиография на Кръстина Гечева „Богомилството и неговото отражение в средновековна християнска Западна Европа“ в две издания (2005; 2007) получи отлични оценки от институции и личности като Националната библиотека в Париж и акад. Франьо Шанек от Хърватия. Акад. Васил Гюзелев преведе наново виенския вариант на „Тайната книга“ (2000). Проф. Надежда Драгова публикува студията „Рисуваното богословие на богомилите“ (2005). Бяха издадени книгите на проф. Георги Василев „Български богомилски и апокрифни представи в английската средновековна култура – образът на Христос Орач в поемата на Уилям Лангланд „Видението на Петър Орача“ (2001) и американското издание „Heresy and the English Reformation: Bogomil-Cathar Influence on Wycliffe, Langland, Tyndale and Milton“ (2007).

Към Академичния център бе сформиран Консултативен съвет, включващ видни български и световноизвестни учени: проф. Стоян Денчев, проф. Кристина Върбанова-Денчева – завеждащ катедра „Книга и общество“ в УниБИТ; Кръстина Гечева, проф. Георги Василев; проф. Надежда Драгова от Югозападния университет „Неофит Рилски“ в Благоевград; доц. д-р Ерика Лазарова от Института за изследване на обществата и знанието към БАН; проф. Емануел льо Руа Ладюри от Академията за морални и политически науки в Париж; проф. Ален Вьюомен от Университета в Артуа и член на лабораторията „Писмена, идеи, знания“ към Университета „Париж-Изток“; д-р Ан Брьонон от Центъра за богомилството „Рене Ньоли“ в град Тулуза; проф. Франческо Замбон от Университета на град Тренто (Италия); проф. Норман Танър от папския Григориански университет в Рим; проф. Рьоне Вайс – декан на Факултета по английска филология в Лондонския университет, известен изследовател на Шекспир, проучвател на катарството; д-р Ендрю Роуч от Университета в Глазгоу, ръководител на Центъра по медиевистика (Англия); проф. Юрий Бегунов – изследовател на Презвитер Козма, почетен доктор на Великотърновския университет „Св. Св. Кирил и Методий“; проф. Франьо

Шанек – член на Академията на науките (Хърватия); д-р Майкъл Джордж – преподавател в Университета „Св. Томас“, изследовател на богомилството и катарството (Канада); проф. Томас Бътлър от Харвардския университет, българист и славист с международна известност (САЩ); Дик ван Никерк – изследовател на богомилството и катарството (Холандия); д-р Теофанис Дракопулос от Православния институт в Швейцария (Гърция).

Действащ председател на Консултативния съвет е акад. Васил Гюзелев, а негов почетен председател – акад. Емануел льо Руа Ладюри. Академичният център ще работи с елитни световни учени и научната му продукция ще отговаря на най-високи критерии.

Още преди да се конституира Центърът, бе издадена дисертацията на екзарх Стефан „Богомилите и Презвитер Козма“, защитена от него във Фрибург (Швейцария) през 1920 г., но останала практически неизвестна в България. В нея бъдещият глава на Българската православна църква, който води теологическа полемика срещу богомилството, посочва значението

Графика от книгата на Т. Borenus and E. W. Tristram. English Medieval Paintings. Firenze, Paris. 1927.

Стенопис от вече несъществуващата църква в Стедъм, Съсекс, представящ Богородица мило сърдна и Христос Орач. В гънките на наматалото на Богородица са приютени множество души. Изображението определено съответства на легендата за милост над грешните души, на които Божията майка според популярния в Средновековна България апокриф „Ходене на Богородица по мъките“ дава почивка от Велики четвъртък до Света Петдесетница.

на постиженията на богомилската книжнина за националното и европейското културно развитие. Тази книга положи начало на поредицата „Богомилството и Европа“ – съвместна инициатива на издателство „Изток-Запад“ и УниБИТ, в чиято редколегия влизат видни наши учени като доц. д-р Пламен Митев и доц. д-р Румен Генов. Подготвя се за издаване преводът на книгата на американския историк Линъс Брокит – „Богомилите от България и Босна – ранните протестанти на Изтока (опит да се възстановят загубени страници от протестантската история)“, издадена през 1878 година.

Акад. Васил Гюзелев предложи в библиотечната поредица да се включват и съвременни български изследвания: сборникът на акад. Димитър Ангелов, доц. Борислав Примов и Георги Батаклиев „Богомилството в България, Византия и Западна Европа в извори“ (1967), към който да бъдат добавени трактати като катарската „Книга за двата принципа“; документи от втория том на труда на Игнац Дьолинггер „Dokumente vornehmlich zur Geschichte der Valdesier und Katharer herausgegeben“. Т. II. München, 1890; ще бъдат включени и новооткритите от проф. Георги Василев варианти на български апокрифи, пренесени в Средновековна Англия; студията на проф. Надежда Драгова „Рисуваното богословие на богомилите“; изследването „Богомилско-катарската философия като живяна етика“ на доц. д-р Ерика Лазарова, допълнение към библиографията на Кръстина Гечева.

Центърът ще издава на всеки две години алманах с изследвания на български и чуждестранни учени като например непечатаната статия на френски език на акад. Йордан Иванов от неговия архив в БАН, непубликуван дневник на инквизитор от Прованс от XIII век, намерен и подготвен за печат от д-р Жан Дювернуа.

До края на настоящата година ще бъде организирана изложба в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ съвместно с Историческия факултет на тема „Предшественици на европейската Реформация: богомили, патарени, катарни, лоларди“. Преработва се и сайтът www.bogomilism.eu съобразно програмите на Центъра.

Съвместно с лабораторията „Писмена, идеи, знания“ към Университета „Париж-Изток“ и с Румънския културен център във Венеция ще се организира във Венеция, Париж и Букурещ пътуваща изложба „Добрите християни: богомили, патарени, катарни и лоларди – предшественици на Европейската реформация“. Предвижда се съвместно с Университета в Падуа да се проведе международна конференция „Добрите християни в Европа от X до XVI век: приносът на дуалистите (богомилите, патарени, катарни, лоларди) за културата на Средновековна Европа“.

Академичният център донякъде наследява закрития Център за катарски изследвания в град Каркасон (Франция).

Манастирът „Ставро Никита“. Худ. Дъг Патерсън

Богомили и катарни – добрите християни

Хари Салман

България изиграва важна роля за развитието на европейската култура. Днешните българи съчетават качествата на древните племена на траките, славяните и прабългарите (с тюркско-персийски произход). Българският духовен учител Петър Дънов (1864-1944) определя положителните им качества като тракийска склонност към мистичното и духовното, славянски дух на саможертва и самоотверженост и прабългарска смелост.

През IV в. започва миграция на прабългарски племена от Централна Азия към руските степи, където те остават до края на VII в., преди да преминат Дунав и да навлязат в неотдавна завзетите от славянски племена земи. Според Рудолф Щайнер през V-VI в. обитателите на южните и централните части на Европа започват да мислят за влиянието на доброто и злото върху човешката душа. За тях е бreme, че душите им пребивават в свят, в който тези сили се борят помежду си. Това схващане е най-трайно изразено в днешните български земи, поради което през XII в. в Европа наричат силно повлияните от противопоставянето между доброто и злото хора „българи“ (bougres).

Тревогата за борбата между доброто и злото предопределя българския народ да развие християнското учение за чистотата след въвеждането на византийското християнство през 865 г. То продължава по-старите духовни традиции на Орфей и Мани, повлияно е също от арменски и сирийски еретици, които от 757 г. нататък византийската империя започва да депортира в Тракия. Възможно е прабългарите да са се запознали с манихейството още в Централна Азия. Историческата традиция свързва новата доктрина с поп Богомил. Но според Петър Дънов истинският основоположник на богомилството е Вениамин, известен като Боян Мага – най-младият син на цар Симеон (последният умира през 927 г.). Духовното изследване датира възникването на това движение към 928 г.

Богомилските учения представят мита за Сътворението на света, в който силите на злото играят важна роля. Този мит е повлиян от гностичните традиции на Изтока и мотивира чист живот, необходим за освобождаване на силите на светлината от материята. Свободните да водят чист живот са наричани „свършени“. Те са посветени (мъже и жени) – лечители и водачи на общности от вярващи. За последните правилата не са толкова строги. Като цяло богомилите живеят в бедност и работят за прилагане на християнските ценности във всекидневния живот. Големи части от българското население, а също монаси и членове на нисше духовенство, се присъединяват към новото движение, което скоро се разпространява към Константинопол, Анатолия и различни части на Европа. Има доказателство, че богомилите са и в Русия, където може би са повлияли върху по-късните еретически движения и концепцията им за „невидима“ или духовна църква в противовес на официалната. Вероятно през втората половина на X в. започват първите гонения в Константинопол и в България. След 1110 г. и 1140 г. новите преследвания водят до изселване на богомилите на запад и до разпространение на учението им към Сърбия, Босна, Далмация, Италия (където ги наричат „патарени“) и Франция (където от 1163 г. са известни като „катарни“, сиреч „чистите“).

Из „Европа – континент с глобална мисия. Илюстрирана духовна биография на Европа“. Преводач Станислава Миланова. Граф. дизайн Красимира Деспотова. София, Кибера, 2008.

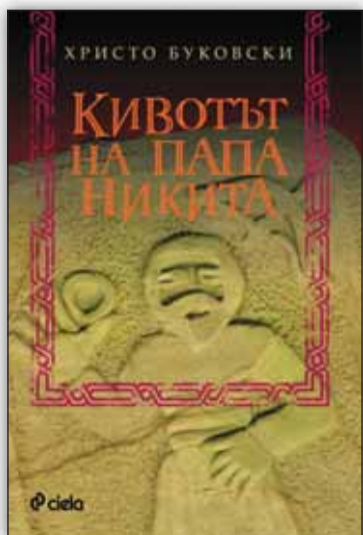
„Св. Иван Рилски Чудотворец“. Худ. Иван Образописец (1838)

Свой сред свои в Скопие

По покана на Българския културно-информационен център в Република Македония на 2 октомври т.г. в Скопие гостува съредакторът на Кирило-Методиевския вестник „За буквите – О писменехъ“ Христо Буковски. Пред зажадените за срещи със съвременни български автори наши сънародници и почитатели на българската култура в македонската столица директорът на Центъра поетът Димитър Христов представи писателя с двете му последни засега книги – „Избраницата на Константин Велики“ и „Кивотът на папа Никита“.

След това авторът запозна посетителите със същността в двата тома. Буковски разказа на възторжените слушатели неизвестни за тях подробности относно християнската история на София още от края на I век, когато в Сердика идва ръкоположеният за епископ лично от Св. апостол Павел Св. Климент Сердикийски и Римски, през избирането ѝ от Св. Константин Велики за първа християнска столица до времето, когато градът се прочува със Софийската Мала Света гора. Насърчаван от заинтригуваните си сънародници, той сподели с тях непубликувани досега подробности около историческите събития и участниците в тях, на които е посветен романът му „Кивотът на папа Никита“.

След многобройните въпроси и изчерпателните отговори на писателя, които удвоиха отреденото време за творческата вечер, разговорите продължиха до късно след това. Сред участниците в срещата беше и известната македонска историчка проф. Вера Антич – най-компетентният изследовател на богомилството в Прилепско (което е в центъра на събитията в романа). Тя лично поздрави автора и предложи да му изпраща новите си трудове по тази тема.

Корица на книгата
 „Кивотът
 на папа Никита“.
 София, Сиела, 2010.

Корица на книгата
 „Избраницата
 на Константин Велики“.
 София, Богианна, 2009.

Приписка от Градищенския манастир „Св. Никола“, Прилепско

„В лето 1600 месеца майа 23 от ръката на многогребиния монах Спиридон написа се тая света и божествена книга в името на светия архиерей чудотворец Николай в манастира „Градище“ при митрополита при Пелагония и Прилеп кир Стефан.“

Из книгата „Български старини в Македония“
 на Йордан Иванов. София, 1931.

Скритата школа под връх Иван

Обителта на Матей Дечов – бъдещия светогорски монах Онуфрий Габровски

Христо Буковски

Точно срещу Троянския манастир „Успение Богородично“ има един дивен – дори в прескромността си – скит „Св. Николай Чудотворец“. Малцина го знаят, а далеч по-малко са пък тези, които го посещават. Наистина, пътят дотам е лесен само в началото – докато пресечеш моста над река Черни Осъм от светата обител към махаличката Миленча на другия бряг. Тя има две улици – едната следва реката, а другата я засича перпендикулярно. Пряката отива към гробището и щом подмине дуvara му, изгънява на изток в каменната пътека. Тя стига до подножието на стръмен скит, по който – след рязък завой покрай последната къща на селището – продължава като измита от пороите пътека, която се шумгува покрай дола и поема рязко по склона към връх Иван (1046 м). Стръмнината я бива, но поне не се налага да стигаме до билото – на около километър тя възлиза до вратичка, а едновременно с нея внезапно се провиждат ниски покриви, покрити със стари плочи.

Дворчето вътре е малко. Голяма е само черквата в средата му. Освен годината на нейното построяване – 1812 – се набива на очи надписът над входа ѝ: „Милост искам, а не жертви“. Той е цитат от Светото писание, но не сте го виждали често, нали? А тук е на мястото си.

Според краеведите тук някога имало параклис на името на Св. Николай Чудотворец. Често го посещавали хайдушките чети на Сараф Неделчо и Страхил войвода, за това турците го изгорили. Нататък историята се раздваля – по предание хайдутите построили новата черква, а официално игуменът на Троянския манастир Паисий я бил възстановил след 1783 г. като днешния скит „Св. Николай Чудотворец“. И тогава времето е било разбойническо, та смелите мъже, които били напуснали домовете си, денем мъстели на злосторниците, а нощем градели в планинската пазва сред буките храм за спасение на душите си. Пред черквицата е останал гробът на един от тях – хайдут Велко: човекът издъхнал там от раните, които получил в битка с турците.

През 60-те години на миналия век Йосиф Минков, монах от Троянския ставропигиален (подчинен пряко на патриарха) манастир, намерил скита напълно запустнат. На гръб изнасял варта и цимента, с които потегнал и подновил градежите. После „наредил“ хайдушката част от историята на свято място и я заковал до вратата на черквата. Над входа написал: „Мир искам, а не жертви“ – да не дразни атеистичната власт с оригиналния библиейски текст. Открих го, когато, за да привлече горе поклонници, в една от малките пристройки около черквата, които лично беше изградил, отвори малка музейна сбирка. Нищо особено наглед – вътре нареди вещи, с които са си служели балканджиите от околността.

Едва ли биха заинтригували те и етнограф, но бяха ярко послание от скромния живот, който самият той бе живял. Малко за смях, но повече за поука, „експозицията“ започваше с някогашните му бедняшки селски дрехи, под които бе сложил надписа „Така бях облечен“. Вместо с икона обаче, изложбата завършваше с един чист бял череп, под който бе отбелязал: „... а така ще бъда съблечен“. Без илюзии. Без грандомания. Но и без страх от неизбежното. Още приживе си направи надгробния кръст, който сега стои над гроба му вдясно от вратичката на светата обител.

Скитът бе обявен за паметник на културата, но монах няма горе и служби в черквата му стават рядко. Няма друг паметен знак за историята му освен листчето, което дядо Йосиф сложи до вратата на храма. А в него той бе подминал събития, с които би се гордяла всяка света обител...

Доста време мина, докато разбра, че през последните години на XVIII в. и самото начало на XIX-я в потулената под връх Иван обител изпращали иноците, на които било възложено да създадат книжовна школа. Но това Църквата не се налагаше да крие. Явно имаше нещо специално, загадъчно; заключена тайна някаква и една податка в житието на Св. Онуфрий Габровски я издава: че монахът Макарий, отишъл в Габрово да призове 22-годишния Матей, син на габровския съкмет Дечо, за мъченически подвиг в името на вярата, бил из-

патрен именно от този скит.

Името Макарий на български значи Блажен. Блаженството, което предлагал, било закрилата на Троянския манастир, където обещал да отведе Матей Дечов, когато турците търсели да въведат в исляма. На свой ред монасите в скита „Св. Николай Чудотворец“ не оставили Матей Дечов дори седмица да се опомнел, а още на 1 февруари същата 1808-а го връчили за послушник на големия проsvетител и книжовник от Севлиево епископ Никифор (което ще рече Победоносец). Учител му станал известният схимонах Манасий, ученик и последовател на видния книжовник Паисий Величковски, който е прочут с метода си за умствения самоконтрол. Показателно е, че Манасий бил другар на именития йеросхимонах Спиридон Габровски – автора на най-странната с дълбочината за завръщането си в българската древност история на нашия народ, останала с началото си неразбрана и до днес заради чудните известия в нея. Съчетанието, което схимонахът можел да преподаде на избраници да стори подвиг за вярата Матей Дечов, било удивително: пълен самоконтрол при изконно родолюбие.

Наученото точно щяло да послужи за делото. По това време в разгара си била свещената битка на православните, избрани да загинат мъченически за вярата в Христа.

Първата отшелническа пещера на Св. Иван над родното му село Скрино при река Струма

Скитът „Св. Николай Чудотворец“

Цариградската Библия

С нейния превод Петко Р. Славейков утвърждава новобългарския книжовен език

Проф. д. филос. н. Цветана Георгиева

Да се припомни делото, свързано с издаването на Славейковата (Цариградската) Библия през 1871 г. е необходимо и днес по определен начин – актуално, в светлината на обстоятелствата, че съвсем неотдавна депутати, езиковеди, писатели и интелектуалци обсъждахме отново необходимостта от Закон за българския език; дебат за такъв закон се проведе в медиите, в обществото и в социалните мрежи. Нашето съвремие е изправено пред проблема за подмяната на литературния български език с модел на езикова немарливост и нехайство по отношение на езиковата и културната идентичност, за разлика от Славейковото време, в което е била градена такава културна идентичност.

Отпечатването на Библията се приема като едно от най-значителните събития за всяка европейска култура. Често пъти издаването на Библията е било съдбовна задача за нейните преводачи и издатели, като се започне още от инкунабулния период на книгопечатането – през който излизат общо 30 библии, преведени на национални езици (в т.ч. на немски, италиански, хърватски и чешки език). Излизането на Лутеровата Библия в рекордните за XVI век (1534 г.) 100 хил. екземпляра записва името на печатаря Ханс Луфт веднага след това на идеолога на Реформацията Мартин Лутер. Отпечатването на Книгата на книгите се превръща в съдбоносно начинание за един от най-големите типографи и издатели на XVI век, французина Кристоф Плантен; в Антверпен той отпечатва 8-томната „Biblia Poliglotta“, илюстрирана с медни гравюри – богато и обемно издание, станало причина за неговия фалит. Франциск Скорина превежда на белоруско-църковнославянски език, отпечатва и илюстрира с гравюри „Библия руска“ (през 1519 г.) и с целия си творчески път доказва как работата върху Библията може да се превърне в най-вдъхновеното дело на живота.

Без съмнение отпечатването на Библията на новобългарски книжовен език е важно събитие за българската възрожденска култура. В светлината на времето си това е голямо дело за българите, което може да се нареди до делата на строителите на съвременна България, както би се изразил Симеон Радев – дело, свързано с устройването на българския университет и на националната ни духовна култура.

В научната литература новобългарският превод на Библията започва да предизвиква интерес едва през последните две десетилетия и все още е недостатъчно проучен. Езикът на Славейковата Библия става обект на специално изследване най-напред в статиите на немския учен К. Гутшмит и в книгата на полската езиковедка Е. Солак. След това новобългарският превод на Славейковата Библия е анализиран от езиковедката Диана Иванова в монографията ѝ от 2002 г. „Традиция и приемственост

в новобългарските преводи на евангелието: Текстология и език“ – прецизно изследване, снабдено с голям обем речников и справочен материал.

За да бъде оценен правилно езикът на Славейковата Библия, е необходимо да бъде отчетен, от една страна, контекстът на книжовната ситуация от третата четвърт на XIX век, а от друга – съществуващите новобългарски преводи на свещените текстове през Възраждането. Това са преводът и отпечатването (през 1828 г.) на четирите Евангелия, изготвени от Петър Сапунов и отец Серафим от Стара Загора, преводът на целия Нов Завет от Неофит Рилски. Би трябвало да се посочат също предхождащите Славейковата (Цариградската) Библия преводи на Стария Завет от Константин Фотинов, Илайъс Ригс и Христофил Сичан-Николов. Трябва да се има предвид също, че до Освобождението излизат десетки заглавия на отделни библейски книги, в превод на новобългарски наречия, и още около 200 заглавия на старопечатни богослужбни книги.

В средата на XIX век, когато Славейков започва литературната си дейност, книжовниците на Възраждането не допускат книжовният език да се развива въз основа на живия народен говор, а предлагат той да бъде конструиран като смесица от живия език и от църковнославянския. Към това мнение се придържат Неофит Рилски и неговите последователи (Райно Попович, Христофил Павлович, Константин Фотинов). Неофит Бозвели пише „Мати Болгария“ на смесица от църковнославянски с народен език, като последният преобладава. Георги Стойков Ракowski също пише творбите си на своеобразен език, в който се срещат народни, църковнославянски и старобългарски изрази, но езикът му е изкуствен и маниерен. Едва Славейков със своята литературна дейност, с доминиращото си езиково участие в цялостния превод на Библията слага край на споровете за езика, без да се намесва пряко в тях. В това отношение за негов предходник може да се смята единствено Петър Берон, авторът на „Рибния буквар“.

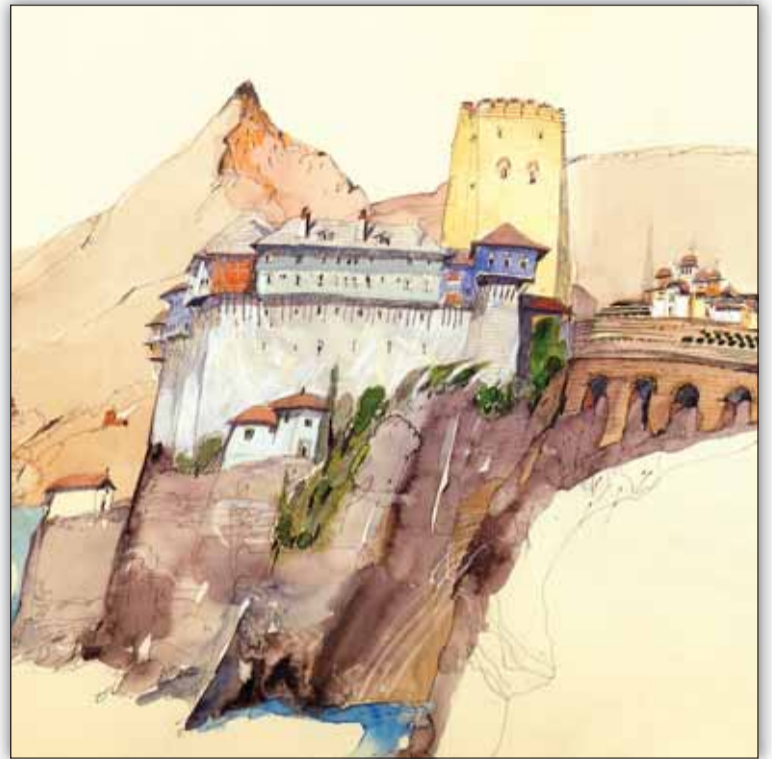
Заглавна страница на превода на Библията

През третата четвърт на XIX век, когато Петко Славейков работи упорито (в продължение на 12 години) върху новобългарския превод на Библията, той вече е оформил своите възгледи за българския книжовен език, благодарение на събирането на български народни умотворения, на богатото си творчество и преводачески опит. Езиковедските принципи на П. Р. Славейков се вписват новаторски в модела на предосвобожденската национална езикова доктрина.

Основната дейност по превеждането на Цариградската Библия извършват Славейков и Христофил Сичан-Николов. Последният превежда Стария Завет, а на Славейков е възложено да преведе Новия Завет и да редактира превода на цялата Библия, като внесе единство в нейния език. Екзегетичната работа извършват Илайъс Ригс и Албърт Лонг. По такъв начин, чрез работата си върху Цариградския превод на Библията, Славейков успява да внедри своя езиков модел, да реализира своята представа за българското книжовноезиково строителство. Този езиков модел показва обединяване на лексиката на българския изток и запад (като най-силно се усеща влиянието на Търновското наречие), голяма степен на наддиалектност, в сравнение с езика на предишните двама преводачи Неофит Рилски и Петър Сапунов. Морфологичните черти на езика на превода отразяват състоянието на езиковата норма през третата четвърт на XIX век; Славейков си служи пълноценно и с богатите възможности на българската темпорална система – с почти всички времена, и то в съвременните им форми. Синтактичните особености съответстват на развитието на книжовната синтактична система от 60–70-те години на XIX век: преобладава е смесицата от народно-разговорни конструкции, които вече изглеждат архаично, и се търсят средства за обогатяване на книжовния синтаксис чрез усвояването на чужди синтактични модели, намерили място в тогавашната книжовна практика (предимно руските).

Днес определяме Славейковата Библия като епохален труд и като едно от най-добрите постижения на преводната литература от XIX век. П. Р. Славейков е проявил преводаческите си умения, добрите си познания върху новозаветния гръцки език (византийски и новогръцки), както и върху старата славянска традиция и книжовния език. Славейковата Библия може да бъде възприемана като проект за устройването на новобългарския книжовен. Д-р Албърт Лонг определя значението ѝ с думите: „ицo се отнася до влиянието върху езика, умственото и нравственото развитие на народа, по моето скромно мнение, вечно паметна ще остане неговата [на Славейков] работа върху българската Библия“.

Авторката е преподавател в катедра „Книга и общество“ на УниБИТ.

Манастирът „Пантократор“. Худ. Дъг Патерсън

По-многоценно от златото

Райно Попович като строител на възрожденската просвета

Илия Пехливанов

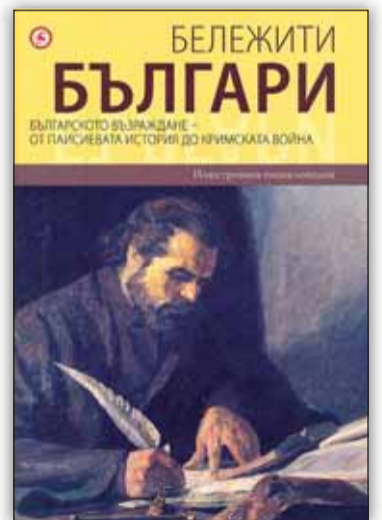
Строителите на Българското възрождане са работили здравата да осъществят на дело програмата, заложена от Хилендареца Паисий с „История славянобългарска“. Неговият призив „Българино, знай своя род и език“ ги заставя да преодолеят всеобщото увлечение към богатата гръцка култура. Подобно на първобудителя Васил Априлов, който има своя роден език за четвърти по реда на всекидневната употреба, и Райно Попович – образован елинофил, свързва реформата в българската просвета преди всичко с *вярност към българския език*.

Той е роден в Жеравна около 1773 г. в семейството на свещеника Сава Стоянов. Отначало учи при брат си Стоян Савов. Сетне продължава образованието си в Солун и на о-в Хиос при прочутия тогава елински учител Вениамин. А в Букурещ при Неофит Дукас овладява взаимноучителните таблици от системата на Бърт-Ланкастър и усъвършенства гръцкия език. Четиридесетгодишен се отдава трайно на учителското поприще: отначало в Котел и съседната Жеравна, в българското училище в Пловдив. Двадесет и две години се заседява в Карлово, където развива педагогическа и книжовна дейност. Обучаването на подрастващите в грамотност съчетава с възпитаването на общочовешки добродетели и борба с разпространените тогава суеверия и масовото невежество.

Голямо въздействие над юношеството оказва издадената от него книга „Христовия или благонаравие“, „присовокупена“ с разни истории в полза не само на младите. Тя е посветена на Вълко Чалъкоглу, който изглежда е спомогнал за появата ѝ на бял свят. Отпечатана е в Кралската типография на Будапеща през 1837 г. и за втори път в Цариград през 1855 г. С помощта на пазарджишкия учител хаджи Найденов Иванович – деен радетел на българското просвещение и книгопродавец по цялата българска земя, издава повторно през 1846 г. книгата „Кратко толкование на божественния храм...“. Следва белградско издание на Езопови басни, преведени от самия него, осъществено отново с помощта на Татарпазарджицианина. Подготвя да издаде и романа „Робинзон Крузо“ от Даниел Дефо, преработен и приспособен към нуждите на времето от И. Кампе.

През школата на Райно Попович преминават на младини първостроителите на възрожденската ни култура като Петър Берон, Анастас Кипиловски, Ботьо Петков, Гаврил Кръстевич, Евлоги Георгиев, братята Никола и Тодор Пулеви.

Младият карловец Васил Иванов Кунчев е изпратен от неговия вуйчо хаджи Василий, който открил у своя племенник неговото ангелогласие, на ежеседмични уроци при Райно Попович – всепризнат майстор на църковното пеене, обучавал на псалмопеене юноши от цялата страна. Така той бил подготвен да продължи духовното си образование в Стара Загора. За да зазвучи след време по черкви, манастири и комитетски събрания онова „Достойно ест“, при което оставали прехласнати по местата си стари и млади и в което е вградено „Благонаравие“ на Даскал Райно.

Корица на книгата „Бележити българци“. Том V. „От Паисиевата история до Кримската война“. Отг. ред. Пламен Павлов. София, изд. Световна библиотека, 2012.

Габровската сглоба

Малко познати преписи на Паисиевата творба

Проф. д-р Надежда Драгова

Толкова е неотменно преписването на „История славяноболгарская“ на ръка, че са стигнали до нас и шест преписа по печатното издание „Царственик“ на Христати Павлович от 1844 г.

Дори чужденци, европейски образовани католически духовници, изпратени за свещеници при пловдивските павликяни – селяни и занаятчии, също ръкописно (при това с азбука латинска) „преведат“ печатания „Царственик“ на павликянски диалект. При безспорния им достъп до книгопечатане! Павликянският ръкопис е знаменателен за предпочитаната рецепция тогава: преписване!

Медийната мрежа се разширява и чрез стотици бележки на читатели (приписки): летописни, автобиографични, оценъчни, допълнящи... Грамотният читател търси празно поле в обложките на кориците или недописан лист вътре в текста, за да докаже своята *съпричастност* (понякога само с подпис), а по-често с информации за текущи събития – със съзнанието, че и те имат стойността на гравидо за бъдещата история.

Преписването придобива документалността и актуалността на публицистика. Повечето от приписките започват с израза „Вестно будет“, с което предвещават и името „вестник“ на бъдещия периодичен информатор.

А книжното тяло – ръкописна „История славяноболгарска“, се налага като място на честта.

Продуктивната информационна мрежа на преписите науката днес определя като „историографско движение на Българското възрождане“. Документирано е в продължение на 117 години: от Котленския препис (1765) до Банския (1882). Реализира се спонтанно. Няма регулативен център!

При общата нагласа, че преписването е и терен за индивидуално участие, и поради продължителността на тази практика – съвременна на бурни политически и духовни събития – се формират четири основни редакции. Между им разликите са структурни, съдържателни, езикови и стилови. Но вътре в микросистемата „редакция“ зависимостта е близка, много често „едно от друго“.

Установяването по редакцията прояснява иновациите за всеки препис, определя го и хронологично, ако не е датиран.

I. Основна редакция (за нея се употребяват и термините *първообразна, първоизворна, зографска*). Съпоставя се с редакцията на Паисиевия автограф в Зографския манастир с предвидими езикови или ортографски разлики между извод (подложка) и препис. Първа група образуват: Котленският (1765 г.), Жеравненският (1772 г.), Лазаровият (Русе, 1811 г.), частично познатият от Сава Доброплодни по Котленския. Втора група образуват Самоковският (1771 г.), Никифоровият (1772 г.), Музейният (недатиран). Те са опазили първообраза на Паисиевия текст.

II. Втора редакция (за нея се употребяват термините *Софрониева* от 1781 г., *Втора Софрониева*,

Софрониев учебник по „История славяноболгарска“.

Когато свещеник Стойко Владиславов (бъдещият епископ Софроний) открива свое частно училище в Котел, за учениците си подготвя учебник по „История славяноболгарска“. Най-ярката му особеност е, че не е на църковнославянски език (според оригинала), а е по-близък до говоримия. И живият език, и дидактическите правила за учебна книга, и дарбата на Софроний да разказва увлекателно въвеждат в наратива много детайли. Историческият текст вече не само информира и поучава, но и постига художествена картинност, емоционални внушения. Тази редакция придобива необикновена популярност и в българските земи, и сред емиграцията и преселниците в чужбина. В преписите по нея са въведени най-много придружаващи иновации: рисунки на гербове и образи на царе, икона на Св. Иван Рилски, стихотворения и др.

III. Трета редакция (за нея се употребяват термините *„Рилската преправка“*, *„Рилската сглоба“*, *„Рилският царственик“*).

Първото ѝ появяване е през 1825 г. с обстойно себепредставяне от автора Паисий Николаевич, духовен син – ученик на йеросхимонах Спиридон в постницата „Черней“ на Рилския манастир.

Оригиналното ѝ заглавие е според „История славяноболгарска“: „О царствие болгарское“ и повторено като „О царствии болгарском“. В науката е определена от Васил Златарски като „преправка“, „сглоба“, тъй като споява съдържателно и идейно „История славяноболгарска“ и „История во кратце о болгарском народе славенском“ (1792) на йеросхимонах Спиридон.

Това обаче се установява при текстуален анализ, а не е обозначено в текста. А двете истории нито са преправени, нито сглобени. Те са използвани като *извори* – затова и ги няма имената на двамата историци.

През 1825 г., когато Паисий Николаевич за едно лято подготвя текста си, вече е предстояща новоруско-турска война и се работи за съучастие на българите. С военачалник Дибич Забалкански сраженията отново ще се водят през цяла Тракия. А в документите на Одринския мир от 1829 г. пак няма нито един параграф за български свободи (нито духовни, нито политически). Това активизира рилските монаси – таксидиоти, които събират помощи за монументалното построяване на своя манастир – да разгърнат с голяма енергия и популяризирането на своя „Рилски царственик“. Те правят по два преписа, монахът Харитон – три, разпространявани на юг от Балкана: в Змеєво, Чирпан, Кесарий в Пазарджик и в Панагюрище, Найден Геров в Пловдив и после го изпраща в Русия, три в Стара Загора от неназован занаятчия – преписвач. Преминават през Балкана в Търново, Плевен, Свищов, където учителят Христати Павлович (възпитаник на Рилския

Корица на книгата. София, Болд-инс, 2012.

манастир) го редактира и успява да го отпечата в Будим със заглавие „Царственик“ (1844 г.). Патостът на тази книга е не толкова национален, колкото международен, което се подсказва от премълчаването на съвременните ѝ български историци и изтъкването само на утвърдена в славистиката плеяда: Мавроубир (Мавро Орбини), Зонара, Евтимий Търновски, Димитър Ростовски, Буфьер Французски. Интенцията е да се изясни на Русия и другите велики европейски държави, а специално и на новоформираните сръбска и гръцка (макар и в миниатюрни граници), че българските земи не са територия на Османската империя, която подлежи на разподялба. Аргументира се не само чрез историческия нарратив, а и със специална статия, прибавена в заключение:

„Болгарска земля на четири части ся разделява: Мисиния или Задгорие, <...> Тракия, <...> Макидония <...> Дардания, Охрид, старая столица болгаром <...>“. При ясно определяне на границите им се изброяват и „колко градове има български“ – общо имената са на 170 български градове, което подчертава страната като цивилизована и производителна. А в преписа на монах Харитон е добавено: „*Возбуждение болгарскому народе к добродетели*“, за което има предположение, че е по написаното от Софроний „*сведение за характера и обичаите на българите*“, което му поискава през 1809 г. главнокомандващият руската армия генерал Кутузов.

За да не остане неразбран този умисъл на рилските историци, в края на Чирпанския препис монах Харитон повтаря: „*Летопис болгарский <...> който чите, с внимание да чите, да познай какво са имали българите царство*“.

В нашето изследване употребяваме термина „Рилски царственик“, за да се откроява от печатания „Свищовски Царственик“, с който има различия не само съдържателни, но главно езиково-стилни: отпечатаната в Будим (1844 г.) „История“ от Христати Павлович е на красив новобългарски език, вече възприеман като литературен в българските училища в средата на XIX в., докато Рилският царственик (1825 г.) е на традиционния за манастира църковнославянски.

„Св. Богородица Одигитрия“. Икона от Тревненската живописна школа (1848)

Паисиевски награди

С постановление на Министерския съвет на Република България от 28 юли 2000 г. е учредена държавна награда „Св. Паисий Хилендарски“. Нейни носители са:

- 2000 г. – Вера Мутафчиева
- 2001 г. – Светлин Русев
- 2002 г. – Стефан Данаилов
- 2003 г. – Йордан Радичков
- 2004 г. – Христо Христов
- 2005 г. – Богдан Томалевски
- 2006 г. – Богомил Райнов
- 2007 г. – Валери Петров

Министерството на културата приема нови предложения за юбилейна Паисиевска награда – 2012 г.

„Отец Паисий Хилендарски“. Худ. Пенчо Паскалев (1943)

Паисиезнание

Научният проект „Четвърт хилядолетие „История славянобългарска“

Проф. Даринка Караджова

Проф. Даринка Караджова

ди по време на проекта. Други от участниците са признати като едни от най-известните специалисти в тази материя – нашите научни консултанти чл.-кор. Иван Добрев и проф. д-р Надежда Драгова. Искам да изтъкна, че в морален план най-голямата придобивка за Югозападния университет е в това, че, като базова организация, се превърна в централен изпълнител на проект, ориентиран да бъде терен за научната подготовка за голямото национално честване на 250-годишнината на „История славянобългарска“ през настоящата 2012 г., а чрез текущите си публикации – в авторитетен популяризатор.

Продуктивни се оказаха и четирите направления в нашата научна програма: подготовка на научно-изследователски архив; дейност в национален план; международна дейност и издателска дейност. При подготовката на научноизследователския ни архив осигурихме опис в дигитален режим на преписите на „История славянобългарска“, съхранявани в Националната библиотека в София, където се намира най-голямата част от преписите на Паисиевата история на територията на България. Това реализирахме в сътрудничество с Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“, на чието ръководство, по-специално на проф. Боряна Христова, дължим своята благодарност. Можем да си представим как в информационното цифрово пространство в бъдеще целият този книжовен материал ще осигури сериозна база за изследвания както за паисиеведите, така и за всички интересувани се.

Към програмата ни по наша покана се отзоваха и допринесоха за дейностите по проекта и други университети и институции, на които също изказваме благодарност: Великотърновският университет „Св. Св. Кирил и Методий“ и Пловдивският университет „Св. Паисий Хилендарски“, които се включиха с доклади, статии и инициативи. Предоставиха ни ръкописните си сборки и архиви за проучване, описване и публикуване Регионалният архив – Велико Търново (тук специално благодарим на директорката му Ивелина Караилева за предоставената ни възможност да издадем Гладичовия препис от 1809 г., получи се

внушителна книга), Централният архив на БАН, Регионалният музей – Стара Загора, Регионалният музей – Враца, и др.

Друга институция, с която сме работили и продължаваме да работим, е Централният църковно-исторически и архивен институт в София, чийто директор проф. Христо Темелски ни предостави възможността да издадем в най-близко бъдеще Ахтаровия препис на Паисиевата история.

Столичната библиотека покани проф. Надежда Драгова да изготви уводната брошура към фототипното руско издание на Мавро Орбини (излязло на италиански език през 1601 г.) по екземпляра, който библиотеката притежава. Много сме задължени на Музейния комплекс с архив – Банско, и на неговата бивша директорка Елена Ерина, с чието енергично съдействие проведохме през 2007 г. първата си международна Паисиева научна конференция. Втората Паисиева конференция с международно участие направихме на третата година на проекта в Благоевград през 2010 г. Участваха учени от Гърция, Испания, Швеция, Италия и Южна Корея.

В аспекта на международната ни дейност и сътрудничество дължим много на Хилендарската изследователска библиотека и Центъра за средновековни славянски проучвания в Университета на щата Охайо в гр. Кълъмбъс, САЩ. Тази връзка на проекта заслужава много висока оценка, защото тя ни предостави безвъзмездно копие от четири преписа на „История славянобългарска“, намиращи се във от България – всичко това благодарение на щедрата подкрепа и съдействие на Директора на този изследователски център в Охайския университет проф. Предраг Матеич.

Непременно ще спомена Народната библиотека на Сърбия в Белград, Музея на Сръбската православна църква и Руската държавна библиотека в Москва, които ни оказаха безкористна помощ и изключително топло съдействие. Благодарение на отзивчивостта на ръководството на РДБ в Москва ще можем да издадем Чертковия препис на Паисиевата история.

Ценно съдействие ни оказаха и Сръбската Патриаршеска библиотека в Белград, Библиотеката на Румънската академия на науките в Букурещ и Държавният исторически музей в Москва. Ползена придобивка на проекта е и сътрудничеството ни с Университета „Комплутензе“ в Мадрид – проф. Франциско Хавиер Хуес Галвес осъществи превода на Паисиевата история на испански език, бяха привлечени и членове на колектива на проекта. Накрая, но не и на последно място, изказваме своята искрена благодарност на Фонд „Научни изследвания“ към Министерството на образованието, младежта и науката и на Дирекция „Наука“ за финансовата помощ и методическата подкрепа.

С проекта „Четвърт хилядолетие „История славянобългарска“ ние успяхме да се вместим и в програмата, която още преди четвърт столетие начерта проф. Боню Ангелов в книгата си за Паисий Хилендарски. Той говореше за попълна библиография на Паисий и на епохата му. След сериозно направеното от известния български учен текстолог и паисиевед Илия Тодоров, първостепенна задача би трябвало да бъде една втора библиография на изследванията (исторически, езиковедски, литературоведски, литературно-художествени и изкуствоведски) за епохата и за творбите, произлезли както от Паисиевото книжовно обкръжение, така и от следовниците му, и то не само от XVIII век, но и от първата половина на XIX век.

Критичното издание на текста на Паисиевата история е изключително трудна и непосилна за малък колектив задача, но и много належаща, която от години е поставяна и отдавна чака своите изпълнители (проф. Надежда Драгова е най-усърдният ни труженник в това отношение). Разбира се, такъв труд трябва да се предхожда от издаването на съвременен каталог – хронологичен и по редакции – на преписите и преправките, съпроводен от библиографски данни, чието начало вече поставихме през първия етап от нашата дейност. Така належащият албум от по няколко фотоса на преписите, заложен в сайта ни, който би разкрил развитието на писмото и оформлението и украсата на ръкописната книга през посочения период, за което споменавахме и проф. Боню Ангелов, непрекъснато ще се попълва в процеса на работата. А тя няма да спре с края на проекта ни – с него поставихме основите на бъдещия Научен център за предмодерна и ранномодерна култура „Отец Паисий“.

Надяваме се, че по този начин ще успеем да отдадем дължимото на Паисий Хилендарски, който влиза в историята на българската литература и култура само с „История славянобългарска“, но с тази книга дава тласък и посока на голямата промяна. Многобройните Паисиеви последователи почти цяло столетие са се вдъхновявали, преписвали и преподавали съдържанието ѝ, дълбоко впечатлени и проникнати от възрожденския критерий в нея за ценностната система на българина през дългия и сложен процес на национална идентификация. А с издаването на преписите на Паисий, което започнахме с най-ранния от досега известните преписи на XIX век – на Влад Поппетков Гладичов от 1809 г. – целим да онагледим и уплътним картината на българското книжовно развитие в неговите многостранни аспекти през първата половина на XIX век.

Авторката е преподавател по стара българска литература в Югозападния университет „Неофит Рилски“, ръководител на проекта.

Нашият проект – научноизследователска програма „Четвърт хилядолетие „История славянобългарска“ (1762–2012)“ е към своя край. Наскоро, на 20-21 септември, проведохме международна научна конференция, третата ни поред, посветена на бележитата четвърт-хилядолетна годишнина – „Паисий Хилендарски: живот, дейност, съвременници и следовници“. Този научен форум се превърна в неговото официално заключение.

В заседанията участваха редица български учени: историци, литературоведи, литературни историци и езиковеди с интереси от областта на Българското възрождане и паисиезнанието: от Софийския университет, Пловдивския университет, Университета по библиотекознание и информационни технологии, Института по литература при БАН, Центъра за славяно-византийски изследвания „Проф. Иван Дуйчев“, български преподаватели в чуждестранни университети (Манчестърския университет), както и изтъкнати гости от чужбина: проф. Предраг Матеич от Университета на Кълъмбъс, Охайо (САЩ), проф. Джузепе Дел'Агата от Университета на Пиза (Италия), проф. Армандо Питасио от Университета на Перуджа (Италия). На кръгла маса, посветена на Хилендарската научна библиотека, проф. Предраг Матеич изнесе доклад „Хилендарската научна библиотека и България – 40 години сътрудничество“, с подробна информация за формирането и функционирането на ръководената от него Хилендарска библиотека в Кълъмбъс, Охайо. Италианският славист и българист проф. Джузепе Дел'Агата се представи с темата „Паисий Хилендарски и руската версия на „Царството на славяните“ от Мавро Орбини“. Известният италиански учен е включен в

подготвяния превод на български език на книгата на Мавро Орбини „Царството на славяните“ (1601 г.) от издателството „Дамян Яков“. Италианският историк на Балканите и Югоизточна Европа проф. Армандо Питасио е преводач на италиански език на „История славянобългарска“ и „Житие и страдания“ на Софроний Врачански. Той изнесе пленарния доклад „Паисий и историографията в Източна Европа през XVIII век“. Не успяха да присъстват проф. Норберт Рандов от Берлин (известен славист и преводач на Паисиевата история на немски език) и проф. Василис Марагос от Белгия, които изпратиха своите материали.

Всички членове на колектива на проекта се представиха с научни разработки. На първо място ще отбележа откриването на пленарната част с доклада на проф. Надежда Драгова – научен консултант, на тема „Чернова“ и „белова“ на „История славянобългарска“ в изследванията за Паисий Хилендарски, който се посрещна с голям интерес. Обстойният доклад на чл.-кор. Иван Добрев, също научен консултант, беше на тема „Личността на Паисий Хилендарски

в съвременната документация за него“. Той го подкрепи с изобилна фактология, която беше интерпретирана и поднесена с нов подход и по оригинален начин.

На конференцията бяха официално представени три нови книги: на акад. Иван Радев „Паисий Хилендарски и Търновският край“. Велико Търново, Абагар, 2012 (представена от доц. Елена Тачева); на Василис Марагос „Паисий Хилендарски и Софроний Врачански. От православната идеология към изграждане на българската идентичност“. София, Унив. изд. Св. Климент Охридски, 2012 (представена от проф. Кирил Топалов) и „История славянобългарска. Гладичов препис. Изследвания и текст“. Наборно осъвременено издание с включени изследвания на авторите Надежда Драгова, Даринка Караджова, Иван Харалампиев и Маргарет Димитрова. София, Бонид – инс, 2012 (книгата беше току-що отпечатана и представена от мен и доц. Маргарет Димитрова).

С възрожденския благороден жест на дарителството хора със завиден морал и чувство за съпричастност, следващи завещанията на нашите възрожденци, ни подпомогнаха в изданието на Гладичовия препис от 1809 г. на „Историята“ на Паисий. Подкрепиха ни две общини: Велико Търново и Плевен. Специално на Община Плевен, на кмета проф. Димитър Стойков, както и на нейното финансово ръководство, оглавявано от заместник-кмета Алексей Зелов, също и на директора на дирекция „Финансово-счетоводна дейност и управление на собствеността“ Евгени Генев, сме особено признателни. Отзивчиво и експедитивно те се включиха със спомоществователство по време на самото отпечатване, благодарение на което успяхме да осъществим цветна фототипия на изданието на преписа на Влад Поппетков Гладичов, прекарал по-голямата част от живота си в Плевен.

Във връзка с конференцията издадохме и книгата „История славянобългарска“. 1762-2012. Научни хоризонти на четвъртхилядолетието“. София, Издателство Бонид-инс, 2012, като втора от поредицата на проекта ни „Библиотека „Четвърт хилядолетие „История славянобългарска“. В нея се включиха десет учени с изследвания на Паисиевата история, като шестима от тях са от състава на проекта.

В проекта участват осем преподаватели от Югозападния университет „Неофит Рилски“, Благоевград (Надежда Драгова, Даринка Караджова, Елена Тачева, Лъчезар Перчеклийски, Любка Ненова) и от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ (Иван Добрев, Маргарет Димитрова, Димитър Пеев). Беспорен е професионализмът на всички участници. Младите ни докторанти през тези пет години защитиха дисертации и станаха университетски преподаватели, те се изградиха като изследователи и учени-паисиеведи

Отношението „ние – другите“

Паисий Хилендарски и историографията в Източна Европа през XVIII век

Проф. Армандо Питасио – Университет на Перуджа (Италия)

Не се смятам за специалист по Паисий, макар многократно да съм се занимавал с „История славяноболгарская“ и да съм превел значителна част от нея. Интересът ми към Паисий произлиза от моя стремеж да разбера начина за създаване на националните идентичности.

През втората половина на XVIII в. в рамките на Хабсбургската и Османската империя са създадени произведения, в които се пресъздава миналото, и които допринасят за разграничаването на отделните етнически общности. В центъра на тези реконструкции на миналото не стоят институции или територии, както например през XVII в. „История на Крайна“ от аристократа на Йоанес Вайкард Валвасор или „История на йезуитската общност в провинция Бохемия“ на йезуита Бохуслав Балбин. Тези реконструкции на миналото не са посветени на начинанията на отделни личности, династии или на отделни аристократични фамилии. Те не възстановяват отделни исторически епизоди. Техни герои са цели народи и произведенията, които описват тези събития, са били използвани впоследствие за конструирането на отделните национални идентичности. Дори и в предходната епоха са били създавани понякога истории, посветени на цели народи – достатъчно е да си спомним за „Историята на славяните“ на Мавро Орбини.

В унгарския град Печ един пастор, който произхожда от дребната словашка аристокрация, Юрай Папанек, през 1780 г. публикува история на славянската общност в унгарското кралство, т.е. тези, които са наречени по-късно словаци – *Historia gentis slavae* (Georgi Paraneckparochialiszenspresbyteri diocesis Quinque-ecclesiensis de Regno, Regibusque Slavorum atque cum prisci civilis, et ecclesiastici, tum huius aevi statu gentis slavae). Малко по-късно в Люблина, между 1788 и 1791, Антон Линхарт дава за печат на немски език една история на славяните от Южна Австрия, наречени след това словенци – „Versuch einer Geschichte von Krain und der übrigen Ländern der südlichen Slaven Österreichs“.

Пак през втората половина на XVIII в. монахът Самуил Мику пише няколко произведения върху историята на румънския народ: на латински *Brevis historica notitia originis et progressus nationis Daco-Romanae* и после на румънски *Scurtă cunoștință a istoriei Românilor*, а също и *Istoria, lucrurile, și întâmplările românilor*. В Москва през 1754 г. и черногорците получават своята история чрез владиката Василие Петрович, който успява да отпечата на руски език своята *Istoriija o Crnoj Gori*. Малко след това, през 1762 г., се появява „История славяноболгарская“ на Паисий Хилендарски. А няколко години по-късно, през 1794-1795, монахът Йован Раич публикува във Виена произведението, на което е посветил целия си живот – *Istoriija raznyh slavenskih narodov*.

Изглежда лесно да бъде свързана появата на тези произведения

с културната атмосфера, от която се ражда през 1773 г. известното творение на Ефраим Готфрид Хердер – *Auch eine Philosophie der Geschichte*, евангелието на идеята за нацията като културна общност.

Тази картина се променя отчасти, но по забележителен начин, когато се чете историята на черногорския епископ Василие Петрович и на българския монах Паисий.

Владиката Василие Петрович отчаяно търси от руския двор икономическа подкрепа за Черногорската митрополия и неговата „История“ е следствие от това му желание. Митрополията от доста време е в ръцете на фамилията Петрович и вече има облика на едно църковно княжество, което управлява територия, отчасти изтръгната от контрола на османците. Василие иска да покаже чрез своята история, легитимността на властта на своята фамилия, която изразява желанието на черногорския народ, иска да покаже, че църковното черногорско княжество е наследник на сръбската средновековна държава, иска да опише героизма на черногорците в борбата им срещу турците, общи врагове за Русия и Черна гора. И той пише тази своя история на руски език.

Паисий е отчаян от проникването на нови идеи сред вярващите чрез разпространението на гръцкия език и култура. Той иска да се вдигне защита срещу тази опасност. Такава защита би могла да бъде православната християнска традиция на Българската църква и славянското богослужение, различно от гръцкото. Трябва следователно да се подсили чувството на идентичност сред неговото паство: те са приканени да използват своя език, да си припомнят своето минало, на което трябва да се чувстват наследници и да се гордеят с него. Посланието на Паисий е твърде ясно. Българите си имат своя език: не трябва да си служат с друг език, тъй като имат вече свой достоен език. И на този говорим език Паисий пише своето произведение.

Историята на Василие Петрович и на Паисий се различават помежду си по мотивите за написването им. И също така са различни по отношение на периода, който разглеждат: Василие тръгва от края на сръбската средновековна държава, за да разкаже историята на Черна гора до своето време; Паисий, според типичния за средновековието историографски модел, започва от разделението на племената, станало по времето на синовете на Ной, за да се съсредоточи по-нататък върху съдбата на двете средновековни български държави.

Въпреки различията в непосредствените мотиви за написването и в различните периоди, които

Проф. Армандо Питасио

разглеждат, произведенията на Василие и на Паисий имат и някои важни общи моменти. На първо място достойнството на техните народи е в това, че те са създали своя собствена държава, която, в случая с Черна гора, продължава да съществува. По това Василие и Паисий не се отличават от Папанек или от Линхарт. Но миналото съществуване на една държава не предизвиква, нито за Папанек, нито за Линхарт, аспирации към нейното възстановяване. Носталгията по средновековната българска държава обаче е очевидна у Паисий, а гордостта от черногорската независимост присъства на всички страници, написани от Василие.

Известно е, че в процеса на конструиране на идентичността много важна част е отношението – „ние – другите“. Признаването на „ние“ и „нашето“ става въз основа на критерии, които са негативни, т.е. въз основа на изявлението „ние не сме като другите“. В това изявление е включено както различаването на „свое“ и „различно от своето“, така и противопоставянето им; на практика – възприемането или толерантността към другия или отхвърлянето и омразата към другия. Струва си обаче да разгледаме как е показано отношението „ние – другите“ при Василие и Паисий; как са видени другите народи, с които живеят черногорците и българите. Турците, т.е. другите, народът, който доминира през тази епоха в региона,

Корица на книгата
Изд. Edizioni Scientifiche Italiane,
Перуджа, 2003.

присъстват действително и в двете произведения. И за Василие, и за Паисий турчинът е инструмент за Божие наказание и за греховете на християните.

Противопоставянето спрямо латинските народи и принадлежността към гръко-православната църква са основополагащи елементи за изграждането на черногорската идентичност за Василие и на българската – за Паисий. Но процесът на създаване на идентичността, извършен чрез контраопозиция, не се ограничава само до религиозната гръко-православна общност. Хегемонията на гръцкия клир и на Константинополската патриаршия в православната църква дразни митрополита на Черна гора, който на няколко пъти се изказва остро критично спрямо гръците.

За Паисий опасността не е просто в арогантността на гръцкия църковен клир, но също така, както споменах, и във факта, че чрез контакта с гръците се разпространяват опасни поведения и идеи, които са в противоречие с традиционната простота на вярващите българи. В цялото му произведение се вижда противопоставянето на смелите и благочестиви българи на хитрите и предразположени към ерес гръци. Почти еретични довчера, а днес възможни носители на нерелигиозната модерност: това са гръците, за разлика от истинските християни, каквито са простите българи. Омразата на Паисий спрямо гръците е такава, че дори и бидейки християнин, той възпява кървавата победа на езичника Крум над гръцките християни, която е получена по волята на Бога

Гръко-православната общност в Османската империя не е представена само от тези, които отслужват гръцката литургия, или от тези, които имат служение на славянски. Сърбите, българите, власите следват каноните на славянската литургия. Василие отбелязва българите само веднъж в своята история: това става, когато разказва как българският княз Вукан Мърнявчевич е предал и убил легитимния сръбски владетел Урош, за да узурпира сръбския трон и да доведе до поражение сърбите в битката с османците. Митрополията на Василие е подчинена на сръбската патриаршия в Печ. Василие поставя под юрисдикцията на Печката патриаршия „цяла Сърбия, България, Поморие, Далмация, Босна, двата бряга на Дунава и цяла Илирия“: като повтаря почти изцяло титулатурата, с която се назовава цар Стефан Душан. Но Василие, дори и когато възпява общото със сърбите средновековно минало, ясно различава сърбите от черногорската митрополия от сърбите в другите зависими от Печ диоцези: неговите сърби, черногорските сърби, са свободни, останалите сърби са поробени. Тази ситуация не става от само себе си. Свободата на черногорските сърби е плод на смелост, кураж, саможертва на народа; робството на другите сърби

зависи от примирението, с което те са приели и продължават да понасят османското владичество. Това противопоставяне между добри и лоши, между смели и страхливи служи за етническа идентификация: сръбско-черногорската. И при Паисий не е по-различно. Той посвеща една глава от своето произведение на сръбското кралство на Неманя, признава величието на някои от неговите владетели, но принизява важността на това кралство и – най-вече, обвинява сърбите в това, че са по-възприемчиви към латинското влияние. Така и сърбите, както и гръците, са потенциални еретици: и това е още по-голям грях в очите на Паисий. Също така и власите са изпитали влиянието на Рим, но българските владетели със сила са ги върнали към истинската вяра, след което Паисий не споменава повече за тях.

Държавност и религиозна принадлежност са от основно значение в изграждането на етническата идентичност и при Василие, и при Паисий. Държавността може да присъства в момента, както е при Василие, или в миналото, както е у Паисий; религиозна принадлежност се определя не само и не толкова чрез споделяне на обща догма, колкото чрез артикулирането на църквата в множество богослужбени и административни центрове. Изграждането на балканските национални идентичности не може, естествено, да се сведе само до ролята, която са имали църквите и общностите от вярващи, но това едва ли може да се направи без тях.

Спецификите в творбите на Василие Петрович и на Паисий по отношение на представянето на черногорския и българския народ са в техните отношения с другите народи, ме накараха да представя на италианските читатели преводите на тези текстове. Прибавил съм и превод на Софроний <...> Преведох изцяло произведението на Василие въз основа на оригиналния текст, сравнен със сръбския превод, публикуван от Радослав Роткович в Цетине през 1985 г. Преведох и голяма част от творбата на Паисий, съпровождайки преведените откъси с обширни коментари и въз основа на текста, публикуван от Петър Динеков в София през 1972 г., като си служех също и с версията на Никифор, издадена от Боню Ангелов отново в София през 1961 г. За пълния превод на „Житие и страдания на грешния Софроний“ използвах изданието на текста в първия том от събраните съчинения на Софроний под редакцията на Афродита Алексиева (София, 1989).

Надявам се да съм допринесъл за опознаването на историята на Балканите, за познаването на корените на националната идентичност в Югоизточна Европа от страна на италианските читатели.

Пленарен доклад на Международната научна конференция в Благоевград. Пълният текст може да се прочете в подготвяния за печат сборник.

От Болград до Охайо

По следите на Болградския сборник
от Хилендарския научен център

Татяна Николова-Хюстън – Университет в Остин, Тексас (САЩ)

По време на Втората лятна школа по славянски средновековни ръкописи през 2001 г. ми беше предложен за анализ един ръкопис, от дълго време идентифициран като препис на Паисиевата „История славяноболгарская“. Имаше възможността да работя върху неговата идентификация.

Болградският сборник вижда „бял свят“ през 1984 г., когато вдовицата на известния учен-българист Джеймс Кларк (1906–1982) го дарява на Хилендарския научноизследователски център в Университета на щата Охайо в Кълъмбъс. В българските и американските историографски среди проф. Кларк е отлично познат като „баща на българската историография в САЩ“ и внук на мисионер със същото име от XIX век.

Проф. Кларк открива ръкописа на 22 ноември 1932 г. в едно неизползвано мазе на бившата мъжка гимназия „Император Александър III“ в град Болград, Бесарабия. За находката той за първи път упоменава накратко в библиографската справка в докторската си дисертация „Bible Societies, American Missionaries, and the National Revival of Bulgaria“, публикувана от Харвардския университет през 1937 г. По-подробен разказ за откриването на ръкописа е поместен през есента на 1962 г. в статията „Познатият и непознатият Паисий“ в сп. „American-Bulgarian Review“, XII, 1962, №1, стр. 12-17, както и в бележка в края на статията „Father Paisii and Bulgarian History“. Ето признанието на самия проф. Кларк как е станало това:

„Измежду други стари Български книги, включително много Старопечатни (български стари издания, печатани между 1806 и 1878 г.), намерих ръкописа изоставен на празния и влажен под, очевидно част от библиотеката на предишното училище. Тези изхвърлени книги бяха открити с помощта на Мелников, директор на Румънската мъжка гимназия <...> Множество други ценни ръкописи от Света Гора и другаде са стигнали до това положение благодарение на невежество, забравя, или дори националистични предразсъдъци.“

Причина за изхвърлянето на книгите от употреба според Кларк е езиковата реформа за четене на румънски език „Vorbesti Romanesti“. Той искрено съжалява, че вероятно много други „безценни“ ръкописи от Света гора и другаде са били изхвърлени.

За загадъчния ръкопис, без указания за автор, копист, предишни собственици, читатели, място на създаването и дата, може да се предположи, че е писан от монах – от израза „писан в монашеско послушание“. Кларк напомня, че свещеникът Зотов и неговите ученици преписват Паисиевата история през 1837 г., за да я пратят в Одеса на В. Априлов. Друг известен препис, споменат от Кларк, е правен в с. Башкьой, Бесарабия, от копие на Хилендарски ръкопис от 1820 г., който се намира понастоящем в

Татяна Николова-Хюстън

Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ в София.

Кларк счита, че „Болградският ръкопис“ се появява в Болградската мъжка гимназия не по-рано от 1859 г., когато негов пръв директор е Димитър Мутев (1859–1964). Като основание на това мнение той посочва факта, че Мутев е един от първите, който заговаря за Паисий в сп. „Български книжици“, където е негов пръв редактор. Освен това той създава и библиотеката към гимназията, осигурява и печатарска преса. Трите номера от библиотечни каталози – 45, Н78 и Хр. 4206, дават сведения, че ръкописът е бил част по всяка вероятност на три библиотеки или е претърпял прекаталогизация на библиотечната сбирка.

След като разгледах подробно сборника, установих, че той е едновременно конволут и компилация, изграден въз основа на преправката, съдържаща „История во кратце“ на йеромонах Спиридон (1792), и Паисиевата „История славяноболгарская“ (1762). Той е съставен въз основа на Рилската преправка (1825) и Никифоровия препис на Паисиевата история (1772). Според Радев истинският автор на „матрицата“ на преправките на Паисиевата история, използващи Спиридоновата хроника, е самият Спиридон, който единствен би могъл да свърже органично двете хроники. Сборникът наподобява т.нар. Пирдопска преправка на Тодор Пирдопски, съставена от Рилската преправка и Никифоровия препис на Паисиевата история (1772).

Според графоложкия анализ се разпознават най-малко двама или трима писачи върху двете книжни тела. Откриването на сборника в Болград, както и печатът на руския двуглав орел на кожената подвързия, предполагат, че двете книжни тела на „Спиридоновата преправка“ и класическия Паисиев препис вероятно са подвързани на руска територия в началото на XIX век. Въпреки че заглавната рубрика на първа страница напомня Паисиевата творба, писачът следва Спиридоновата хроника в следващите 33 листа. Тази първа част на сборника е ранен вариант, подобен на Рилската преправка, която съдържа специфични допълнения

като историята на Илирик, които липсват в Рилската преправка. Втората част на класическия Паисиев препис е направена в манастир, според приписката, оставена от анонимния писач, където той признава, че е съкратил списъка на царете – поради липса на време и понеже бил под манастирско послушание.

Началният текст до стр. 30 в началото следва творбата на Спиридон, но в по-голямата си част може да се определи като преправка, подобна на Рилската. Въпреки това Иван Радев открива и съществени различия между Болградския сборник и Рилската преправка като историята „О Илирике първаго краля болгарскаго“, както и липсващата глава „О учителях словенских“. Нашият ръкопис показва лингвистични вариации със сръбско и руско влияние. Това явление е в резултат от множество използвани руски източници като московските печатни пролози, дали информация на йеромонах Спиридон, като 4-томната биографична енциклопедия на Д. Ростовски „Книга жития святых“ и „Летописа“, която Спиридон цитира в изложението на библейските събития.

Използвани са и руски преводи на съчиненията на Бароний и Орбини. Паисий използва руски старопечатни книги като извори и следва духа на рационализма и утилитаризма на XVII–XVIII век. Руската „Кормчая“ и Иверската „Рай мысленых“ също са били ползвани от него. След XVII в. много руски печатни книги и ръкописи са били пренесени обратно от Русия в други южнославянски земи, предизвикали възраждане на интереса за преписване и писане на оригинални творби.

Следователно Болградският сборник представлява ранна преправка, върху различни източници от Рилската преправка. Важна добавка, която не се среща в Спиридоновата и Паисиевата история, а само в преправките, е списъкът на турските султани в края на I част. Въз основа на последния споменат турски султан Махмуд II (1808–1839) е възможно да се направи заключение за вътрешната датировка на ръкописа – не по-рано от 1808 г. и не по-късно от 1839 г.

Промяната на хартията на страница 31-ва сигнализира за нов ръкопис, изработен от друг писач. По-точно за копие на преписа на йеромонах Никифор Терновлия, а може би дори поп Алекси Велкович от Самоков.

Болградският сборник все още е загадка за българистиката, особено по отношение на идентичността на преписвачите на двете части и на подвързвача. Този единствен по рода си ръкопис може да оказва силно въздействие и на днешните български емигранти.

Авторката е сътрудник на Хилендарския научен център в гр. Кълъмбъс, щата Охайо, САЩ.

Манастирът „Дионисий“. Худ. Дъг Патерсън

Умно делание Неизвестен ръкопис на йеросхимонах Спиридон

Проф. Божидар Райков

В сбирката от славянски ръкописи на Центъра „Иван Дуйчев“, наброяваща около 15 паметника предимно от XVII и XIX век, без съмнение най-голям интерес буди един неизследван и необнародван автограф на изтъкнатия български книжовник от края на XVIII и началото на XIX столетие йеросхимонах Спиридон, автор на „История во кратце о болгарском народе славенском“ от 1792 г. И наистина, въпреки важното място, което той заема сред дейците на Ранното българско възраждане като един от първите наши историографи и последователи на Отец Паисий Хилендарски, науката и досега разполага със сравнително твърде оскъдни данни за неговия живот и дейност, поради което и всяка нова находка, хвърляща допълнителна светлина върху личността и творческите му прояви, представлява безспорен интерес.

Петият книжовен труд на йеросхимонах Спиридон е малка ръкописна книга, обвита в гладка тъмнокафява кожа, обемаща 31 хартиени листа, която се състои от две части, писани в различно време и подвързани заедно. Първата част обхваща 24 листа и е от първото десетилетие на XIX век, а втората е с десет години по-късна. Книгата е оформена по подражание на руските и украинските печатни издания от тази епоха. Изписана е с характерното Спиридоново писмо – среден нов полуустав, имитиращ кирилския печатен шрифт от това време, със съкращения, надредни знаци и с употреба на червено мастило в заглавия, указания и инициали (началки). Езикът и правописът са църковнославянски, използвани в практиката на Нямцулската школа на Паисий Величковски. В края на първата част на книгата се чете познатият завързан, наподобяващ монокондил, подпис на писача:

„Спиридон йеросхимонах болгарю!“

Този добре известен подпис на българския възрожденец, както и всички останали палеографско-кодикологични особености на ръкописа, не оставят никакво съмнение, че се касае за автограф на книжовника.

Първата част на книгата предлага неизвестно оригинално съчинение – „Послание“ на Спиридон, написано по повод на разпространената в румънските земи ерес, свързана с т.нар. умно делание като основен момент в теорията и практиката на възраждащия се през тази епоха в тамошните манастири исихастки мистицизъм.

Особен интерес представляват двете предисловия на Спиридон. В тях той съобщава, че подбудата за написването на неговия труд идва от духовника Серафим от Варатическия манастир и от архимандрит Кирил от Ръжашкия манастир в Румъния, които се обърнали към него с молба да им изясни същината на ширещото се исихастко движение. Той се позовава и на Макарий Велики, като подчертава трудностите при постигането на истината.

Wien

1926

Hochverehrte Versammlung,

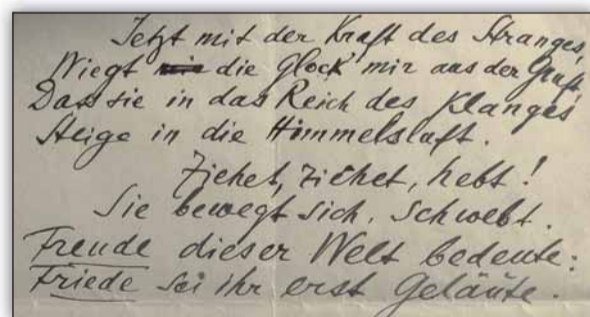
Als Vertreter einer der jüngsten europäischen Nationen begrüße ich den ersten paneuropäischen Kongress mit dem Enthusiasmus und dem aktiven Idealismus, der den Jungen eigen ist.

Der Gedanke der paneuropäischen Union bedarf gewiss der kritischen Vernunft und Überlegung der Alten und Erfahrenen, aber auch des heißen und unentwegten Glaubens der Jungen an die Möglichkeit seiner Verwirklichung. Wollen Sie den Beweis hiefür? Sie haben nur die Blicke zu erheben zu diesem genialen kaum 32-jährigen Mann, fast einen Adoleszenten, auf dessen Ruf wir so willig und freudig von allen Enden und Ecken Europas zusammengeströmt sind.

Nun wohl, diesen jugendlichen Glauben bringe auch ich aus meiner kleinen schwergeprüften, aber immer noch willensstarken, tatkräftigen Heimat mit dem Wunsche: es möge die paneuropäische Union nicht allein ein fester Bund der Interessen, sondern auch der Geister und noch mehr der Herzen werden.

Hochverehrte Versammlung! Paneuropäer sein, wird uns Bulgaren gerade ein hehres Ideal werden, wie es lange war, einfach Europäer zu heißen.

Denn wie wir (übrigens wie alle Balkanvölker – Serben, Griechen und Rumänen) – wer wie wir durch volle fünf Jahrhunderte, vom 14. bis 19. Gefahr lief, Orientale nicht gerade im besten Sinne des Wortes zu werden, wer wie wir in einem schweren kataleptischen Zustande alle großen europäischen Umwälzungen verschlief, wer wie wir, nichts sah und erfuhr vor den glänzenden Blüte der europäischen Renaissance und von dem moralischen Aufschwung der Reformation und von den ungeheuren politischen und ökonomischen Umwälzungen der großen Revolutionen, wer wie wir Europas geistige Grenzen erst vor einigen kurzen Dezennien wiedererreichte, der kann an die Existenz und an die glänzende Zukunft dieses Europa gewiss nicht zweifeln, wie so viele Anhänger der unheilvollen Lehre vom Untergange des Abendlandes. Nein, wir wissen allzuwohl, was es heißt seine geistige Heimat zu verlieren. Und deshalb ist es auch kein Wunder, dass als gegen Ende des 18. Jahrhunderts unsere Wiedergeburt anbrach, da erscholl auch alsbald der Ruf: Zurück zu unserer alten geistigen Heimat, zurück zu Europa!

Ръкопис на Иван Шишманов с неговия превод на Шилеровата „Песен на камбаните“

Denn noch bis zum 14. Jahrhundert waren wir ja gute Europäer und Hand in Hand zunächst mit unseren Lehrern und Nachbarn, den mittelalterlichen Griechen, sodann aber auch mit unseren westlichen Brüdern, arbeiteten wir eifrig am Ausbau der europäischen materiellen und geistigen Kultur. Es dürfte ja wohl bekannt sein, dass Bulgarien der erste slawische Staat am Balkan war, und dass es die Bulgaren waren, die mit der Schrift das heilige Wort den anderen Süd- und Ostslaven übermittelten. Aber weniger bekannt dürfte sein, dass Bulgarien im Mittelalter den regsten Anteil nahm an den internationalen, gewissermaßen paneuropäischen religiösen Bewegungen des Westens. Denn der Begründer der sogenannten Sekte der Bogomilen war ein Vorläufer von Wiclif [John Wyclif] und von Hus und von Luther, und der Einfluss unserer kleinen Heimat erstreckte sich kurz vor Dantes Epoche weit nach dem Westen über Italien und die Provence, und selbst nach den Ufern des Rheins bis hinüber nach Oxford.

So ist es denn auch geschichtlich verständlich, warum bald nach dem Anfang unserer Wiedergeburt ein ungeheurer Drang nach dem Westen unser Volk ergriff.

Deshalb wird es auch unsere größte Freude sein, uns an die Seite jener zu stellen, die – ohne fanatische Nureuropäer zu sein – fest daran glauben, dass der Geist Europas unverwüstlich ist, denn das ist der Geist eines Sokrates, eines Plato, eines Aristoteles, eines Giordano Bruno, eines Spinoza, eines Descartes, eines Bernhardin de St. Pierre und Rousseaus, eines Lockes und Hume, eines Leibnitz, eines Kant, eines Goethe, die ja alle gute Paneuropäer waren, denn sie dachten und schrieben nicht für einzelne Nationen, sondern für ganz Europa und für die ganze Menschheit.

Hochverehrte Versammlung! Mir kommt es vor, als ob wir im prächtigen Wien, dem Herzen Europas, aus allen Enden des Kontinents zusammengekommen wären um der europäischen Menschheit eine neue Frieden verheißende Glocke zu gießen und zu schenken. Und diese Glocke soll wie in Schillers herrlichem Gedichte Concordia heißen. Aber zum Unterschied von ihr wird sie nicht allein die einzelnen Gemeinden in Eintracht und herzinnigem Vereine versammeln, sondern alle europäischen Völker ohne Unterschied von Meistern und Gesellen (Hervorhebung R.K.)

So möge es mir erlaubt sein, im Sinne des unsterblichen Dichters zu schließen:

„O möge bald der Tag kommen, wo auch wir unsere paneuropäische Glocke werden weihen können und ausrufen werden:

*Jetzt, mit der Kraft des Stranges
Wiegt die Glock, mir aus der Gruft,
Dass sie in das Reich des Klanges
Steige in die Himmelsluft.
Zieheth, zieheth, hebt!
Sie bewegt sich, schwebt.
Freude dieser Welt bedeute
Friede sei ihr erst Geläute.“*

Концертната зала, в която се провежда Първият паневропейски конгрес

*Европа не трябва да е
а на духа и сърцата!*

Радост в тоя Иван Шишманов и духовни

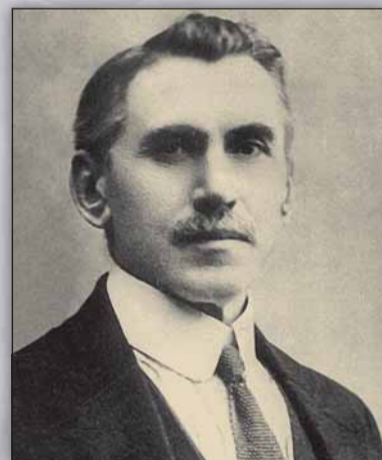
Доц. д-р Рум

От изворите в Шварцвалд до устието си на Черно море Дунав е не само пълноводна европейска река – тя е вековна културна магистрала, която свързва Европейския югоизток със сърцето на континента. За Иван Шишманов, както за поколенията преди и след него, това е мост към една нова духовна Вселена. През 1876 г. по препоръка на известния австро-унгарски пътешественик, археолог, географ и етнограф Феликс Каниц – автора на пътеписа „Дунавска България и Балканът“, 14-годишният отличник на Свищовското народно българско училище заминава за Виена.

Първите две години младият Шишманов учи в горните класове на образцовото Гражданско училище на големия австрийски педагог д-р Фридрих Дитес. Следват 4 години в гимназиалните класове на Императорското и кралско Педагогическо училище. Във Виена Иван Шишманов поглъща култура от всички посоки, възпитава у себе си високи критерии и тази среща с представители на различни европейски народи предначертава бъдещия му път – като опознава другите, да бъде повзискателен към себе си и своите.

Европейският път на Шишманов продължава в Германия. Между многото академични центрове избира Йена заради авторитета на педагогическата доктрина на проф. Карл Щой. Сред неговите преподаватели се открояват имената на едни от най-добрите за времето германски учени: професорите Карл Капелер и Бертолд Делбрюк, Ото Либман, Рудолф Ойкен, Фридрих Фалкенберг, Рудолф Турнайсен, Фридрих Клуге. С българска държавна стипендия младият свищовлия следва педагогика и философия. Посещава лекции и по старогръцки език, санскрит, немска, английска и френска литература, психология и история, право и зоология.

През 1885 г. продължава висшето си образование в Женева. Година по-късно в стария университетски център Лайпциг той попада сред именитите учени-слависти Вилхелм Вунд, Карл Лудвиг, Аугуст Лескин, Карл Масиус, Лудвиг Щрюмпел, Вилхелм Волнер, Алфред Один, Хайнрих Кьортинг. При проф. Вунд той защитава докторат на тема: „Проучвания върху чувствителността при различното възприемане на интер-

Иван Шишманов

валите“. Установява тесни научни и човешки взаимоотношения с видни германски учени и колеги от неговото поколение, с които си сътрудничи цял живот.

След завръщането си в България през 1888 г. Шишманов устремно навлиза в научния и културния живот на страната. Нареджа се сред учителите и първи професори на Софийския университет и допринася за развитието на Българската академия на науките. Утвърждава се като водещ преподавател и учен в страната с широки контакти с чуждестранни научни и културни организации. Получава заслужено признание, множество награди, избран е за член на редица чуждестранни академии и дружества.

През 1903 г. Шишманов оглавява Министерството на народното просвещение, изготвя закони, училищни правилници, модернизира просветното дело, прави много за развитието на българската наука и култура. Цялата му вдъхновена дейност е подчинена на една последователна и широкомащабна образователно-възпитателна програма, която съчетава европейския опит с националните традиции.

Размахът на дейността му като министър няма аналог в следосвобожденската културна политика на България. Воден от най-високите европейски постижения, Шишманов изгражда съвременната културна инфраструктура на страната: Софийския университет, Народния театър, Музикалното училище, Художественото училище, Археологическия музей, Народния етнографски музей и др. Особени заслуги има за развитието на българските чита-

люз само на интереса,

Иван Шишманов

СВЯТ ДА БУДИ НАШИТЕ ИЗМЕРЕНИЯ НА ЕВРОПА

Румяна Конева

лица, чийто Общ съюз през 1911 г. учредява и оглавява.

Последвалите национални катастрофи са и лична драма за Шишманов, чийто живот и дело са дълбоко проникнати от идеите на Българското възраждане. Още като студент в Женева той се включва с доброволчески студентски отряд в Сръбско-българската война. Разрушителната сила на Първата световна война, поразила жестоко България и Европа, превръща учения в страстен радетел на мира. Той унищожава младежките си патриотични стихотворения и след краткотрайна дипломатическа мисия в Украйна изцяло се посвещава на миротворната кауза и европейската идея.

През лятото на 1921 г. Шишманов се установява в старинния университетски град Фрайбург, в подножието на Шварцвалд. Там прекарва 3 години, като води интензивен научен и обществен живот, чете немуморно в библиотеката, поддържа редовна кореспонденция с приятели и съмишленици в родината. Тук го застига и вестта за смъртта на най-добрия му приятел – Иван Вазов.

По същото време Шишманов е завладян от идеите за Паневропа на австрийския публицист и политик Рихард Куденхоф-Калерги и ги усвоява като естествена част от своето научно и обществено кредо. Европейската интеграция, сближението между народите и културното сътрудничество са единствената алтернатива на войната, чийто призрак отново заплашва мира на континента. И пред студентите във Фрайбургския университет, и от катедрата на Софийския университет, където се завръща през 1924 г., той ревностно пропагандира идеята за Обединена Европа. Тези убеждения го отвеждат като делегат на Първия паневропейски конгрес, който протича от 3 до 10 октомври 1926 г. във Виена. Българският учен изпъква като един от най-дейните делегати на конгреса. Член е на президиума, изнася доклад на пленарното заседание, ръководи секцията за културата и малцинствата, прави редица ценни предложения, включително за основаването на международен общоевропейски университет в Женева.

Произнася програмна реч, в която обобщава своите възгледи за Обединена Европа. На преден план

той поставя ролята на духовността и културата в полето на международното общуване. Като изтъква приемствеността в убежденията на велики хуманисти от древността до наши дни за културата, която сближава различните народи, Шишманов призовава:

„Назад към нашата първа родина – обратно към Европа!“

Речта е подготвена и прочетена на немски език, но уводните думи са изречени на български и френски като символ за равнопоставеността на езиците и културите. Заключителното послание за „радост и мир“ е подкрепено от духа на оптимизма и солидарността на Шилеровата „Песен за камбаната“, която българският учен превежда още като студент в Йена четири десетилетия по-рано.

На 13 март 1927 г. в София се провежда учредително събрание на Българската секция на Паневропейския съюз, чийто председател става Шишманов. Сред участниците се открояват имената на най-изтъкнатите български интелектуалци, политици и общественици. Приетият устав издига като основна цел пред Сдружението „да разпространява между българския народ идеите на Паневропейския съюз за сближаване и сътрудничество между всички европейски народи на политическа, икономическа и културна почва“. Самият той ратува за тези идеи и като член на други авторитетни международни и национални организации.

Шишманов учредява и оглавява също Българския клон на ПЕН-klubовете – международното неправителствено сдружение, което обединява хората на перото в борбата им за мир и диалог между народите. Той отново привлича около себе си най-известните български творци. През 1928 г., когато вече се подготвя за Втория паневропейски конгрес, той получава покана за участие на конгреса на ПЕН-klubовете в Осло. Пребиваването му в норвежката столица е наситено със срещи и разговори с представители на европейския интелектуален елит.

Приемането на България в Европейския съюз на 1 януари 2007 г. съживява спомена за вярата и надеждата на големия български учен в духовните измерения на европейската интеграция.

Нов паметник на Иван Шишманов в Свищов, открит на 28 септември 2012 г. Скулптор Георги Чапкънов

Виена

1926

Високопочитаемо събрание,

Като представител на една най-младите европейски нации поздравявам Първия паневропейски конгрес с ентузиазма и с активния идеализъм, който е присъщ на младите.

Идеята за паневропейски съюз изисква също и извес-тен критически разум и размисъл на старите и опитните, но също гореща и непоклатима вяра на младите във възможността на нейното осъществяване. Искате ли доказателства за това? Само трябва да отправите поглед към този гениален едва 32-годишен млад мъж, един почти юноша, на чийто повик с желание и радост се стекохме от всички посоки и краища на Европа.

Е, добре, тая вяра нося и аз от моето малко, жестоко изстрадало, но винаги бодро отечество с пожеланието: дано Паневропейският съюз бъде не само един траен съюз на интересите, но да бъде съюз на духовете и още повече – на сърцата.

Високопочитаемо събрание! Да сме паневропейци, ще бъде специално за нас, българите, един висок идеал, какъвто той всъщност дълго време е бил – да се наричаме просто европейци.

Защото кой като нас (впрочем както и всички балкански народи – сърби, гърци и румънци) стоеше пред опасността почти цели пет века (от 14-и до 19-и век) да станем ориенталци в не добрия смисъл на думата, който като нас, поставен в убийствени условия пропусна големите европейски промени, който като нас не успя нищо да види и да разбере от блестящия разцвет на Европейския ренесанс и от нравствените възходи на Реформацията и от огромните политически и икономически промени на големите революции, който като нас достигна отново едва преди няколко десетилетия духовните граници на Европа, той не може, естествено, да се съмнява в блестящото бъдеще на тази Европа, като толкова многото привърженици на нелечимите уроци от залеза на Запада. Не, ние знаем всъщност какво значи да напуснеш духовната си родина. И затова не е никаква изненада, че в края на 18-и век, когато започна нашето Възраждане, прозвуча почти веднага възгласът: обратно към нашата стара духовна родина, обратно към Европа!

Тъй като до 14-и век ние бяхме добри европейци, бяхме ръка за ръка с нашите учители и съседи – средновековните гърци, но също и с нашите западни братя, и работехме усилено за изграждането на европейската материална и духовна култура. Би трябвало да е известно на всички, че България е първата славянска държава на Балканите и че българите са предали чрез писмеността свещеното слово на останалите южни и източни славяни. Но по-малко познато може би е това, че през Средновековието българите са вземали живо участие в международните, в известен смисъл и паневропейските, религиозни движения на Запад. Тъй като основателят на така наречената секта на богомилите е предшественик на Уиклиф, на Хус и на Лутер, а влиянието на нашата малка

родина се разпростираше малко преди Дантевата епоха на запад – в Италия и в Прованс, а също и край бреговете на Рейн и оттам чак до Оксфорд.

При тези обстоятелства исторически разбираемо е защо скоро след началото на нашето Възраждане се забелязва изключителен стремеж на нашия народ към Запада.

Затова за нас ще бъде най-голяма радост да се присъединим към страната на тези, които, без да са фанатични единствено европейци, твърдо вярват в това, че духът на Европа е непресъхващ, тъй като това е духът на един Сократ, на един Платон, на един Джордано Бруно, на един Спиноза, на един Декарт, на един Бернарден Сен-Пиер и Русо, на един Лок и Хюм, на един Лайбниц, на един Кант, на един Гюте, и всички те са били добри паневропейци, тъй като са мислели и са писали не за отделните нации, а за цяла Европа и за цялото човечество.

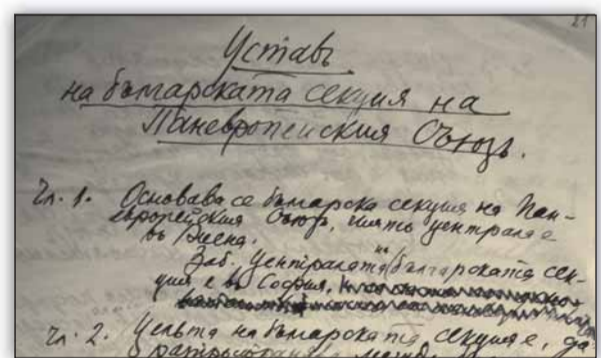
Високопочитаемо събрание! Струва ми се, че ние сме дошли от всички краища на континента във великолепна Виена, за да отлеем и да подарим на човечеството нова, обещаваща мир камбана. И тази камбана трябва да се казва както в Шилеровото прекрасно стихотворение *Съгласие*. За разлика от нея обаче тя няма да обедини в стовор и в съкровен съюз само и единствено отделните общини, но и европейските народи, без разлика между майстори и калфи.

Така нека ми бъде разрешено да завърша в смисъла на посланието на безсмъртния поет:

„Нека скоро да дойде денят, когато и ние ще можем да осветим нашата паневропейска камбана и да възкликнем:

*Тъй камбаната дигнете
с яките въжета ви,
в чудния мир на звуковете,
в небесата да се виш!
Здраво дръж, тегли!
Дига се, трепти!
Радост в тоя свят да буди,
мир звънят ѝ пръв да бъде!“*

Превод от немски език Румяна Конева

Бележки на Шишманов за Българската секция

Пленарно заседание на конгреса, 3 октомври 1926 г.

„Св. Богородица Пътеводителка“. Тревненска школа (XIX в.)

Приидите поклонимся! Международна награда за протоерей Кирил Попов

На първия международен конкурс за православни песнопения, който се проведе през месец април т.г. в Санкт Петербург с благословението на Руския патриарх Кирил, протоерей Кирил Попов

— предстоятел на Софийския храм „Св. Николай Чудотворец“, бе отличен заедно с 11 композитори от различни страни. Единствено на него се предостави правото да дирижира произведението си.

Кирил Попов

Кирил Попов дирижира руски православен хор

Генетичният код

Академично слово при удостояване с титла „доктор хонорис кауза“ на УниБИТ

Светейши патриарх Московски и на цяла Русия КИРИЛ

„Ние приехме от вас, българите, културно-генетичния код на братята Кирил и Методий.“

В современном мире с его стремительным темпом жизни, взаимопроникновением культур, с легким доступом к огромным массивам информации, благодаря современным коммуникационным технологиям, часто формируется очень агрессивная среда по отношению к национальной идентичности. Это один из глобальных вызовов современного мира, ведущий к растворению всего самобытного, национального в некой новой культурной и идеологической атмосфере, которая максимально поддерживается сегодня, в том числе средствами массовой информации.

Тенденция некой культурной стандартизации, возникновение в обществе упрощенных понятий о добре и зле, весьма своеобразная и односторонняя трактовка прав и свобод человека мало по малу создают некое прокрустово ложе для такой религиозной системы, которая не будет бросать никаких мировоззренческих и нравственных вызовов окружающему миру.

И если религиозная система укладывается в это прокрустово ложе новой интеллектуальной и культурной среды, не связанной с национальными традициями, то религиозной системе никогда не будут аплодировать, ее никогда не будут превозносить, но не будут и дискредитировать. Она ни для кого не будет врагом — ее будут просто не видеть. А носители такой религиозной культуры будут благодарить всех, что их никто не обижает, никто не видит, никто не замечает.

Однако Церковь никогда не сможет пойти по этому пути, иначе она перестанет быть Церковью. Умрет национальная культура, если она потеряет свою самобытность. Поэтому Церковь, христианское послание не может уложиться в то прокрустово ложе, которое ей определяет современная секулярная культура и современная секулярная политическая мысль.

Исторический опыт России и Болгарии показал, что попытки изгнать Бога из жизни людей, как это происходило в совсем недавнюю эпоху, приводят к негативным последствиям в обществе, и нанесенные раны врачуются очень долго. Хочется верить, что православная Болгария, так же как и Россия, останется верна своему духовному и культурному генетическому коду, а Православные Церкви — Русская и Болгарская, — несмотря на трудности, несмотря на поношения, несмотря на скорби, которые нам приходится принимать, будут мужественно, терпеливо, со смирением и любовью, в том числе к гонителям, провозглашать Божию правду. А если когда-нибудь это пресечется, то поверьте, ни Болгарии, ни России Церковь, которая откажется от такой позиции и от такого служения, не будет нужна, потому что Церковь станет лишь

частью национального фольклора, но уже не сможет будить совесть людей.

Сегодня Церковь находится в очень уязвимой позиции, она очень слаба по человеческим меркам — у нас нет денег, нет собственных мощных телевизионных каналов и многотиражных газет, мы не можем управлять массовым сознанием так, как им управляют некие группы, имеющие реальную власть. Но что мы должны делать?

Мы должны нести свидетельство о Христе распятом и Воскрешшем, с любовью ко всем, праведникам и грешникам, понимая, что наше дело никогда не будет безразличным для окружающих. Нас будут либо с любовью принимать, либо ненавидеть — а если уж ненавидеть, то вся сила и мощь тех, кто ненавидит, будет брошена против нас.

Церковь пребудет до скончания века, до второго и страшного пришествия Господа и Спасителя. Она будет всегда, если не перестанет быть сама собой. Почему я говорю обо всем этом в стенах светского учебного заведения? Да потому, что все это имеет непосредственное отношение к культуре.

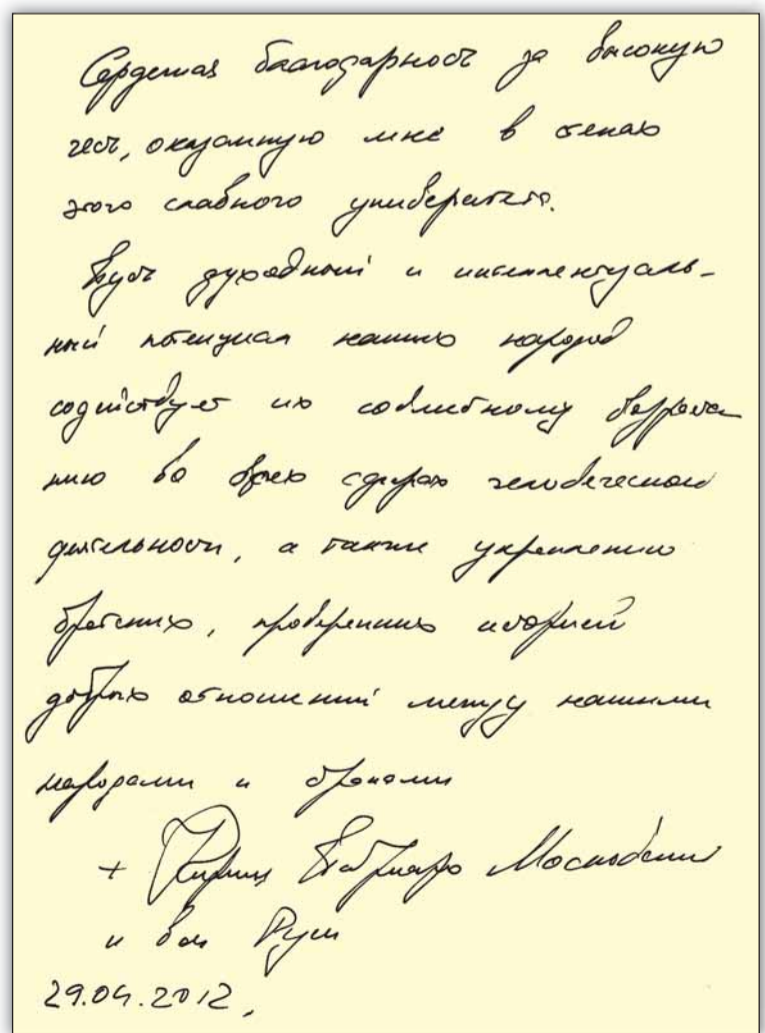
Культура, которая питается духовной и нравственной традицией, восходящей к святым апостолам, к равноапостольным Кириллу и Мефодию, не может мимикрировать под какую-то другую культуру — она может быть только сама собой. В этом ее сила и в этом ее уязвимость.

И еще очень важно сказать, что Церковь ни с кем не воюет, никого не критикует, никого не обижает. Она только позволяет себе делать то, к чему она призвана — грех называть грехом, а святость — святостью, добро — добром, а зло — злом. Именно эта аксиологическая система лежит в основе наших культурных традиций — традиции русской и традиции болгарской. Когда я говорю о русской традиции, я имею в виду, конечно, не нынешнюю Российскую Федерацию, а историческую Русь, которая ныне представлена жизнью суверенных государств — России, Украины и Белоруссии.

Очень важно развивать и укреплять отношения между нашими Церквями, между нашими народами, между нашими учебными заведениями — ради сохранения этой самобытной, аутентичной, подлинной культурной традиции восточного христианства. Мир глобализируется, и, конечно, очень усиливается взаимное проникновение, взаимное влияние одной культуры на другую.

Но дай Бог, чтобы эти взаимные влияния сопровождалось взаимным обогащением, а не взаимным истреблением и чтобы в результате процессов глобализации вместо самобытных национальных, религиозно окрашенных, этически мощных систем не возникало нечто усредненное, лишенное тех ясных контуров и тех ясных духовных и нравственных схем, которые способны вдохновлять людей.

Словото е препечатано от интернет сайта на УниБИТ.

Автограф в Почетната книга на УниБИТ

Заветът на преподобния Паисий

Патриаршеско и Синодално послание

По повод Празника на преп. Паисий Хилендарски, 250-годишнината от появата на „История славяноболгарская“ и 50-годишнината от неговата канонизация за светец на Българската православна църква

Възлюбени братя и сестри,
Неизброими са богатата, с които Всеподаателят, нашият Бог – чрез избираните от Него Самия създател на Божествената Му благодат – е обдарил и продължава да дарява благочестивия ни и православен народ. Чрез равноапостолния Борис-Михаил Той ни изведе от тъмната на езическото суеверие, за да ни дарува новия живот в Христа. Като благослови делото на Св. братя Кирил и Методий и техните ученици, Бог ни дари с писменост, на която да славим светото Му име и която да завещаем и на другите славянски народи. В лицето на Рилския пустинножител, преподобния Йоан Чудотворец, ни показва истинния и верен път към Своего Царство. Каго ни даде Търновския патриарх и светител Евтимий, ни научи как се бранят вяра и род и ни даде жив образец за добрия пастир, който „полага душата си за овците“ (Йоан. 10:11). В най-тъмните пък столетия на двойно политическо и духовно иго въздигна вдъхновения родолюбец – Хилендарския монах Паисий, който с делото си завинаги подпечатва извървения път и откри нови хоризонти пред един народ, който мнозина по онова време смятаха за потънал в дълбок духовен сън.

Сливенският митрополит Йоаникий произнася слово пред паметника на Паисий Хилендарски след тържествената литургия в храм-паметника „Св. Александър Невски“, 19 юни 2012 г. Пресфотото БТА

Послание на Свети апостол Павел до евреите

„Помнете вашите наставници, които са ви проповядвали словото Божие, и като имате предвид свършека на техния живот, подражайте на вярата им.“

Глава 13, стих 7

„Паисие, образът Ти слънчев греє ни и днес. Той е гордост наша, светлина и чест. Вечно живее духът Ти в нас, защото и днес извежда Той рода ни от нощ към светъл ден.“

„История славяноболгарская“ се превърна завинаги в символ на нашето пробуждане, вдъхновено начало на духовното и културното ни възраждане.

Братя и сестри,
Живеем във времена, когато Заветът на преподобния Паисий е все така действен, но и все толкова актуален. Смело и с радост можем да кажем, че днес, две столетия и половина след началото на нашето Възраждане, сме опазили духовното си наследство, че свято съхраняваме паметта си за род и език, че сред православния ни народ остава чиста и неизменна същата онази вяра, която още в началото на Благовестието е била – по думите на апостола – „веднъж завинаги предадена на светиите“ (Иуда. 1:3).

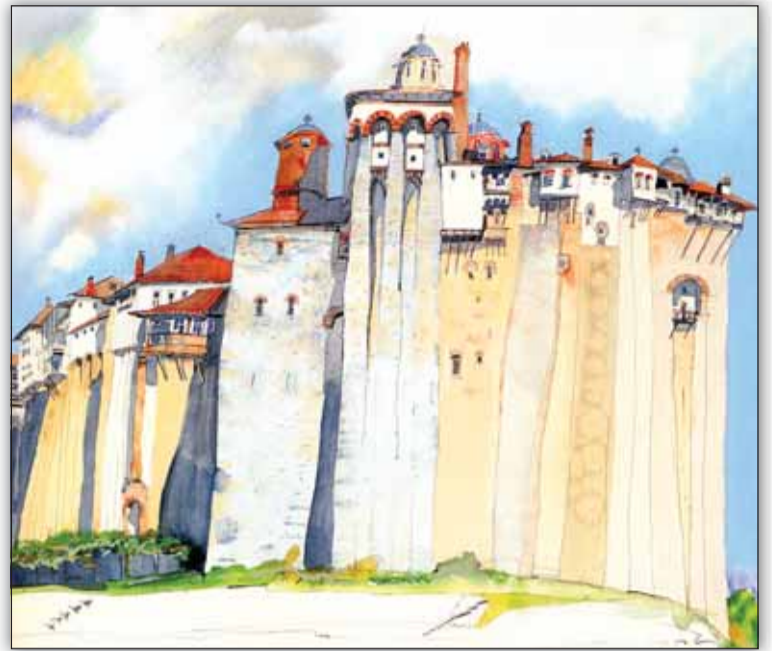
Не можем обаче и да не забелязваме, че и днес в обществото ни битуват същите онези явления, които някога бяха пробудили свещения гняв на Хилендарския монах, че и днес сред нашия народ го има и чуждопоклонството, и склонността да се отказваме от великите достижения на предците, че езикът и вярата ни са отново застрашени от всевъзможни нездрави въздействия и влияния, че във все повече глобализираща се съвременен свят мнозина с лекота занемаряват достойния, за които десетки поколения предци са отдавали всички свои сили и дарования, а понякога дори и живота си.

Единственият пък верен път към християнското и народното ни достойнство е вяроно следване на всичко онова, което са ни завещали великите наши наставници от миналото: православна вяра, род и език – триединната здрава основа на нашето пребъдване. Нека свято пазим този завет! Нека не позволяваме постигнатото с толкова много труд и кръв да бъде лесно пропиляно! Постъпвайки така, ще изпълним и закона Христов, и завета на предците, ще я има България, ще пребъде във вековете и православният български народ. Защото Бог е верен на Своите обещания.

Амин.

Председател на Св. Синод:
Български патриарх МАКСИМ

19 юни 2012 г.

Манастирът „Хилендар“. Худ. Дъг Патерсън

Денница на новия ни ден

Молебен канон към Св. преподобен равноапостол и просветител Паисий Хилендарски

19 юни

Към Светия равноапостол и Просветител да прибегнем и от дълбочината на сърцето си да извикаме:

„Отче Паисие, прости ни за непослушанието и неопазването на Твоите святи наставления и завети. И моли Бога, та по твоите молитви Него да омилостивим и на Тебе да угодим“. <...>

Акростих

„Просветителю Паисие, прати ни светлина!“

Преминал през морето на всякакви изкушения и скърби, изтръгни ни от всичко суетно, което като дим лети, пълно е със съблазни и със смъртен грях, та да възпеем Теб и нашия Избавител Бог.

Св. Преподобне Паисие, моли Бога за нас!

Раби Господни сме, но пътя си към Него изгубихме в заблуда и мъгла. Изведи ни, Отче, в пътя прав и чист, та да познаем Бога в Неговия Свят Храм.

Отче Свети, всред морето бурно си като запален фар и словото Ти живо стравя душите ни, повежда ги напред и в надежди святи обгръща сърцата ни. Смущават ни нападенията на страстите, за да изпълнят душите ни с умение! Всенепорочна Отроковице, умири ги с тишината на твоя Син и Бог. Влей чисти пориви в душите ни, както някога със сладка реч ни бе утешил в робската тъмнина и доброволно дай на Твоите потомци щедростите Божии навред <...>

Посети твоите раби, о, Паисие всечестне, както някога с Твоята История по градове и села, и вдъхни ни бодрост и сила, та своята вяра и род навеки твърдо да държим.

Твоята вяра и смелост ни прати, дай ни слънце, Отче, в тези тревожни дни, и разсей мъглите и гордо ни води в заветните святи брегове.

Еднички Ти, с броня в сърцата здраво обвий, та да се запазят от ехидната змия, от калта, която цапа ведрите ни чела и петни позорно чистите ни дела.

Преподобни Отче, снежна виелица навява безспир страсти невъздържани. Молим те, превърни я в пролетен полъх, както със словата си милвал страдащия през вековете наш народ.

Ако Ти, труженик Свят, положи основа здрава и страната ни покри с чест и слава, то и на нас помогни в делата ни настояни и заблудените във вярата върни в лоното й свято. Имайки дръзновение към Бога, упование ни дай, братски мир, та мощ и вдъхновение да черпим от бедите и безстрах да крачим по пътя на дедите. Едничък ти, Светецо на страдното ни племе сред робските ни дни рида, за род и Светии и с бащинските си слова разкъртваш даже и досега поболелите ни сърца.

Изгрял като денница на небосклона роден, с трепети напълни и днес душите ни, та с песни възторжен от радост велика да възкликнем „Благословен си, Боже на нашите Отци!“

Състави, нареди и оформи протопсалт Аргир С. Малчев. Написа по източни ноти с текст Димитър Н. Даскалов – преподавател по източно църковно пеене в Пловдивската Духовна семинария „Св. Св. Кирил и Методий“, Пловдив, октомври 2003 г. Съдържа Похвално слово от протоиерей Илия Тенев, Житие, Служба, Молебен канон, Молитва от йеромонах от Солун, Гърция. Из „Служба на Светия преподобен отец Паисий Хилендарски“. Издава Църковно настоятелство при храм „Св. преп. Паисий Хилендарски“ в Стара Загора, 2004.

Корица на книгата

Сред бурните вълни на Егея

За светогорския манастир „Дохиар“, бурята, духовното и земното пространство

От пратеника на в. „За буквите – О писменехъ“ доц. д-р Евгени Велев

Няма да преувелича, ако кажа, че случайните събития в живота ни са абсолютна рядкост и че дори те не съществуват, както и че бихме могли да открием повече от една причинно-следствена връзка между това, което ни се случва или не ни се случва и нашето желание или нежелание. В живота ни спождават обаче много изживявания, които, колкото и старателно да се опитваме, не успяваме да отгъдествим с волята на Всевишния или с това на Лукавия, и със собствените ни потребности или непотребности, и не много често можем да проумеем с какво сме ги заслужили и с какво сме съгрешили.

Казано по друг начин, ако се разровим в спомените си, ще открием две групи изживявания. Едната е свързана с нашата убеденост в силата на Божието провидение, а при другата не откриваме подобна закономерност. При последната дори ни се струва повече или по-малко като случайност, че в някои от случаите ни е споходил късметът, а в останалите не ни е провървяло. Аз симпатизирам на разбирания, попадащи в смисловата рамка на първата група изживявания, като считам, че успехите и провалите на хората, както и щастливите и нещастните мигове, са свързани по-скоро с Божиата воля, отколкото с човешката.

При последното си пътуване до Света гора (Атон) преминах през поредица от неподозирани вълнуващи изживявания и незабравими вълнения, които могат да бъдат определени като знаменателни. Когато отплавахме от пристанището на Уранополис за пристанището на нашия Зографски манастир и когато преминавахме покрай стръмните скалисти брегове, заклупени от маслини, лаврови и кипарисови гори, в дебрите на които се рееха самотни манастири, скитове, килии и други монашески постройки, нищо не предвещаваше настъпващата буря до мига, в който небето внезапно потъмня, а морските вълни ненадейно полудяха. На плоскодъното фериботно корабче се настаниха паниката, тревожността, страхът и ужасът, а десетките видове фобии и суматохата завладяха всички разноезични поклонници и гръцкоговорящи моряци и служители. Плавателният съд се люшкеше като детско пластмасово корабче в леген, пълен с вода, попаднал в ръцете на дете, страдащо от невроза с изразен неврастеничен синдром, а пръските от разбиващите се в него полудели вълни образуваха непрогледна мрачина. Сега вече всичко предвещаваше корабкрушение, нещастие, болка, стрес и фатален край. Вместо всичко това се стигна до промяна на курса на кораба, плавахме първо срещу вълните, а след това по посоката им. Подминахме Зографското пристанище и акустирахме на малкото пристанище за лодки на манастира „Дохиар“. Когато ведно с няколкото малки българоезични, сърбозезични и гръкоезични групи поклонници слязох на манастир-

ския бряг, си спомних думите на отец Ангел от Петрич:

„Може да е рядко, но все пак стават чудеса и в наши дни. Ние, хората, пожелаваме чудото, когато виждаме изход от дадена ситуация, различен от нашите очаквания, но ни се иска да се случи чудо, защото така е по-лесно. Ние го искаме и го очакваме, без да сме изчерпали всичките свои възможности. Молим се за чудо, а не се молим за мъдрост, сили, търпение, смирение и упоритост. Затова и не го получаваме. Но това съвсем не означава, че не се случват чудеса. Напротив, Бог твори чудеса, но само когато сме на ръба на пропастта. Той не ни оставя сираци (Ин. 14:18), а идва при нас и ни спасява от самия ръб на тази пропасть. Ако ние вярваме в Него, точно тази вяра ще победи всичките наши страхове и в крайна сметка ще ни направи свободни. Ако вярваме в Него, изведнъж ще се окаже, че нямаме врагове, защото не ги търсим и не се страхуваме от тях, че няма нужда да се притесняваме за бъдещето си, защото то не е в нашите ръце, а се намира в Неговите“.

„Дохиар“ с великолепия си силует на майсторски моделираното тяло на уникалния в организационно, конструктивно и архитектурно отношение манастирски комплекс и неговите монаси с великодушния си смирен, но силен характер ни посрещнаха и изпратиха с величествено мълчание и

със смирена любов. Няколкочасовият престой из калдъръмените тесни и криви сокаци между различните манастирски постройки, водещи до католикона, посветен на Светите архангели Михаил и Гавраил, не беше достатъчен да се потопя напълно в красотата на невероятната архитектура, на стенописите на майстор Георги от Крит и на останалата външна и вътрешна украса на манастирските храмове, параклиси, трапезарии и други сгради.

Дните до края на престоя ми на Света гора (Атон) преминаха в пътуване от манастир до манастир от скит до скит и в безгрижна радост и наслада от завладяващите красоти и тайни на невъобразимата атонска земя. Времето на полуострова се променяше от бурно до тихо, от дъждовно до слънчево и от ветровито до умерено, а бурята в морето не стихваше.

Затова може би незнайно как се стигна до прословутото „разрешение“ на Вселенския патриарх Вартоломей I (за първи път от десетилетия насам) поклонници да напуснат Монашеската република не по вода, а по суша. Това ми даде уникалната възможност да почувствам неописуемата разлика между човешките желания и действия, пресичайки сухопътната граница между „духовното“ и „земното“ пространство.

„Св. Троица Новозаветна с коронясване на Св. Богородица“. Тревненска живописна школа (XIX в.)

Дар от Атон

Чудотворната икона „Достойно естъ“ остава в България за вечни времена

„Достойно е наистина да те облажаваме, Богородице, винаги блажена и препорочна и Майка на нашия Бог.“

Според преданието тази песен прозвучава за пръв път в една килия, близо до столицата на Света гора Карейя, посветена на Успение Богородично, когато монахът Гавриил по време на среднощно бдение приема непознат гост, който прибавя в края на празничния тропар думата „честнейшую“. Тогава той се обръща към брата си:

„Отсега нататък така пейте всички православни християни!“

Може би това е бил самият Архангел Гавриил, който изсякъл горния надпис върху каменна плоча и това става преславно чудо, което стига до Цариград.

Чудотворната икона „Достойно естъ“ е дело на зографа йеромонах Ефрем от манастира „Есфигмен“ и иконостаът към нея са изработени специално за българския народ от художника резбар Ивайло Елшишки.

На 27 октомври 2012 г. светинята пристигна у нас, съпроводвана от членове на Свещения Кинотис (правителството на монашеската република на Света гора), представители на манастирите „Зограф“, „Хилендар“, „Ватопед“, „Пантократор“, „Симонопетра“, „Св. Павел и Есфигмен“.

В храма „Св. Александър Невски“ бе отслужен молебен и всенощно бдение пред десетки посрещачи от цялата страна.

Високият дар идва за 100-годишнината на храма и рождения ден на Българския патриарх Максим.

Реликвата ще остане за поклонение в катедралата на София за вечни времена.

Копия от иконата отпреди две десетилетия се съхраняват също в черквите на Добринище и софийското село Бухово, които са прочути с чудесата, ставали при молитвено общуване с нея.

„Достойно естъ“ е любимото песнопение на Дякона Левски. Въз основа на документален запис на Згуро Згуровски от Широка лъка камерният състав „Йоан Кукузел Ангелогласния“ с художествен ръководител Таня Христова го възстанови, като го изпя за пръв път в Рилския манастир на 11 май 1976 г. в навечерието на 100-годишнината от Априлското въстание. Издадено бе съвместно от Завод „Балкантон“ и Редакция „Антени“ на грамофонна плоча (ВХА 1988), в съчетание с новоиздирени разкази на очевидци, която бе разпространена широко у нас и в много страни.

Поглед откъм двора на манастира

Светогорски поклонници

Народ със славно минало

Денят на българската култура и славянската писменост във Вечния град беше честван с поклонение пред гроба на Св. Кирил в базиликата „Св. Климент“ и среща с папа Бенедикт

По традиция от 1968 г. насам всяка година за Кирило-Методиевия празник – 24 май, официална българска делегация посещава Рим. Тази година тя беше водена от новоизбрания президент на Република България Росен Плевнелиев.

При гроба на Св. Кирил в базиликата „Сан Клементе“ бе отслужен благодарствен молебен.

Папа Бенедикт XVI прие Плевнелиев на частна аудиенция в своята лична библиотека във Ватикана. Той потвърди своето становище относно делото на Св. Кирил и Методий – съпокровители на Европа редом със Св. Бенедикт Нурсийски, за укрепване на християнските корени на Стария континент. Дватама разговаряха насаме на немски език.

Българският президент връчи на папата като дар копие на иконата „Архангелски събор“, създадена от Димитър Зограф – Самоковска живописна школа през 1836 г. От своя страна папата поднесе на президента златен плакет със своя личен герб, върху който са изобразени човешка глава – символ на родното му място град Регенсбург, глиган – символа на град Мюнхен, и раковина – символ на поклонничеството.

Президентът поднови поканата към Главата на Римо-католическата църква да гостува в България.

На срещата присъстваха и неколцина кардинали, които внимателно следяха беседата. В края на разговора бе обсъдена възможността ценни средновековни писмени паметници, ръкописи и документи, съхранявани във Ватиканската апостолическа библиотека, да бъдат предадени в Центъра за нематериално духовно наследство на ЮНЕСКО у нас.

Пресфотото БТА

Папа Йоан Павел II

„Изключителната заслуга на Светите братя Кирил и Методий е, че с помощта на гениално и оригинално създадена азбука въвеждат Евангелието в конкретната култура на покръстените народи – евангелизират ги...“

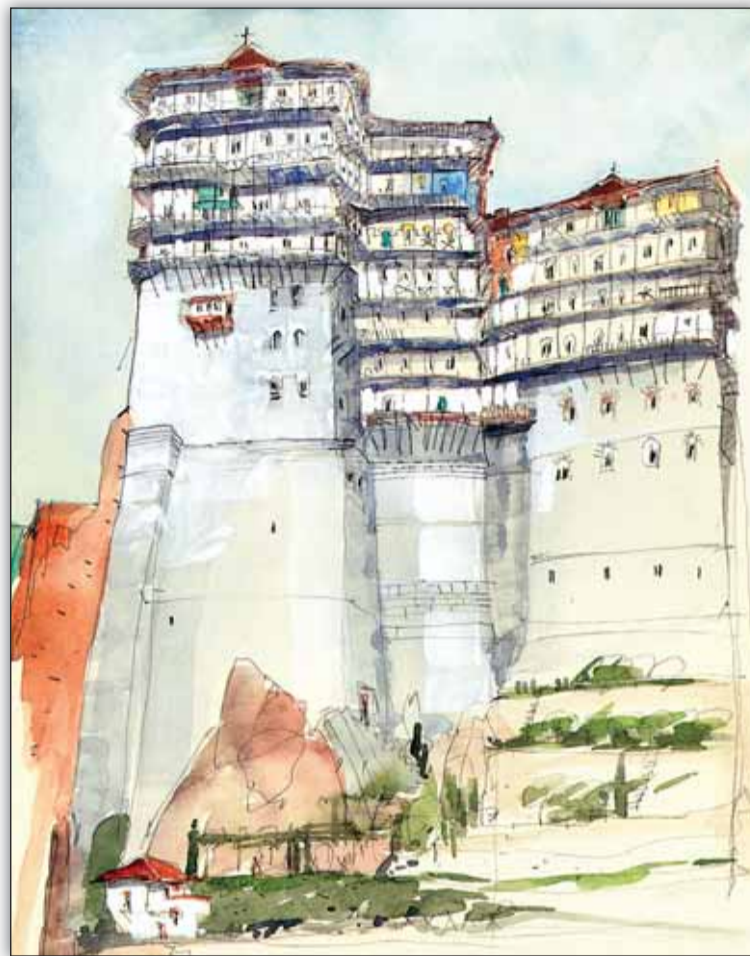
Посредством учениците и мисията на Кирил и Методий пука дълбоки корени в България. Тук благодарение на Св. Климент Охридски възникват активни манахески центрове и тук най-вече се развива кирилицата. Оттук християнството се разпространява в други страни, през близката Румъния достига до Киевска Рус, после до Москва и другите източни територии...

Монахът Паисий от Хилендарския манастир на Света гора върно отбелязва, че народ със славно минало има право на прекрасно бъдеще.“

Из словото, произнесено на срещата с представители на българската култура, наука и изкуство, Народен дворец на културата, 24 май 2002 г.

Президентът Росен Плевнелиев разговаря насаме с папата на немски език

Манастирът „Симонопетра“. Худ. Дъг Патерсън

Повече от българофил

Проф. д.ист.н. Светлозар Елдъров

Архиепископ Роберто Менини от 1880 до 1916 г. живее и служи в България като духовен водач на общността на южнобългарските католици.

Българският период от биографията на Менини започва на 3 февруари 1880 г., когато е назначен за помощен епископ или коадютор на апостолическия викарий на Софийско-Пловдивската епархия Франческо Рейнаути, по-възрастен от него с три десетилетия. Св. Престол предвидливо съобразява, че южнобългарските католици, както новоосвободените българи и младата българска държава изобщо, се нуждаят от млад и енергичен архиерей, който да е близо до тях по език и манталитет.

Макар да е само помощен епископ, Роберто Менини всъщност поема управлението на епархията в свои ръце. Така с пълно основание може да се приеме, че източнорумелийският период от развитието на католическата общност в Пловдив е свързан с неговото име. По това време градът наброява сред жителите си близо 3000 католици, от които 2500 българи и 500 чужденци – италианци, французи, немци, австрийци, чехи и др. В Пловдив развиват активна дейност няколко католически ордена и конгрегации и многобройни просветни и културни институции. Безспорно най-значимото събитие от този период е откриването на колежа „Св. Августин“ през 1884 г., чиято ярка образователна и културна мисия вече е добре позната в българската история.

На 19 май 1885 г., вече като архиепископ, Роберто Менини официално поема управлението на Софийско-Пловдивската епархия. Той неофициално изпълнява и ролята на представител на Католическата църква в България пред българското правителство, тъй като столицата спада към диоцеза на неговата епархия. Още по-близки връзки го свързват с княз Фердинанд, с когото споделят една и съща вяра и една и съща родина. Затова няма значима инициатива в Софийско-Пловдивската епархия, която да не е подкрепена морално или материално от княза и неговото семейство.

Роберто Менини

Архиепископ Менини остава трайно свързан с историята на България. За това без съмнение свидетелстват църковното строителство и религиозно-просветната дейност, която през близо четирите десетилетия на неговото управление – справедливо е да се нарече „Епохата на Менини“ в историята на Католическата църква в България – бележи своя връх и разцвет и днес обогатява оригиналния, уникалния облик на страната. Най-ценен за историята е неговият принос за „национализирането“ на Софийско-Пловдивската епархия, за навлизането на българските католици във всички звена и на всички стъпала на църковната йерархия, за изграждането на нейния самобитен културен облик. Неслучайно той лично избира и подготвя своя приемник, който ще бъде първият български католически епископ от латински обред след повече от столетие. Архиепископ Роберто Менини умира на 14 октомври 1916 г. и е погребан в катедралния храм „Св. Лудвиг“, за да остане завинаги свързан с Пловдив и България.

Авторът е от Института по балканистика при БАН.

За правата вяра

„Светият равноапостолен учител славянобългарски Константин Философ – Кирил е оставил на своите ученици предсмъртен завет под заглавие „Написание за правата вяра“, който той изрекъл на смъртното си ложе устно и го е подписал. Този завет представлява висше богословие, казано от българин в самата зора на Българското християнско православие.“

Смисълът на съществуването на България, нейната слава и величие, нейната световна историческа роля е в честта и достойнството да сме първостроители на славянобългарското православие, да познаваме вярата си и да я пазим като зеницата на окото си.“

Из книгата „Изложение за правата вяра“. София, Любомъдрие, 2012.

От името на Българската православна църква на папа Бенедикт XVI беше подарена икона с образите на Св. Викентий и Св. Анастасий – патрони на едноименната църква, предоставена на България.

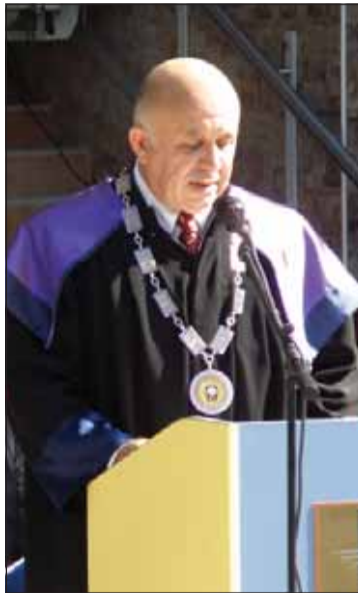
Иконата е нарисувана от художника Павел Митков.

Снимката е предоставена чрез проф. Стоян Денчев специално за в. „За буквите – О писменехъ“ от фотослужбата на Ватикана.

Политика, комуникации, информиране

Проф. д.ик.н. Стоян Денчев
 Академично слово

при откриване на новата 2012/2013 учебна година в УниБИТ

Проф. д.ик.н. Стоян Денчев произнася словото си

трябва активно да я филтрира и да използва само тази нейна част, която е надеждна, или директно да я отклони в кошчето за боклук.

Според мен в момента нямаме нужда (нищо в бъдеще би се появила такава) от някаква „висока“ европейска персона, която формално да изслушва и да „дава акъл“ на българските медийни корифеи. Те, нашите, акъл си имат и добре печелят от дейността си.

Важното е някой „да даде акъл“, да подготви обществото как, по какъв начин да бъде информирано. Тук е мястото да кажем, че ние разбираме нашата роля именно като Университет по библиотекознание и информационни технологии в това, не само да подготвяме високоспециализирани професионалисти, които могат да създават и управляват разнообразни информационни фондове с помощта на най-съвременните информационни и комуникационни технологии, но също така да подготвяме младото поколение на България адекватно и релевантно на своите нужди да ползва глобалните информационни масиви.

Комуникации...

На всички би трябвало да е известно, че по същество, а и най-общо казано, комуникацията представлява пренос на информация и нейното смислово значение от един субект към друг. Нейните различни форми и проявления обогатяват самия комуникационен процес и изграждат мостове над огромните за съвременното ни общество комуникационни пропасти. Като че ли притчата за изграждането на Вавилонската кула продължава и днес да хвърля своето проклятие върху общественото съзнание...

С известна доза приближение няма да засенчим истината, ако кажем, че проблемите на съвременното общество развито произтичат от проблемите и дефектите на процеса на комуникация. И сега нарушената комуникация е предпоставка за случването на

всички обществени бедни в която и да е точка на земното кълбо. Войни, конфликти, терористични актове и прочее...

От политологична, а и от чисто прагматична гледна точка, като че ли няма съществена разлика между понятията „комуникация“ и „власт“ („политика“). И поради тази причина бих могъл да продължа разсъжденията си по темата за комуникациите, но предпочитам да направя известна диференциация и да кажа няколко неща конкретно за политиката, в контекста на нейната взаимовръзка с информирането и комуникациите.

Политика...

Банална истина е, че добра политика се прави от добри политици. Още по-категорично тази истина се проектира върху обществената система тогава, когато тези добри политици са и добри държавници. По различни поводи много често в публичното пространство се експлоатира една мисъл, която звучи по следния начин: „Какъвто е народът, такива са и неговите политики“ или перифразирани: „Всеки народ си заслужава политиките“. И тъй като аз уважавам нашия народ и го оценявам като добър, не бих искал да злословя по адрес на нашите политици и държавници. Всички, вярвам, ще се съгласите с мен, че в българската по-далечна, а и по-близка история има достойни образци на политици и държавници от световна класа. Ние бихме могли да потърсим такива например и през последните 50 години, но се опасявам, че скъсената дистанция на времето все още не ни позволява да направим реална преценка на развитието на съвременното българско общество и на качествата на неговите политически и духовни водачи.

Ако направим кратка ретроспекция на политическата ситуация в нашата страна през последните 10-ина години, ще забележим както спадове, така и върхове. Политическата изнервеност беше заменена с обществена толерантност. България стана (пълноправен?) член на обединена Европа, на Европейския съюз. Пред очите ни се променя нейната инфраструктура. Българка беше заслужено избрана за Генерален директор на ЮНЕСКО. Българин зае най-високия политически пост в лявото политическо пространство на Европа, и т.н.

Все още в българския обществен и политически живот не е преодолена така наречената от мен „синдром на излишните 300 грама“. В какво се състои той? По-голямата част от всички избрани досега народни представители си мислят, че с факта на тяхното влизане в сградата на Парламента към техния мозък „по право“ се добавят нови 300 грама сиво вещество и те дефинитивно стават по-умни. А задават ли си въпроса, какво става с такива народни избраници, когато

свърши техният мандат? Както се казва: „Пази боже!“. Други партийни и административно-държавни функционери, които до този момент или са прескачали от партия в партия, за да дойде и техният ред, или срамежливо са се спотайвали, познати единствено на близкия си роднински кръг, изведнъж се явяват на върха на някоя властова пирамидка или пирамида и започват да се изживяват като едни малки зевсчета. Не е имало досега например в най-новата ни история министър на външните работи, който да не е бил наричан услужливо от медиите „дипломат номер едно“ (без да е имал в трудовата и професионалната си биография поне един ден дипломатически стаж) и той „скромно“ да си трае.

Да, аз вярвам, че политици и държавници в нашата страна все още има и ще има. Аз вярвам, че нашата страна ще има бъдеще, по-добро от настоящето, тогава, когато днешните политически и държавни първенци намерят сили и политически морал съвсем честно и отговорно да поздравят лидера на БСП Сергей Станишев за неговото избиране за председател на Партията на европейските социалисти.

Тогава всички ние (и най-вече българските политици) ще се научим да ценим и да превръщаме всички лични, корпоративни, партийни, културни и спортни успехи и постижения в национални. Личната радост например от раждането на едно дете, успехите на българските средношколци – математици, физици и информатици, научните постижения със световни измерения на Джон Атанасов, на проф. Иван Митев, на акад. Балевики и акад. Сендов, победите на български шангдист под ръководството на Иван Абаджиев, българската спортна грациозност и световни признания, свързани с имената на Нешка Робева и Илиана Раева – четвъртите в света, славата на футболния ни гений Христо Стоичков, успехите на Димитър Бербагов, на легендарните Боян Радев, Петър Киров и Станка Златева, на световния шампион по шахмат Веселин Топалов, страхотния боксьор Кубрат Пулев; световното признание на творчеството на Владимир Димитров-Майстора, Светлин Русев, Вежди Рашидов, на гениалните гласове на Николай Гяуров, Гена Димитрова и Райна Кабаиванска, както и на всички изяви в своите области българи.

Тогава, когато в Европейския парламент българските депутати не се делат на леви и десни, а се обединят под цветовете на родния трибагренник.

Тогава, когато днешните, а и утрешните български политици и държавници се съобразяват не толкова и само с мнението на Брюксел, Вашингтон и Москва, а предимно с реалните и произтичащи от всекидневния живот нагласи, очаквания и желания на българските граждани и мерят не с техния, а с обществения аршин – с аршина на България!

Благодаря за вниманието и на добър час в новата учебна година!

1 октомври 2012 г.

Уважаеми първокурсници!
 Скъпи студенти!
 Почитаеми преподаватели
 и служители!
 Драги гости!

Като Ректор на най-българското висше училище – Университета по библиотекознание и информационни технологии – пазителя на познанието, заставам пред вас в този момент с огромно удоволствие, удовлетворение и чувство за изпълнен дълг. Зная, а и вие знаете, че няма друг университет в България, в който един и същ ректор за 10-и пореден път се изправя пред своите колеги преподаватели, пред своите студенти и пред уважаваните от всички нас гости, за да открие поредната нова учебна година. Чисто човешки аз се гордея с този факт, защото с Божията помощ, с вашата подкрепа и с активното съдействие на нашата държава ние заедно, пред очите на цялото българско общество, изградихме една от най-престижните и проспериращи образователни институции в България. И нека звучи не като самохвалство, а като признание за нашия труд фактът, че в период на драстична демографска криза – когато повечето български висши училища не могат да наберат студенти, за 5-и пореден път при нас за едно студентско място се състезаваха средно повече от 15 кандидат-студенти. За ваше сведение, обобщено за тази година те са 18,47: за редовно обучение – 15,34, за задочно – 21,61. Разбира се, имаме и своите върхове: за специалност „Комуникации и информиране“ редовно обучение кандидатите бяха по 42,47 за едно място, и за специалност „Библиотечен и информационен мениджмънт“ задочно обучение – 33,22.

Информиране, комуникации, политика!

В началото на моето академично слово аз обявих неговата тема в обратна последователност, а именно „Политика, комуникации, информиране“, но неслучайно бих желал да „обърна пирамидата“. Искам да заостря вашето внимание върху факта (вие вече сигурно сте го забелязали), че независимо от промяната, всичко „се върти“ около термина *комуникации*. В своята книга „Залезът на демокрацията“ Патрик Кенън обосновава, че движещите сили на всяка обществена система са основно три: власт (политика), администрация (бюрократия) и частен сектор. Според него (аз също споделям това мнение) всички тези движещи сили имат своето значение, но той отдава най-голям приоритет на администрацията. Бих си позволил да направя една корекция в триадата на Кенън, като заменя „частен сектор“ с „бизнес“ и добавя т.нар. граждански сектор. Тогава бихме получили следната картина: в центъра на обществената система по право е политиката (властта), а около него симетрично и равноправно би трябвало да са разположени администрацията, бизнесът и гражданският сектор. Установяването, развитието и ефективното взаимодействие между тези движещи сили, върху основата на системата от комуникации между тях, дават облика на всяко общество.

Информиране...

При класическите комуникационни теории в общия случай се приема, че една задача е изпълне-

на, ако съобщението е коректно изпратено и коректно прието. И нищо повече! Последващите етапи на интерпретиране, добиване на ново знание и прилагане на това знание в практиката обаче имат съществено значение за постигането на определено ниво от предварително поставените цели, свързани с ефективното развитие на обществената система. Всичко казано по-напред определя дефиниционната област, предметното поле и задачите за изпълнение, стоящи пред съвременната наука за информиране. Без да се впускам в теоретични разсъждения, бих желал да посоча, че крайгълният камък на процеса на (нека го наречем „същинското“) информиране е и си остава *доверието*. Факторите за осигуряване на това доверие се състоят в възможностите за:

- проследяване на информацията, в обратен ред, до нейните първични източници;
- осигуряване на надеждни комуникационни канали;
- изчистване на конфликти на отношения и интереси;
- осигуряване на надеждност, в смисъл на репутация на информационните източници;
- проверка на репутацията;
- повтораемост на информацията;
- даване на гаранция.

И така, без ни най-малко притеснение, ще кажа, че информирането е науката и изкуството на практическия стремеж за повишаване на ефективността и ефикасността на една обществена система и основа за намиране на допирните точки между различните цивилизационни модели.

Ако се опитаме да направим една проекция на процеса на информиране върху съвременното българско общество, ще получим картина, за която някои казват, че е изкривена. Защо ли? Обвиненията почти винаги са в посока към свръхконцентрацията на собственост върху медиите. Наред с всички други условности, не трябва да се забравя, че медийната индустрия се ръководи от същите правила за правене на бизнес, както и всяка друга корпоративна дейност. Аз си спомням зората на т.нар. демократични промени в нашата страна, когато на въпрос, свързан с истинността на написаното в един от неговите вестници, отговорът на „медийния магнат“ Петьо Блъсков беше: „Моите вестници не са само за четене, на първо място те са и за продаване“. Ако малко се замислим, нима не са за продаване „Ню Йорк Таймс“, „Фигаро“, „Известия“, или например „Файненшъл Таймс“?

Информирането е двустранен процес. Тук е важен колкото източникът на информация, също толкова и нейният получател. Самият той – получателят, не трябва да се изживява като „нещастна“ фуния, в която някой трябва да налее съдвжана информация. Той

Трайна диря

Доц. д-р Нели Костова

„Ако любовта към книгата е естествена потребност на човека, то любовта към библиографията е нещо друго. Това удивително занятие е предназначено за хора, които не само обичат книгата, но имат и професионални знания за нея. Секретите на библиографията не са достъпни за всеки. Ще кажа повече: библиограф от висока класа трябва да се родиш.“

Валерий Павлович Леонов не е писал тези думи за себе си, но те го характеризират много точно.

Роден е на 20 октомври 1942 г. в гр. Уралск (Казахстан). През 1946 г. той се мести заедно с родителите си в малкия районен център гр. Почаев, известен на целия свят със Светата Успенско-Почаевска лавра. През 1949 г. тръгва на училище. По-късно споделя: „Никога не съм мислил да ставам библиотекар – музиката ме влечеше много силно. Дори на третата година от службата в армията, давайки си сметка, че времето за професионално музикално образование е отминало безвъзвратно, исках да бъда близко до нея. За целта най-подходящ ми се стори Институтът по културата. Реших да постъпя в Ленинградския“.

Валерий Леонов е невероятен късметлия. Обучават го преподаватели, които са и бележити педагози: Георгий Гаврилович Фирсов, Борис Владимирович Банк, Михаил Аркадиевич Брисман, Ирина Василиевна Гудовщикова, Борис Юриевич Ейделман, Людмила Вениаминовна Зилберминц, Гертруда Василиевна Гедримович, Аркадий Василиевич Соколов, Анатолий Иванович Манкевич. За тях той споделя:

„Всички те заедно и всеки един поотделно сгумяват без натиск, ненаатрапчиво, тактично и с уважение да приоткрийт вратата и да ме увлекат в привлекателното, видимо просто, но в действителност неимоверно сложно и почти неизучено, библиотечно пространство“.

Така усвоява простата истина: библиотечното дело е вечно, трябва да го изучаваш цял живот. А модерният курс по информатика става мост към бъдещите му научни интереси – библиографски анализ на текста, аотиране и особено реферирание на научни текстове. Завършва докторантура (1969-1972), специализация в чужбина (Университета в Мериленд, САЩ) и се отдава на преподавателска работа (1972-1987). Административните задължения не занимават мислите му, а и според неговото убеждение:

„Директори на библиотеки не се готвят във вузовете – такъв или ставаш, или не“.

През май 1987 г. Президиумът на Академията на науките на СССР го назначава за заместник-директор по научната работа на Библиотеката на Академията на науките. Там на 14 и 15 февруари 1988 г. Той преживява най-тежкия период в живота си – пожар в книгохранилищата за вестници и във фонда от чуждестранни книги. Той показва гражданска смелост, самостоятелност и огромна отговорност, проявява завидни организаторски способности.

Постепенно осъзнава, че статутът на директор на тази библиотека е особен, защото тя единствена

е призвана да обслужва фундаменталната наука.

Валерий Леонов е един от водещите специалисти в областта на библиотечното дело и библиографията. Той е доктор на педагогическите науки (1987), професор (1992), действителен член (академик) на Руската академия в областта на естествените науки – секция „Российская энциклопедия“ (1997), заслужил работник в областта на културата на Руската федерация (2000). Член е на редакционните колегии на списанията „Библиография“, „Научные и технические библиотеки“, „Научная книга“, както и на Съвета на директорите

Проф. Валерий Леонов

Изследвания по библиография

Проф. Леонов изнася лекция пред студенти и преподаватели в УниБИТ

на Международната асоциация на академичните библиотеки.

Мъдреците, живели преди нас, са доказали, че напредването във възрастта е бreme само за глупака, за нежежите е люта зима, но за човека на вечно търсещия дух е златна жътва. Затова и творчеството му е многообразно и оригинално. Автор е на научни публикации, сред които книгите „Реферирование и анотирование научно-технической литературы“ (1986), „Библиотечно-библиографические процессы в системе научных коммуникации“ (1995), „Библиотечный синдром“ (1996), „Судьба библиотеки в России“ (2000), „Библиография как профессия“ (2004), „Bessame mucho: путешествие в мир книги, библиографии и библиофильства“ (2008).

В тази надпревара с времето са излетели седем десетилетия. Днес Валерий Леонов е изправен пред своя юбилей – събитие, което поз-

Скъпи Валерий Павлович,

Радваме се, че във Ваше лице откриваме истински приятел и радетел за делото на УниБИТ. Присъединяваме се към искрените поздравления на всички и Ви пожелаваме здраве, радост и дълголетие. За нас Вие сте не само духовен водач, но и модел на човешко поведение. Пожелаваме Ви още дълги години да служите вярно на Библиотеката.

От ректора и академичната общност на УниБИТ

волява да се обърнеш назад и да огледаш жизнения си път, да направиш равностетка и да усетиш удовлетворението, че си осъзнал себе си и си разбрал, че не си пропилял възможностите, които животът ти е предложил.

Когато празнуваме юбилей, докоснали се до мъдростта на живота, поглеждаме напред, за да усетим Надеждата и Вярата в утрешния ден, но се обръщаме и назад, за да се убедим, че дирята, която той оставя, е наистина дълбока, трайна и значима.

Авторката е възпитаник на Института по култура в Санкт Петербург и зам.-декан по учебната дейност на Факултета по библиотекознание и културно наследство при УниБИТ.

Неотменим принос

Уважаема проф. Габровска,
 Честит 75-и рожден ден!

Юбилеят е събитие, което позволява да се обърнеш назад и да огледаш жизнения си път. Удовлетворението от равностетката е да осъзнаеш значението си и да разбереш, че си се реализирал успешно, че си честен, достоен и полезен за обществото човек.

В този празничен за Вас ден с искрено чувство на уважение Ви желая крепко здраве, щастие и дълголетие, енергия и оптимизъм за преодоляване на всяка трудност. Нека бъдат живи и здрави Вашите близки и приятели, сред които, надявам се да не звучи нескромно, вярвам, че съм и аз.

Радостен съм, че в тези трудни години съдбата ме дари с Вашето приятелство и подкрепа. За мен и за нашите колеги Вашият авторитет, знания и себеподаване имат непреходна стойност. Затова си позволявам да изразя голямото си уважение към Вас – към човека, допринесъл твърде много за организираното изучаване, практикуване и популяризиране на информационните технологии у нас, и не на последно място – към приятеля, на когото винаги може да се разчита.

Проф. Стоян Денчев връчва почетен знак на УниБИТ на проф. Габровска

Уважаема проф. Габровска,

Аз съм убеден, че пътят, който извървяхте, не е бил лек, но това, което сте в момента, доказва на всички, че с труд, любов и верни приятели се постига всичко. От 1994 г. Вие бяхте директор на Полувиския институт по библиотечно дело, който, благодарение на усилията си, успяхте да превърнете през 1997 г. в самостоятелно висше училище – Колеж по библиотечно дело, в което образователният процес беше издигнат на ново, още по-високо ниво. Фактът, че под Ваше ръководство Колежът стигна до равнище, което позволи прерастването му (2010 г.) в университет, ме провокира да Ви пожела да съхраните силния си дух и мъдра мисъл в управлението му и днес.

С работата си като ръководител на Центъра за научна информация при БАН Вие сте един от основоположниците на информационното обслужване на науката и научната дейност в нашата страна, за което сте награден с орден „Кирил и Методий“ I степен – златен.

Ваш неотменим принос е и създаването на първата в България специалност Информационни технологии, както и на едноименната, оглавявана от Вас катедра. Богатата Ви преподавателска дейност също впечатлява – едва ли някой от студентите ще забрави лекциите Ви по Основи на информационната наука, Модели на информационна политика, Социална информатика, Информационно поведение и информационна култура в информационното общество.

Всички ние Ви познаваме като авторитетен учен, автор на над 180 публикации, от които 10 книги, множество статии и студии, доклади на международни форуми. Всички помнят интересните научноизследователски разработки, внедрени в практиката; дългогодишното участие в Третия комитет на Международната федерация по документация за преработка на Универсалната десетична класификация в областта на социалните и хуманитарните науки; членството в Съвета на Международната информационна система по обществени науки (МИСОН) и дейността Ви по разработката на АИС на МИСОН. Многократно сте избирана за член на Борда на европейското сътрудничество в областта на информацията в обществените науки (ЕКСИД), за експерт на ЮНЕСКО, за член-кореспондент на Международната академия по информатизация при ООН и още, и още...

Изминатият от Вас професионален път е трасиран с много успехи и победи, но и с много усилия. Вие ръководехте Училището ни през много трудните 10 години, когато опасността да бъде закрито бе реална; когато, по искане на тогавашни министри и бизнесмени, е направено предложение сградата да бъде предоставена за офиси, а част от двора да бъде продадена. Ваше дело е и конструктивното и противоземетръсно укрепване на сградата.

Преживените години носят зрялост и разбирането, че от тези позиции има какво и може още много да се направи. Истинските хора стават още по-силни с натрупване на опита, особено ако по пътя си са спечелили десетки победи: без бой, а с мъдростта си да преодоляват съпротивата на времето и да остават млади по дух и мечти! Убеден съм, че Вие ще направите много добри неща в личния си и обществения ни живот.

Изразявам уважението си към високия Ви професионализъм и отдадеността на каузата за силен и проспериращ УниБИТ.

Вярвам, че ще запазите силния си дух, енергията и волята да продължите напред. Запазете усмивката на лицето си, желязната воля, високия професионализъм и вярата в себе си. Нека в живота винаги Ви съпътстват семейното благополучие и верните приятели!

На многая лета, уважаема проф. Габровска!

Слово на проф. Стоян Денчев, произнесено на тържество в УниБИТ, 12 октомври 2012 г.

„Св. Пантелеймон“. Чудотворна икона от Атон (1823)

Интелектуалната собственост в Интернет

Гл. ас. д-р Тереза Тренчева

„Анализ на обичайните практики при използването на продукти на интелектуалната собственост в университетска информационна среда“ – ДМУ03/3, е проект с ръководител гл. ас. д-р Тереза Тренчева, финансиран от Фонд „Научни изследвания“ при Министерството на образованието, младежта и науката в конкурса „Млади учени“. Той си поставя за цел да изследва съзнанието и културата на поведение сред младите хора в България, в частност студентите, за опазване на интелектуалната собственост в Интернет.

Научният колектив, обединил се около проектната концепция, включва млади учени и докторанти, работещи в областта на интелектуалната собственост, библиотечно-информационните науки, науките за културното наследство и информационните технологии и съответства на интердисциплинарна проблематика на проекта.

В ход е първият етап от проекта. Вече е съставена анкетна карта и се подготвя анкетно проучване, което ще бъде проведено във всички университети, акредитирани в професионално направление 3.5. „Обществени комуникации и информационни науки“. Анкетата има за цел да проучи, анализира и обобщи доколко респондентите са запознати с проблемите, свързани с интелектуалната собственост, от лекционните курсове в техния университет, както и какво е отношението им към опазването и закрилата на авторскоправните обекти в Интернет.

Важна цел на проекта е и да се акумулира изследователски материал, който ще намери приложение при актуализиране на съществуващите учебни програми, свързани с изучаването на интелектуалната собственост и прякото приложение в образователния процес. Устойчивостта на проектните резултати в перспектива ще бъде постигната чрез създаването на уебсайт на проекта, на дигитална библиотека и на електронно списание – платформи за бъдещо развитие и стимулиране на международно сътрудничество с колеги от страната и чужбина.

Авторът е преподавател в катедра „Библиотечен мениджмънт“ на УниБИТ.

Международен обмен „Еразъм“ – интензивна програма на УниБИТ в Загребския университет

Доц. д-р Таня Тодорова

Университетът по библиотекознание и информационни технологии е координатор на международната интензивна програма по Еразъм „Библиотечно-информационен и културен мениджмънт – академично лятно училище“ (ИП БИКМ – АЛУ), която през своята втора година се проведе от 2 до 15 септември 2012 г. в Загребския университет, Хърватска. Домакин е Катедрата по информационни и комуникационни науки към Факултета по хуманитарни и социални науки.

Тази проектна година партньорската мрежа, която включва: УниБИТ (София, България), Хасеттепе университет (Анкара, Турция), Загребския университет (Хърватска), бе разширена с участието на Парижкия университет „Декарт“ (Франция). Координатор на програмата е доц. д-р Таня Тодорова, ръководител на катедра „Библиотечен мениджмънт“ в УниБИТ. Двуседмичната образователна програма включва 25 студенти и 19 преподаватели, които работят по следните теми: Библиотечен, информационен и културен мениджмънт. Информационна грамотност (подтеми: Автоматизация и мениджмънт на библиотеките; Обслужване на потребителите в дигиталната ера; Дискусионни въпроси и необходими решения; Библиометрия; Стимулиране на четенето – добри библиотечни практики); Опазване и достъп до културно-историческото наследство. Дигитални библиотеки (подтеми: Културни политики и стратегии на Европейския съюз; Дигитални библиотеки; Публичните библиотеки и дигитализацията на културното наследство. Участие в *Европеана*); Интелектуална собственост. Информационно брокерство (подтеми: Фолксономията – новият подход за организация на знанието в библиотеките; Информационното осигуряване в дигитална пазарна среда; Аутсорсингът като мениджърска стратегия в библиотеките); Информационни технологии в библиотеките, архи-

вите, музеите и други културни институции (подтеми: Интернет услугите в подкрепа на библиотечното обслужване; Социалните мрежи и библиотечните и културните институции. Facebook на обществените библиотеки в България, Хърватска, Франция и Турция; Електронно правителство).

По всяка тема студентите имат теоретични лекции от страна на международния преподавателски екип, като акцентът е върху различни теории, подходи и практики според специализацията на дадения експерт. Теоретичният материал се осмисля и тества чрез разнообразни учебни методи (уъркшоп, семинари, дискусии, самостоятелни задачи и Case Study в културни институции – Националната и университетска библиотека в Загреб; Държавния архив на Хърватска; Публичната библиотека на Загреб).

Провежда се и изнесен учебен ден на тема „Социализация на културно-историческото наследство“ с посещение на Националния парк „Плитвички езера“ и на културни маршрути в крайбрежния град Задар.

В БИКМ – АЛУ международните отбори се формират на тематичен принцип и позволяват специализация на студентите по конкретна тема. Предстои издаването на

учебно помагало „Библиотечният и културен мениджър днес. Визии от ИП БИКМ – АЛУ“ с разнообразни материали от образователния процес.

Мисията на програмата е чрез използването на богат методически инструментариум да се осъществи образователен процес, насочен към усвояване на интердисциплинни знания и умения, съответстващи на новите изисквания в професионалната реализация на студентите в библиотечно-информационния и културния сектор и в отговор на политиката за модерно висше образование и инициативата на Европейския съюз „Нови умения за нови работни места“.

Текуща и разнообразна информация за проекта и галерия от снимки се поддържа в неговия сайт: <http://libcmass.unibit.bg/>, в образователната платформа ILIAS: <http://libcmass.unibit.bg/iplibcmass/> и в е-платформата „Межкултурен обмен за професията библиотекаря“: <http://www.docinfos.fr/culturex/>.

Този проект ИП БИКМ – АЛУ, Договор № 2012-ERA-IP-11, е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Тази публикация отразява само личните виждания на нейния автор УниБИТ – София, и от Комисията не може да бъде търсена отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.

Момент от учебния процес

Участниците в интензивната програма в деня на закриването

Светата стълба

VIII Студентска научна конференция „Информация – комуникация – познание“

На 18 май т.г. се проведе VIII Студентска научна конференция и изложба в УниБИТ на тема „ИНФОРМАЦИЯ – КОМУНИКАЦИЯ – ПОЗНАНИЕ“ („INFORMATION – COMMUNICATION – KNOWLEDGE“). Девизът ѝ бе: „Мъдростта е окоето на живота“ – „Oculus vitae sapientia“.

Сред почетните гости бяха представители на дипломатическите мисии у нас и на чуждестранни културно-информационни центрове, видни дейци на науката, сред които и акад. Благовест Сендов, почетен председател на Световния съвет на университетите, експерти от водещите центрове на информатизацията у нас – Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“, Българската академия на науките, Софийския университет „Св. Климент Охридски“, изтъкнати държавници, духовници и общественици.

Впечатляващо беше присъствието на представители от всички поколения и сфери на творчеството на нашата интелигенция като поета Евтим Евтимов, научния секретар на БАН проф. д.ик.н. Росица Чобанова, проф. д-р Милен Куманов, проф. д.м.н. д-р Николай Яръмов и много други. Конференцията беше посветена на Деня на българската просвета и култура и на славянската писменост – 24 май, както и на 250-годишнината от появата на „История славяно-болгарская“.

Форумът бе тържествено открит с Академичната интертекстуална аксиология, представена от студенти на университета, „Не живеея, а горя“ (HOMO PASSIONIS), посветена на информационния

код на българската литература и книжовност – дело на проф. д.п.н. Александра Куманова и писателя – литературен критик и историограф д-р Николай Василев.

„Когато човек стане професор, тогава не завършва, а започва неговата научна кариера“ – каза на студентите проф. Стоян Денчев, ректорът на УниБИТ, в приветственото си слово. Той ги насърчи в бъдещата им научна дейност и благодари за организирането на изключителния форум на ръководителя на Студентското научно общество проф. Александра Куманова, чиято е инициативата за провеждането на ежегодните студентски научни конференции.

Студентите държат своя база данни – TABULA GRATULATORUM от направените от тях научни публикации в универсалния и специализирания научен печат. Библиографският списък на тези публикации към 18 май 2012 г. включва 724 номинации.

Проф. Стоян Денчев връчи награди – публикации на студентски трудове, на научни дейци и общественици с принос към дейността на УниБИТ.

Поетът Евтим Евтимов приветства студентите и напомни, че определя и патриотичната поезия като любовна, тъй като тя е писана с любов.

Проф. Стоян Денчев прочете писмо от проф. Надежда Драгова – почетен председател на Националния инициативен комитет за 250-годишнината на „История славяноболгарская“.

Засадаха три научни секции: „Библиотекознание, библиография, книгознание“ – „Културно-историческо наследство“; „Информационни технологии“ – „Културно-историческо наследство“; „Културно-историческо наследство“ в три кръгли маси: „Етимология“, „Антология“ и „Паисада“. В обсъжданията се включиха и експерти от БАН и НБКМ. В конференцията взеха участие 323 студенти, които представиха 87 доклада и 10 научни съобщения.

Трудовете на студентското научно дружество се издават от Издателство „За буквите – О писменехъ“. Отг. ред. проф. Стоян Денчев; гл. ред. проф. Александра Куманова; ез. и семант. ред. д-р Николай Василев):

T. I. [Първа-Трета] I-III студентски научни конференции. – 2008. – 612 с.: с ил.; табл.

T. II. [Първа-Четвърта] I-IV студентски научни конференции: Избр. публ. – 2008. – 652 с.: с ил.; табл.

T. III. [Първа-Четвърта] I-IV студентски научни конференции: The English – Russian – Bulgarian Dictionary of Library and Information Terminology = Русско-болгаро-английски словарь по библиотечной и информационной деятельности = Българо-англо-руски речник по библиотечна и информационна дейност. – 2009 (2010). – 886 с.: с ил.; табл.

T. IV. [Четвърта] IV студентска научна конференция. – 2009. – 648 с.: с ил.; табл.

T. V. [Пета] V студентска научна конференция. – 2010. – 894 с.: с ил.; табл.

T. VI. [Шеста] VI студентска научна конференция. – 2011. – 876 [1-64; 1-208 СВ. О. П ИС; 668] с.: с ил.; табл.

T. VII. [Седма] VII студентска научна конференция. – 2012. – 762 с.: с ил.; табл.

Публ. и в: <<http://www.local.svubit.org/2009/03/08/open-da>> – до 30.09.2010; от 30.09.2010: <<http://www.unibit.bg>> (Ил. 1-7).

Корица на VII том

Българско студентско лято

През отминалото лято студенти от УниБИТ продължиха да обследват на терен различни исторически обекти в страната.

Странджа, село Воден

Десетима студенти от специалността „Културно-историческо наследство“ под ръководството на д-р Борис Борисов откриха средновековен болярски замък от X-XI век.

Замъкът е бил разположен върху обширна площ от около 1000 кв. м. В него са живели богат болярин със семейството си и десетина души прислуга. При разкопките бе намерен оловен печат на болярина, чието име предстои да бъде разчетено от специалисти реставратори и епиграфолози.

Върху външната стена на крепостта има керамични кръстове, характерни за средновековните църкви.

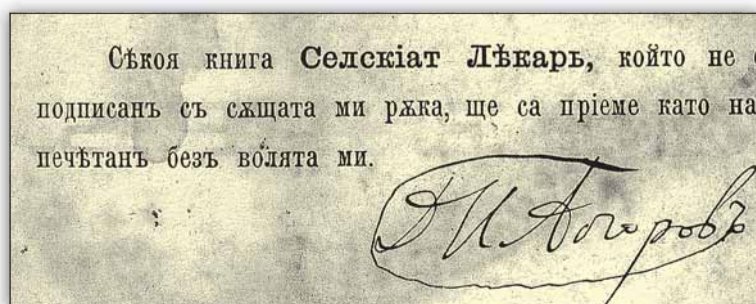
Вероятно замъкът е разрушен при преминаването на кръстоносци през нашите земи на път за Божия гроб.

В него има малка пещера, пригодена за молитва.

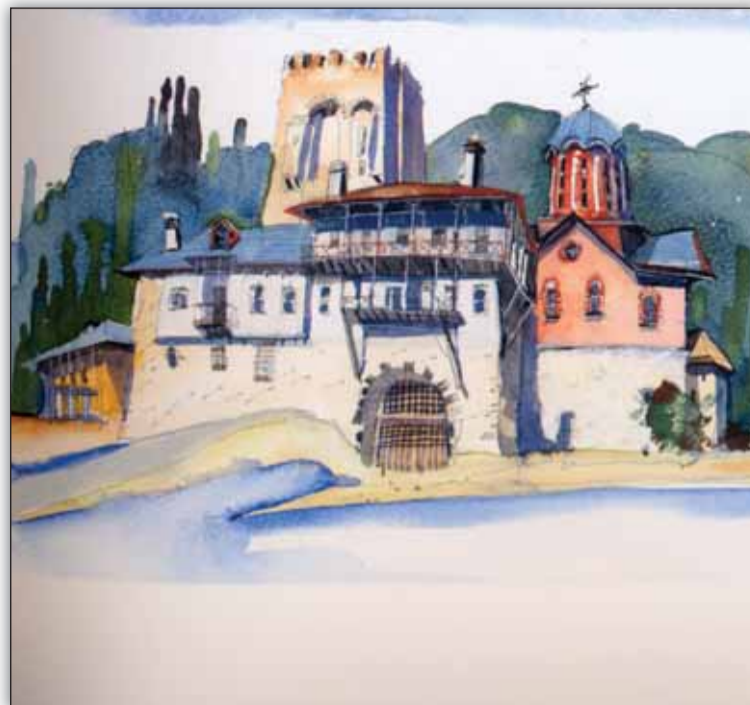
В „Телеграф“, 27 юли 2012 г.

Копривщица

За втора година на руините от новооткрит средновековен град в местността „Кози грамади“ над Копривщица правиха разкопки студенти от специалността „Културно-историческо наследство“ с ръководител Христо Тутунаров.

Автограф на д-р Иван Богоров върху книгата „Селският лекар“, издадена в българската печатница на Янко С. Ковачев, Виена (1875)

Пристанището на манастира „Зограф“. Худ. Дъг Патерсън

12 000 свитъка

Библиотеката на Целзий в Ефес е сравнявана с Александрийската библиотека

Доц. д-р Тодор Тодоров – Специално за в. „За буквите – О писменехъ“

Библиотеката на Целз, наричана още Библиотеката на Целзий, е древноримска библиотека, намираща се в Ефес, Турция. Тя заема едно от челните места по величие сред библиотеките от древния свят. Изящството и функциите, които изпълнява, са от ранга на Александрийската библиотека.

Изградена е по време на управлението на император Адриан от Тиберий Юлий Аквила Полемеян, който я създава като гробница, в която трябва да бъде погребан баща му, сенаторът Тиберий Юлий Целз Полемеа (който бил консул през 92 г., губернатор на азиатските провинции през 115 г., богат и известен гражданин).

Основите на библиотеката са положени през 114 г., а строежът ѝ приключва през 135 г. Наследниците на сенатора завещават голяма сума пари за закупуване на книги и обогатяване на съдържанието на библиотеката, която е построена, за да събере 12 000 свитъка и да служи като монументална гробница на Целз.

Сградата е изключително ценна и важна, защото е един от малкото останали примери за библиотека, повлияна от Древен Рим. Показва също, че обществени библиотеки е имало не само в Рим, но и из цялата Римска империя.

През втората половина на III в. при нашествието на готите сградата е опожарена, но фасадата е частично запазена.

Авторът е преподавател в УниБИТ.

През 1970–1978 г. предната фасада на библиотеката е възстановена, като са използвани нейни оригинални части, открити при разкопките, и сега тя служи като пример за римската архитектура и е една от най-посещаваните забележителности на древния Ефес

Храм на мъртви вери

Празник на унгарската литература в България

Д-р Тошо Дончев

Панаирът на книгата в София е авторитетна международна среща на писатели, издатели, общественици, читатели. Тази година във фокуса на събитието ще бъдат унгарската литература и култура. Унгария бе фокусна държава в Хелзинки и Белград, а сега и в София благодарение на активната подкрепа на Института „Балаши“ в рамките на програмата Publishing Hungary на Националния културен фонд на Унгария. За Унгарския културен институт, представляващ Института „Балаши“ в София, това е отлична възможност да разпространява успешно унгарската култура, на първо място – художествената литература, и чрез това да допринесе за доброто име на Унгария по света.

Внушителен брой унгарски книги ще бъдат представени пред многобройната публика – общо 17 заглавия, излезли през 2012 година. Някои от тях са от 2011 година, но всички са пуснати в книгоразпространителската мрежа неотдавна. Те не дават цялостна представа за многоликата унгарска литература, но като представителна извадка показват нейното многообразие.

Празникът на унгарската литература се провежда под знака на две значими годишнини.

Първата е 100-годишнината от рождението на писателя драматург Ищван Йоркен (1912-1979), ненадминатия представител на абсурда, както в пиесите си, така и в своите т.нар. едноминутни разкази. Издателство „Жанет-45“ отбелязва неговия юбилей с новото пълно издание на тези новели в превод на Николай П. Бойков.

Втората значима годишнина е навършването на 10 години от връчването на Нобеловата награда на унгарския писател Имре Кергес (1929), чиито романи „Безсъдбовност“, „Кадиш за нероденото дете“, „Досието К.“ и „Английското знаме“ вече са познати и на българските читатели. Антологията „Черна gloria“ (изд. „Кралица Маб“ и Литературен вестник) съдържа стихове на десет унгарски поети – от Ендре Ади (1877-1919), виден представител на унгарския символизъм, през най-големия преводач на българското народно творчество Ласло Наги (1925-1978), до Тибор Залан (1954), изтъкнат поет и есеист от средното поколение. Преводът е на Боряна Терзиева и Пламен Дойнов.

Унгарската драматургия е представена със сборника с драми „Несретници. Хайнрих IV“ на Милан Фюш (1888-1967) в превод на Юлия Крумова (Изд. „Гутенберг“).

Изключителна изненада за любителите на класическата музика е книгата на гениалния унгарски композитор, виртуоз и музикален педагог Ференц Лист за неговия събрат, не по-малко виртуозния Фредерик Шопен, издадена от „Ориндж Фактори“ в превод от френски език на Павлина Рибарова. Тази книга е преклонение пред многостранния талант на композитора, чийто 200-годишен юбилей отбелязахме по тържествен начин миналата година.

Съвременната белетристика е представена с романите на Ева Банки „Златно взем“ (превод Мартин Христов, изд. „Ерго“), Балаж Дьоре – „Блажена книга“ (превод Светла Кьосева, изд. „Ерго“), Жужа Раковски – „Сян-

Д-р Тошо Дончев

ката на змията“ (превод Светла Кьосева, изд. „Сонм“), Габор Шейн – „Лазаре!“ (превод Светла Кьосева, издателство „Елиас Канети“), Золтан Поша – „Останки от младостта“ (превод Юлия Крумова, издателство „Гутенберг“) и сборника с разкази на Кристина Тот – „Баркод“ (превод Нели Димова, издателство „Ерго“).

Особен интерес в жанрово отношение представлява книгата на Имре Оравец „Септември 1972“ (превод Мартин Христов, издателство „Ерго“) – проза в мерена реч. Своята разноликост и мултиетническия си характер унгарската книжковост представя чрез поетичния порив на ромския поет, редактор, изследовател и общественик Дьорд Рощаш-Фаркаш „Песента на скиталеца“ (превод Марин Георгиев и Юлия Крумова, изд. „Литературен форум“) и със сборника разкази „Вълчи вой-кучи лай“ на писателя от български произход Тошо Дончев (превод Адриана Петкова, Светла Кьосева, Юлия Крумова, изд. „Жанет 45“).

Унгарски автори (Жужа Такач и Номи Киш в превод на Светла Кьосева) са включени и в най-новия том „Поздравни на Дикенс“ на издателство „Скалино“. Интерес за широката читателска публика представляват и книгите „Кратък обзор на унгарската художествена литература“ на Янош Сегьо (превод Светла Кьосева, издава Литературен музей „Петьофи“ – Будапеща) и „История на Будапеща“ на френската авторка Катрин Орел (изд. „Рива“, превод от френски Веселина Илиева). Специалистите в хуманитаристиката са заинтригувани от изследователския труд на Йонка Найденова „Унгарски реалии в контекста на културния трансфер“ (изд. „Изток-Запад“).

По време на панаира ценители на художественото слово ще се срещнат с много от авторите за автограф, ще участват в дискусия

относно проблемите на унгарската култура по света с участието на генералния директор на Института „Балаши“ д-р Пал Хатош, на литературоведа, преводача и издателя Дьорд Сонди и на литературния критик и лектор по унгарски език в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ Ласло Бедеч.

Любителите на унгарската култура и изкуство ще се насладят на унгарски народни танци и песни в изпълнение на Младежкия ансамбъл на град Кечкемет, на изпълнение на духовата формация на унгарския музикант Виктор Тот „Роуд Сикс Сакс“, на театралния спектакъл на актрисата Габриела Хаджикостова, ръководител на Малко театро – Будапеща, на театрален пърформанс по едноминутните новели на Ищван Йоркен с участието на студенти по актьорско майсторство от НАТФИЗ, носители на голямата награда на XXIII-я рецитаторски конкурс за унгарска и българска литература, а в Сатиричния театър ще бъде представена пиесата на унгарския драматург Золтан Егреси „Спанак с картофи“ с участието на българските актьори Захари Бахаров, Юлиан Вергов и Владимир Карамазов, като на представлението ще присъстват преводачката Габриела Хаджикостова и авторът.

Специално за откриването на панаира ще пристигне заместник-премиерът на Унгария д-р Тибор Наврачич. Ще бъде показана изложба от творби на унгарски майстори на емайла от град Кечкемет, онасловена „Огнена магия“. А в унгарския павилион освен книги, излезли през тази и изминалите две години, художествени и туристически албуми за Унгария, ще бъдат показани графики и акварели на световноизвестни унгарски художници от колекцията на унгарския милиардер Габор Ковач.

Унгарският културен институт в София от създаването си досега винаги е подкрепял популяризирането на унгарската литература в България чрез представяния на книги, литературни вечери, гостувания на известни съвременни автори и литературни критици, статии в литературни издания. Книгата като авторов и издателски продукт ни дава възможност да надникнем в други светове, в светогледа на автора и чуждата нация. Унгарските автори – класически и съвременни – имат своето специално място в унгарското общество, книгите им се четат и купуват. Нашето желание е те да намерят своето място и на българския книжен пазар.

Вярно е, че всекидневното ни е все повече под властта на визуалното и сензорното изкуство, но аз съм убеден, че основният носител на знания, култура и естетически ценности ще си остане книгата – в класическия си книжен формат и в електронния си вид.

Дълбоко вярвам в бъдещето на книгата!

Авторът е директор на Унгарския културен институт в София.

„Усмивнатият Христос“. Икона от Цаню Захариев. Тревненска живописна школа (XIX в.)

Цветоносие

Тревненски зограф рисува усмивнатия Христос

Мария Димиева

Тази единствена по рода си икона е изложена на южния проскинтарий в притвора на габровския храм „Успение Богородично“ между две колони с ажурна дърворезба. Христос с усмихващи се очи държи в лявата си ръка скиптър и глобус, върху които е разтворено Светото писание, а с дясната си ръка благославя.

В долния десен ъгъл на иконата е написано: „*Рукою Цаню Захариев от Трявна 1867*“. Наличието на авторово име не е общоприето през Възраждането. Посочването на годината крие послание. Изрисуваният върху дрехата Христос цвеля (тревненските майстори имат предпочитание към тях) са несъобразени с гънките ѝ, илюзионистично представени. Ако това беше земен плат, те не биха се виждали цялостно – част от цветето би потънала в гънката на дрехата. „Цветоносие“ е българското наименование на иконографския сюжет „Вход Господен в Йерусалим“. Цветоносие бих нарекла дрехата на усмихващия се Христос, върху която образите на цветята са цялостни.

Мечта и изискване на времето е бил и образът на идеалната власт, въплътена в Христос Пантократор, разработван като основен иконографски сюжет. Зографът, който поставя името си на иконата, е бил съратник на Левски и душа на тайния революционен комитет в Трявна. Дяконът идва в Трявна в дома на своя познайник Цаню Захариев през април и май 1867 г. – годината, в която е изписан усмихващият се Христос. Изглежда той е виждал тази икона, защото е познавал отблизо творенията на иконописеца, а зографите са работили зиме вкъщи. А тя вече е била нарисувана за габровския храм, откъдето е поръчана.

Цаню Захариев узнава Левски през 1866 г. в църквата на добруджанското село Конгас чрез песента.

През Април 1876-а Цаню Захариев рисува знаме за тревненската зографска чета, с което предизвиква бягство на заптиетата от конака. А когато въстаниците са разгромени и той е принуден заедно с брат си да се укрива, уговорката им е: „*Ако остане някой ранен тежко, здравият да го умъртви*“...

След гибелта на Левски неговият сподвижник и съдейник продължава да върши същото, за което му се е обещал. Той полага душата си за Апостола.

Авторката преподава български език и литература в Природо-математическата гимназия „Акад. Иван Пюзелев“ в Габрово и редактира училищния вестник „Вектор“.

От малката къща на едно габровско читалище до националната им мрежа от около 3500 по-големи и по-малки къщи и до техни сродни в архитектурно и организационно отношение мрежи от стотици хиляди общностни културни центрове по света, ролята на местни културни институции и техните мрежи е в същевината на доктората ми по културна антропология, която завърших през тази година в Университета „Принстън“.

През тези последни 7 години на академичен труд и работа като консултант по културни политики и местно развитие чрез изкуство и култура, основната тема на докторското ми проучване се оформи като сравнение на българските читалища с подобни на читалищата мрежи в Куба (домове на културата – casas de la cultura) и Бразилия (домове на културата и точки на културата – pontos de cultura). Връзката между трите е, че моделът на читалищата е пренесен в Куба под името „дом на културата“ от Русия, но съветският модел копира до голяма степен българския по времето на социализма, като тогава читалищата вече са били организация на близо 100 години!

Докторатът има важен принос, за да се изясни, че моделът на този тип институции и културна политика като мрежите от „домове на културата“ не е „комунистически модел“, както се смята на много места по света, ако, разбира се, правителствата им дори са чували за това – например, в САЩ дори не съществува министерство на културата, и следователно не съществува дори концепцията за национално субсидирана мрежа от културни средища. Напротив, вместо „комунистически модел“, доказвам как моделът обосновава мрежов модел на културни институции с демократични основоположни принципи в България и сродни мрежи в нейните съседни страни. Те обаче не са просъществували със същото име и структура както читалищата, което ги прави най-старата неправителствена организация в Европа, призната в проучване на гражданското общество на Съвета на Европа.

Анализирам понятия като социално развитие, устойчивост, социален и културен капитал в сферата на тези общностни културни институции, свързани с разнообразни области: от опазване на нематериалното културно наследство до модерно изкуство и социални дейности.

Въпросите за значението и методите за опазване на нематериалното културно наследство изследвам въз основа на етнографските ми проучвания в различни страни (общо 10, като най-дълго от тях – гореспоменатите три), както и въз основа на работата ми като консултант-експерт към ЮНЕСКО, отдел „Култура“ в централата на Световната културна общност в Париж. Именно там се запитах: защо така, както съществува Международният съвет на музеите (International Council of Museums – ICOM) и други подобни световни организации за различни изкуства, защо няма световен съвет на общностните културни центрове? С този въпрос и все по-ясно очертаваща се мисия, по време на работата ми към ЮНЕСКО започнах да

Хляб и социална промяна

Културните центрове/читалища като пространство за социално развитие в България, Бразилия, Куба и на световно равнище в политиката на ЮНЕСКО

Д-р Надежда Савова – департамент по културна и социална антропология, Университет „Принстън“ (САЩ)

се срещам с хора от цял свят и да проучвам и събирам информация и контакти на мрежи от културни центрове, подобни на читалищата, в страни от всички континенти.

Така постепенно положих началото на световна мрежа от национални мрежи, която през 2008 г. бе регистрирана като неправителствена организация в България, наречена Международен съвет на самодейните средища – МЗС (International Council for Cultural Centers – I3C, www.international3c.org), като съчетанието „самодейни средища“ е комбинация от две прекрасни български думи (за разлика от „културен център“) и които по много дълбок и смислен начин описват функцията на тези общностни пространства за творчество. Към момента Меж-

Д-р Надежда Савова

Сам да омесиш хляб...

дународният съвет обхваща над 50 асоциирани страни от всички континенти с техните подобни на читалищата национални мрежи от общностни културно-социални центрове. МЗС продължава да расте с потенциала да се превърне в една от най-големите членски организации в света с минимум няколко десетки културни центрове във всяка страна.

За да разберем по-добре социалната функция и значението на читалищата и техните подобни мрежи в света, приемам за съществени социологическите и антропологичните концепции за социален и културен капитал, развити от Бордю (1986) и Пътнъм (1994, 2001). Опитвам се да разбера човешките взаимоотношения като системи на обмен, на базата на анализите на обмен на дарове и стоки в традиционния бартер, изследван от Дюркхайм ([1912] 1995), Мос ([1925] 1990), Малиновски и др., привнасяйки тези системи на отношения със съвременния контекст на читалищата и като цяло подобните тях общностни културни центрове като къщи за обмен на „дарове“ под формата на представления, храна

препокриват в различни степени в местния културен център. В такива институции, където основният събирателен фактор е изкуството (и то основно любителско), преплитането на социалния и културния капитал създава определен вид нов капитал, който аз дефинирам като „творчески общностен капитал“ (community creative capital). В творческия общностен капитал има елементи от другите, но и значими разлики: тук културният капитал не е в основата си стремеж към трупане на титли, признания, интелектуални постижения в академична и културна среда, а е едно по-скромно, не толкова показно лично обогатяване (културният капитал според Бордю е свързан преди всичко с интелектуалния капитал, познанието на изкуството и културата на елитите, а не с любителското творчество на всяка прослойка).

Същевременно социалният капитал в творческия общностен капитал не е в основата си стремеж към завързване на социални контакти за постигане на определени цели и интереси, а е по-скоро резултат от желанието за онзи първи вид неформален, неинституционализиран културен капитал на лично обогатяване, който след това прераства в социални връзки и обмен (социалният капитал е разбран като много по-инструментален при Бордю, отколкото при Пътнъм, но Пътнъм не обръща достатъчно внимание на любителското изкуство като една от основните сили, движещи голяма част от социалния капитал).

В дисертацията си анализирам основните характеристики на тези културни центрове и развива концептуалната рамка на този вид културни политики за местно развитие, наречен „модел на общностна култура“, „community cultural model“.

От 2003 г. насам този творчески общностен капитал в българските читалища, бразилските pontos de cultura и кубинските casas de la cultura се свързва все повече с концепцията за „нематериално културно наследство“ (НКН), създадена като дискурс от ЮНЕСКО и обхващаща предишни понятия като „фолклор“ и „културни традиции“, които сега се преназначават към една визия, по-тясно свързана с идеите за социално развитие и гражданско участие/партиципативност („community participation“), или разбирали като живи традиции и начин на живот в днешно време, а не основно като музейни обекти и субекти на проучване.

С разработването на национални политики – или поне на национални дискурси – за опазването на нематериалното културно наследство в страните, подписали

Конвенцията на ЮНЕСКО, на местно ниво този термин започна да се използва от различни културни институции, организации, граждански сдружения и отделни личности. Основният термин за дейност спрямо това наследство ЮНЕСКО дефинира като „опазване“ или „съхранение“ („safeguarding“), но въпросът за това, как съвременното забързано и в по-голямата си степен урбанизирано общество „опазва“ и най-вече живее нематериалното наследство, е свързан с един нужен анализ на пространствения фактор на това наследство – къде именно практиките и ценностите на традициите да се предават от поколение на поколение, пресъздават, пеят и танцуват?

Въпросът „къде“, обаче, не се задава в ЮНЕСКО, установих по време на половин година работа (2008) като консултант в централата им в Париж към сектора за НКН, посредством множество интервюта с колеги и експерти в областта на културните политики на различни конференции и семинари. „Къде“ не се пита в много часовите дискусии за методиките на „съхранение“ на Комитета по НКН (по мои наблюдения върху заседанията в Париж (юни, 2008) и Истанбул (ноември, 2008), защото повечето хора, създаващи тези политики, са или учени фолклористи – фокусирани върху теорията или чисто музейното събиране на материал, или служители в министерствата на културата, които рядко (ако въобще...) са били в малките местни общности, където това наследство все още „се живее“, а и да са били на посещение, не са попитали от какво хората имат нужда за неговото „опазване“.

От моите проучвания основно в трите гореспоменати групи, но и с много други при мои пътувания и изследвания, се оказва, че хората в много от тези случаи имат нужда от място, от физическо пространство, което да нарекат свой дом.

В самите основоположни принципи на читалищата, например, е залегнало те да се занимават с „образователни, благотворителни, библиотечни, театрални и икономически дейности“ (Панов, 1934), или места, където „българските граждани, без значение тяхната социално-икономическа позиция, обменяли идеи за съвременните важни въпроси и средствата, с които заедно да се погрижат за тях“ (Чилингиоров, 1930).

Още през XIX и първите години на XX в. читалищата са били широко поливалентни структури, чиято мисия е била да приютяват различни възрастови и социално-икономически групи и там, заедно, хората да се подкрепят и в трудностите, и в празненствата.

Едно антропологично разбиране за културата предполага културният център да е пространство/дом за разнообразните нужди в това общество, свързани с тяхното социално, интелектуално и „духовно обогатяване“, или „храна за духа“.

След няколко години работа в световни организации и на международно ниво с мрежата постепенно усетих копнежа да изпитам цялата гама от трудности, но и радости, от ръководенето на едно такова „самодейно средище“, за да мога по-добре, отговорно и с разбиране да координирам световната мрежа.

„Витлеем“ означава „дом на хляба“.

Из „Библейски речник“

С впечатляващ обхват

Ново изследване върху делото на Иван Шишманов – значим културен принос

Проф. д.филол.н. Емилия Стайчева

Появата на книгата „Иван Шишманов и обединена Европа“ е едно от най-значимите събития в съвременния ни културен живот, неслучайно свързано с юбилейната 150-годишнина от рождението на големия българин и европеец.

Заслугата за това събитие е на доц. д-р Румяна Конева, с което тя се включва в започналата в последните десетилетия поредица от изследвания за Иван Шишманов като книгата на Георги Димов, библиографията на Кръстина Гечева и изданията по проекта „Шишманови четения“ на Румяна Дамянова.

Изследването на Румяна Конева има впечатляващ обхват. Предисторията за това постижение е в редицата нейни разработки на възлови моменти в българската културна история и в наднационален контекст. Тя успява не само да издири, регистрира и тълкува установени за първи път от нея факти в наши и чуждестранни архиви. Интерпретирайки ги, тя ги съотнася едни към други; поставени така в система, изводите са от значение не само за доизясняване на живота и делото на Шишманов, но и за българската културна история и историята на науката в европейски план.

Авторката проследява биографията на Шишманов от рождението му през 1862 г. в Свищов до смъртта му в Осло през 1928 г. Последователното отбелязване на местопребиванията не е самоцелно, защото авторката с основане ги тълкува като формиращи личността фактори. Произходът му от семейството на Димитър Шишманов в Свищов – видна личност на възрожденската ни култура, не е без значение. И навярно неслучайно при едно завръщане в България той преподава в свищовското мъжко класно училище. Прецизно е разяснен пътят на неговото хуманитарно образование, което дава основата за развитието и осъществяването му като творческа личност в науката и културата. Началото е във Виена, където с подкрепата на Феликс Каниц започва обучението му последователно в известното образцово Гражданско и в Имперското и Кралско Педагогическо училище. След кратък престой като преподавател и дори подначалник в Министерството на народното просвещение в София, Шишманов продължава образованието си в Йена (1884) и Лайпциг (1886-1888). В Лайпциг защитава дисертация във Философския факултет на университета при Вилхелм Вунд, чиито лекции ще посещава само няколко години по-късно и Пенчо Славейков. Благодарение на задълбоченото проучване на архивите, свързани с Шишманов, авторката посочва научните области, които предимно са го интересували в Йена и Лайпциг, като привежда формулировка от собствената му автобиография, съхранявана в документи на Лайпцигския университет. Това са предимно „философските, педагогическите и езиковите науки“.

Не е пропуснато да се отбележи, че преди Лайпциг Шишманов прекарва известно време и в Женева, за да усъвършенства френския си език, където се запознава и с украинския професор Михаил Драгоманов, чиито дъщеря става негова спътница в живота.

Основателно историчката информира и за общуванията на Иван Шишманов още в ранните

нето на българското образование. Отбелязано е създаването от него на Съюза на българските читалища, на Съюза на българските учени, писатели и художници и други културни институции.

Сериозно място е отделено и на местопребиванията на Шишманов през ХХ в. извън България. Изтъкнато е заминаването му през пролетта на 1918 г. като пълномощен министър в Украйна, „убеден в смисъла на приятелството между народите“, както изтъква авторката. Отбелязани са и негови публикации за историята на българо-украинските отношения.

Преди това, още през 1906 г. Шишманов открива заедно с проф. Густав Вайганд в Лайпцигския университет български семинар, уместно определен от Конева като първи български лекторат. Тя убедително доказва, особено с престоия на Шишманов като професор във Фрайбург (1921-1924) един основен приоритет в неговата научна и културна дейност, а именно да допринесе за българско присъствие в Европа. България е неотменно включена във въведените от него лекции за „Славянския свят“. Във Фрайбург е и първото му запознаване с паневропейската идея на граф Куденхоф-Калерги, която веднага възприема. Конева проследява разгръщането на идеята до провеждането на Първия паневропейски конгрес във Виена през 1926 г. Нслучайно Шишманов е член на президиума на конгреса и участва в откриването му с приветствено слово, което започва на български език. В София е основател на българската секция на Съюза. Мотивирано Конева поставя оформянето на идейния свят на Шишманов под знака „от национална консолидация до европейска интеграция“ и формулира темата на изследването си „Иван Шишманов и обединена Европа“.

Трудът на Румяна Конева е постижение в българската наука и култура с изключително съвременен звучене. Авторката успява да осмисли петгодишния си престой във Фрайбург от 2006-2011 г. като лектор по български език, литература и култура и с проучвания за настоящето издание.

Нслучайно е признанието, което получава от Фрайбургския университет и конкретната подкрепа от проф. д-р Елизабет Шоре за отбелязване на 150-годишнината от рождението на проф. Иван Шишманов с поставяне на паметна плоча за неговата преподавателска дейност там.

Да поздравим и благодарим на Румяна Конева, като ѝ пожелаем да служи на делото на проф. Иван Шишманов и занаят.

Авторката е дългогодишен ръководител на Катедрата по германистика в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и настоящ председател на Съюза на преводачите в България.

„Възнесението на пророк Илия“. Икона от черквата „Св. Георги“ в Арбанаси. Тревненска живописна школа (XIX в.)

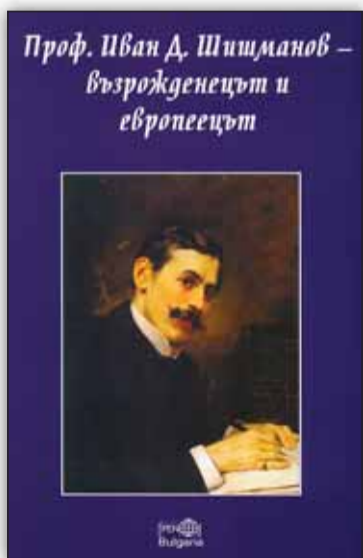
Феноменът Шишманов

Огроман принос в духовността ни

Петър Велчев

Човешката история създава необходимите ѝ личности, а те от своя страна творят история. Така се осъществява онзи своеобразен кръговрат на енергии, който е двигател на културната революция. Личностите, бидейки средоточие на индивидуалното, придават качествена неповторимост на културно-историческите процеси, протичащи в живота на всяка нация. Подобни мисли са уместни, когато искаме да обясним появата на такава всестранно значима фигура като проф. Иван Д. Шишманов.

Нслучайно той принадлежи към едно поколение будни българи, родени през 60-те години на XIX век, и впоследствие съставили цяла една плеяда забележителни хуманитаристи и писатели в небосклана на нашата култура след Освобождението. Това са не просто културни дейци, но и зачинатели на научни и литературни направления, и общественици, какъвто е в пълна мяра Шишманов.

Корица на изданието

„Проф. Иван Шишманов – възрожденецът и европеецът“. Съставител Георги Константинов. София, Хайни, 2012.

Участват Георги Константинов, Елисавета Багряна, Богомил Нонев, Виктор Барух, Петър Караангов, Бойко Ламбовски (български писатели – членове на П.Е.Н.-клуба), Йордан Василев, Юлия Николова, Димитър Танев, Петър Велчев.

Из книгите на проф. Иван Д. Шишманов „Българското възрождане“, „Литературна теория, история и критика“, „Сравнителна литературна история на XVIII век“.

Сборник доклади от конференция в Народния театър „Иван Вазов“, май 2012 г.

Напълно уместно е Институтът за литература при БАН да бъде наречен на името на проф. Иван Шишманов. Подобна практика отдавна съществува и по отношение на други институти. При това процедурата е проста: необходимо е предложението да бъде гласувано от Общото събрание на Института по литература. Едва ли някой ще бъде против. Едно толкова достойно име на учен-хуманитарист с огромен принос в духовността ни, ползващ се с международна известност, без друго ще бъде чест за Института. И същевременно ще бъде израз на дължимата почит към делото на учения, чиито 150-а годишнина от рождението чества днес. Всъщност това отдавна е трябвало да стане.

Проф. Емилия Стайчева

Корица на книгата. София, Гутенберг, 2011

му години с редица представители на европейския научен и културен свят. Достатъчно е да споменем приятелството му с Константин Иречек, общуването с редица професори като философа фон Щрюмпел, педагога Херман Масиус, руски и украински интелектуалци като Фьодор Степун и Александър Шулгин. Уместно е няколкократно документиране в книгата на близките отношения с поета Иван Вазов. Вазоведите знаят, че без опората в записките на Шишманов не всичко за личността му би било безусловно разбираемо.

Принос на Р. Конева е систематизирането на обществени, културни и научни прояви на Шишманов след завръщането му в България през 1888 г. като участието му в учредяването на Висшето училище, прераснало през 1904 г. в Софийски университет, преподавателската му дейност като професор, създаването на една от първите катедри по сравнително литературознание. Изтъкнати са заслугите му като министър на просвещението за европеизирането

Министерският сборник

Проф. Иван Д. Шишманов – основоположник на българската фолклористика и етнография

Проф. д.филол.н. Мария Младенова

Притежаващ огромна ерудиция в областта на литературознанието, фолклористиката и етнографията, възторжен почитател на народното творчество, Шишманов в качеството си на началник на отдел в МНП е погълнат от две основни задачи – създаването на Висшето училище и на „Сборник за народни умотворения, наука и книжнина“ (СБНУНК), чийто първи том се появява през 1889 г. като издание на министерството. Това става почти едновременно с раждането на неговия син, поради което през целия си живот Шишманов нарича СБНУНК „Моето второ дете“. В предговора към т. 1, написан от Шишманов, той изяснява задачите и програмата му и отбелязва, че е замислен като „етнографически журнал в най-широк смисъл на думата“, на който е не само основател, но и редактор в продължение на 18 години. Издаването му, както личи от окръжно писмо на МНП от 1.XII.1890 г., започва преимушественно с цел да се съберат всичките живи остатъци от оная наша култура, която с постепенно изчезване на народните обичаи, обреди, песни, приказки, легенди, гатанки, баяния, поговорки и пр. отстъпва място на една нова, в много отношения различна от нея култура.

Във встъпителната студия „Значението и задачите на нашата етнография“ (т. 1, 1889, с. 1–64), която е и първият солиден научен труд на Шишманов, той изтъква подробно значението на изучаването на българския фолклор: речниково, научно, историческо; начертава разгърнатата програма за неговото събиране чрез създаването на фолклорни дружества по модела на някои европейски страни, като различава за организирането им главно на българското учительство. Поставяйки и редица конкретни задачи, Шишманов сочи необходимостта да бъдат събрани народни песни от конкретни географски области, които не са застъпени в публикуваните материали; насочва вниманието към юнашкия народен епос, като на базата на неизползвани дотогава документи доказва, че такъв сме имали още през XIV в.

Когато студията излиза от печат, проф. Михаил Драгоманов – баща на съпругата му Лидия Шишманова, който е един от ярките представители на украинската наука и култура през втората половина на XIX в. и сам има сериозни изследователски интереси в областта на фолклора, казва на дъщеря си: „Трудът на твоя мъж е много зряла и солидна работа за толкова млад учен“. Тогава Ив. Шишманов е едва 27-годишен.

Редактирането му също струва на създателя му безкрайни мъки, защото се налага много от ценните статии и материали да преработва основно, тъй като авторите им правят първите си плахи стъпки в науката. Редакторът работи над „Сборника“ денем и нощем с неизчерпаема енергия, като през всичките 18 години, през които го

списва, не получава нито стотинка хонорар. Понякога съпругата му му казва: „По цял свят редакторската работа се плаща отделно. Искай своето право!“ – „Мълчи! – отговаря й той, – и без това заслужавам да прокарам бюджета на Сборника. Ако кажа една дума за хонорар като главен редактор, ще го погубят“. Така години наред Ив. Д. Шишманов запазва СБНУНК благодарение на дълбокото си съзнание, че върши полезна работа за отечеството си, която ще бъде оценена след десетилетия.

Но добре подготвените сътрудници на СБНУНК са малко. Необходимо е да се привлекат нови, които трябва да бъдат обучени в събирането на фолклора. И Ив. Д. Шишманов ги открива сред учителите, между гражданите, между свещениците, военните и пр. Тяхното сътрудничество той получава не заради служебното си положение, а поради своя общителен и

Корица на сборника (1889)

любезен характер. До 18-ата книга на СБНУНК (1901) в него са публикували свои приноси над 200 сътрудници, които представляват голямата школа, която той създава за 12 години и обучава по своите методи за изследване на народното творчество и народния бит.

Всички те се срещат лично с него в домашния му кабинет на ул. „Шипка“ № 11, където, въпреки огромната си заетост, той с желание им отделя необходимото време, като показва своето уважение към събеседниците си.

В много случаи при срещите си със своите сътрудници като истински просветител им дава пократки или по-подробни, в момента написани въпросници, кратки методически указания, наставления и пояснения, които раждат богати плодове и стотици приноси публикации в СБНУНК, около които Шишманов за кратко време успява да обедини респектиращ брой сътрудници, които грижливо събират, записват и публикуват автентичен фолклор от всички краища на България. Между многото имена се откроява това на Марко Цепенков от Прилеп, който в областта на фолклористиката представлява истинско чудо,

чието дело става общо достойние едва след огромната подкрепа, която получава от проф. Шишманов, заел се да придаде научен облик на лично записаните от него 681 приказки, 172 народни песни, 5032 пословици и поговорки и др.

Полагайки грижи за записването и на музикалния ни фолклор, Ив. Д. Шишманов успява да привлече и да спечели за идеите си композиторите Добри Христов и Васил Стоин, които възприемат и прилагат строго неговите методически указания. Васил Стоин, който е рядък ценител на народната музика и преподавател в Музикалната академия в София, записва сам около 9000 народни мелодии, а създаденият от него музикален фолклорен архив при Народния етнографски музей включва над 25 000. В лицето на Васил Стоин Шишманов намира всеотдаен двигател на музикалната ни фолклористика. „Наистина чуден фолклорист открих“ – казва той за Стоин. – „Остава да търсим „Стоин“ и за другите клонове на етнографията.“

За каузата на фолклористиката и етнографията Ив. Д. Шишманов спечелва и Христо Вакарелски, който попада в полето на неговия известен „лов на таланти“. Със специалното застъпничество на професора пред Академичния съвет на Университета Вакарелски е изпратен да специализира две години (1926–1927) обща и славянска етнография в Полша. След завръщането си, отново с препоръката на Шишманов, е назначен на работа в Етнографския музей, на който като асистент, уредник и директор посвещава 20 години.

През 1925 г. в дома на Ив. Д. Шишманов е учредено и Българско етнографско дружество, а той е избран за негов пръв председател. Успял да издейства от МНП и значителна сума за осъществяването на целите на дружеството, чийто престиж и влияние в областта на фолклора и етнографията нарастват благодарение на Ив. Д. Шишманов, който е централна фигура в развитието на българската фолклористика в продължение на 40 години.

Сред постоянните сътрудници на СБНУНК, известен и като „Министерския сборник“, са Кузман Шапкарев, Хр. П. Константинов, Д. Матов, Ив. Кепов, Е. А. Спространов, Е. Каранов, Стою Шишков, А. П. Стоилов и много други, които прилагат във фолклорните и етнографските си проучвания сравнителния метод, въведен от Ив. Д. Шишманов, чиято редакторска работа допринася за високото научно ниво на „Сборника“, както и редица чуждестранни учени с международен авторитет като М. Драгоманов, И. Поливка, К. Иречек, И. Франко, Н. С. Державин и др.

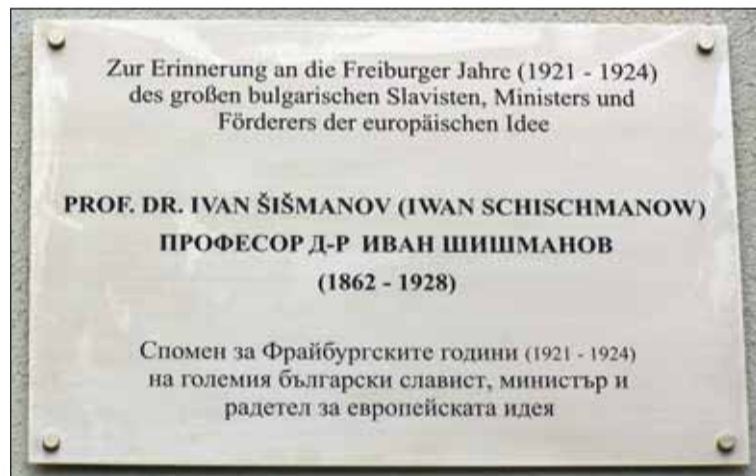
Така „Сборникът“ се утвърждава като изключително по важност издание в България и средище на българската наука в първите десетилетия след Освобождението.

Манастирът „Св. Павел“. Худ. Дъг Патерсън

Пътуваща изложба „България в Европа“

Изложбата „България в Европа“ е посветена на 150-годишнината от рождението на големия български учен, общественик и радетел на обединена Европа проф. Иван Шишманов, на 5-годишнината от членството на България в Европейския съюз, на 20-годишнината от присъединяването на България към Света на Европа и на 50-годишнината на Славянския семинар във Фрайбург. Тя е част от проект на Държавния културен ин-

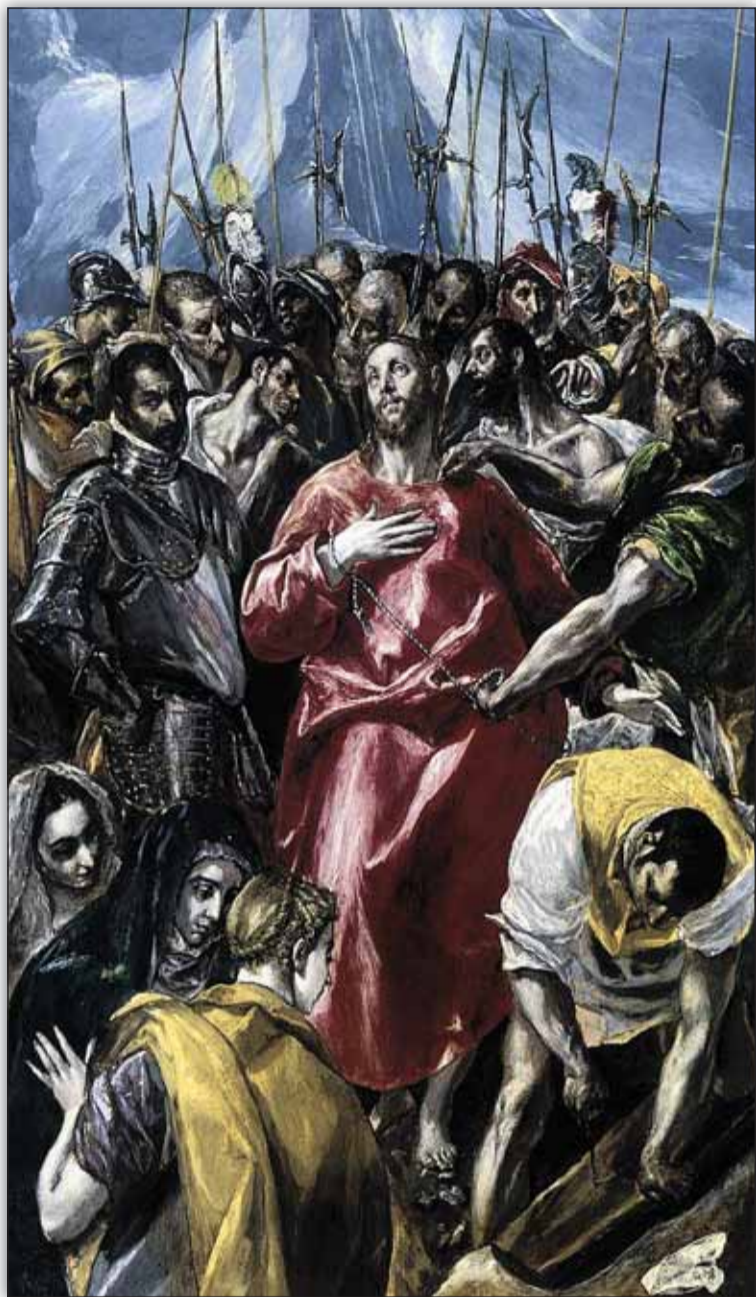

Паметна плоча във Фрайбургския университет, открита на 23 май 2009 г. за празника „Буквите, които ни свързват“

ститут към Министерството на външните работи, чийто автор е доц. д-р Румяна Конева. Илюстративният материал е издирван в продължение на 4 години в Научния архив на БАН, в архивите на Фрайбург, Лайпциг, Вiena и другаде. Показва на 25 платна „европейската траектория“ на проф. Иван Шишманов – първия български институционалист от европейски мащаб, който през 1926 г. е сред основоположниците на съвременната европейска идея. В изготвянето на изложбата участват художникът Орлин Атанасов, консултантите проф. д-р Елизабет Шоре (Университет Фрайбург), проф. д-р Светлозар Елдъргов (Институт по балканистика при БАН) и доц. д-р Ружа Симеонова – директор на Научния архив на БАН, както и сътрудниците в него. Преведена е от Вера Георгиева и Йорг Шенк. Беше представена досега в Университета на град Йена, в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, в Народното събрание, Българската академия на науките, Народния театър „Иван Вазов“, Страсбург, Брюксел, Свищов, Варна, Фрайбург. Предстои представянето ѝ на различни форуми в Германия, Австрия, Швейцария и другаде.

Проф. Теде Кал открива изложбата в град Йена, 24 април 2012 г.

„Разпятието на Христос“. Худ. Ел Греко (Доменикос Теотокопули)
 Катедралата в Толедо (Испания)

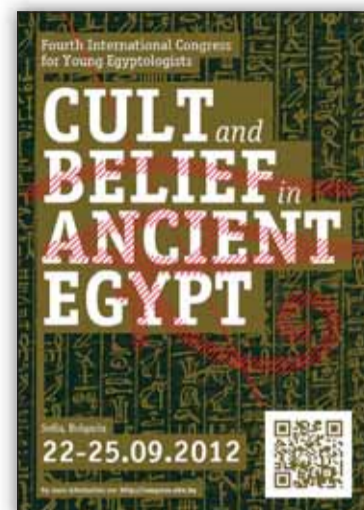
Отвори сърце за знания

IV международен конгрес за млади египтолози

Под мотото „Култ и вяра в Древен Египет“ от 22 до 25 септември 2012 г. в София заседава Четвъртият международен конгрес на млади египтолози.

Той бе уреден от Нов български университет (Департамент за древни и средновековни проучва-

ния) и Министерството на образованието, младежта и науката. В него взеха участие учени от университетите в Пристън, Оксфорд, Пиза и София. Те разгледаха Националния археологически музей и руините на Древна Сердика. Посетиха също Рилския манастир.

Плакат на конгреса

Да се върви от вчера към днес

„Книга на мъртвите“

Глава 179

Вчера ме роди.

Ето че днес

аз сътворявам дните утрешни.

Аз съм бог Сепс, излизащ от дървото си.

Аз съм бог Нун, показващ своето могъщество.

Аз съм владетелят на короната бяла Уререт

и разпоредник на мистерии на бог Нехеб-Кау.

Аз съм огненият зъл дух, който иска окоито божествено.

Вчера преминах вратата на смъртта

и ето днес пристигам на края на моето пътуване,

защото могъщата богиня отваря ви вратата,

тя пази входа откъм пътя.

Нападам моя враг и го пленявам.

Той ще се предаде и няма никога да го изпусна...

Ще го превърна в небия

пред съдниците в света откъдето, Озирис заобиколи.

Той там е в цялото великолепие на славата си.

Ето бог Хенти-Аменту!

В деня на превръщанията

на духовете огненочервени начело ме поставя,

но аз съм също на мечовете господар

и ще се защита от всяко нападение.

Наистина преминах безпрепятствено

пътищата на отвъдното...

АЗ ПИСАР СЪМ, КОЙТО С ПЕРО В РЪКА

записвам всичко около мен, което става.

Ето че носят ни духовете огненочервени

безчет неща хубави и приятни.

Отстъпват ми ги те. Нападам моя враг.

Пленявам го и няма никога да го изпусна.

С него е свършено пред съдниците на отвъдното!

Разкъсвам го посред полетата просторни

на жертвеника на богиня Уаджит.

Благодарение на богинята Сихмет

аз имам власт над него.

Аз съм владетел на превъплъщенията,

защото нося в себе си дълбоко

формите и същността на всички богове...

Из книгата „Книга на мъртвите на древните египтяни“. Превод от френски и бележки Йордан Ватев. Встъпителна студия проф. д-р Елит Николов. Редактор на превода Афродита Василева. София, Наука и изкуство, 1982.

Птаххотеп

„Поучение за невежите, за да знаят ползата от изкуствената реч, която е полезна за слушащите я и е безполезна за пренебрегващите я.“

„Съблюдавай истината и не я изкривявай, дори когато нямам облага от това!“

„На този, който не може страстно да пожелае нещо, няма да му се събднат никакви планове.“

„Животът и здравето на човека зависят от сърцето му.“

„Ако сърцето слуша корема, на мястото на любовта се появява дребнавост.“

„Ако се въздигнеш, след като си бил беден, ако забогатееш, след като си живял в нужда..., не привързвай сърцето си към богатството, защото е дар от Бога.“

Из книгата на Сергей Игнатов „Мъдростта на древните египтяни“. София, Изток-Запад, 2009.

Отворени към света

XI Европейски ден на езиците

„Най-добрите думи в света не са общоупотребяваните, ако не можете да схванете техния смисъл.“

Анатол Франс

На 30 септември 2012 г. за 11-и пореден път на площада пред Народния театър в София имаше празник за Европейския ден на езиците. Той се проведе с подкрепата на Столичната община, Министерството на образованието, науката и младежта и с медийното партньорство на Българското национално радио.

Участваха Австрийското посолство, Британският съвет, Чешкият културен център, Полският институт, Френският културен институт, Гьоте институт, Гръцката фондация за култура, Унгарският културен институт, Институтът „Сервантес“, Образователният отдел при Посолството на Испания, Италианският културен институт, Руският културно-информационен център, Генералната дирекция „Писмени преводи“ към Европейската комисия.

В своето слово при откриването Посланикът на Франция в България Филип Отие заяви:

„Европа е не само политическо и икономическо обединение на отделни държави. За да бъде то трайно, необходимо е да се изгражда културно-езиково пространство и да се поддържа непрестанен обмен, който да се уповава на историята и традициите. Това е нашето най-голямо богатство. Всички граждани от нашия континент вече следва да знаят и да ползват поне по 2 езика. Неотдавна България съобрази това в своята образователна система и ние се възхищаваме от развитието на чуждозиковото обучение, застъпено главно в езиковите гимназии.“

Той говори на френски, но завърши на чист български език с думите: „Добър ден на всички!“

Посетителите решаваха своеобразни кръстословици като проверка на техния познания. Беше раздаден и Паисиевският брой на Кирило-Методиевския вестник „За буквите–О писменехъ“.

Нови държави членки – нови езици:

1973 – Дания, Ирландия и Обединеното кралство

1981 – Гърция

1986 – Португалия и Испания

1995 – Австрия, Финландия и Швеция

2004 – Естония, Кипър, Латвия, Литва, Малта, Полша, Словакия, Словения, Унгария и Чешката република

2007 – България и Румъния

Сцена от спектакъла на Университетския театър на НБУ „Египетски приказки за сърцето“. Превод проф. Сергей Игнатов. По идея на Антоанета Петрова. Сценична адаптация и постановка Елена Панайотова, с подкрепата на Министерството на културата по програма „Етюд“

Наистина поради что!

Паисиевият призив и днешният български език

Румен Стоянов

Не е малък езикът ни!

Отначало ми текна да озаглавя настоящето „Христос и българският език“, ала намерих, че би било пресилено, а и би стеснило обхвата на долуизлаганото.

Естествено, Синът Божий нищо не е казал за нашата словесност. Но в Священото писание стои: „По делата им ще ги познаете“. Изхождайки от тази постановка, струва си да премислим факта, че Исус е говорил на малък език. Впрочем не обичам да употребявам обозначения от рода на малки народи, малки езици, малки култури. Малкостта в случая издава неоснователно и унизително омаловажаване. Нима древногръцките език, култура може да бъдат наречени малки? Българският с нищо не е по-малък (освен по броя на носителите му, но то е съвсем отделен въпрос) от който и да било голям език, нашата реч преспокойно виши ръст и предостойно мери бой дори с най-големия от зленаречените големи езици. За посочване на този вид малкост имаме точна и справедлива дума: малоброен, още по-добре малолюден. И тъй, какво общо има Христос с българския, с малолюдните езици?

Избавителят е проповядвал на арамейски, един несъмнено малолюден език. Нищо в постъпките Му не е произволно и в този порядък обстоятелството, че Спасителят е говорил не на някой от тогавашните многолюдни езици (латински примерно), позволява следния извод. Щом Исус е благоволил да проповядва Своето Учение на един от тъй наречените малки езици, това съдържа дълбок символ, а и не само символ. Тогава защо ние, простосмъртни и грешни, да възроптаваме против участта си, че притежаваме малолюден език? Щом Богочовекът нарочно е предпочел такъв език, то може да бъде видяно като покровителство над малолюдните езици. Щом Словоето Господне е първоначално на малолюден език, щом Библията е създадена тоже на малолюдните еврейски и гръцки, как така някой българин ще загърбват майчина и бащина реч, понеже не била достатъчно многолюдна за тяхната собствена великост? И преди, и след Отец Паисий с неговото „О, неразумни и юроде, поради что се срамиш да се наречеш болгарин!“ из древния ни път има достатъчно доказателства, че езиковата малобройност не е беда. Богомилството повлиява мощно върху европейското мислене, религия, култура и отзвучите му до ден днешен са живи, а възникна на български. На български Дънов създава учението за Бялото братство, той, образован в Съединените щати, е можел да го проповядва на английски, ала го сторва на български и сред българини. Мигар не е знаел, че посредством английския то ще стигне много по-бързо до повече човеци, нали е предназначено не единствено за сънародниците му? Понастоящем Дънов има последователи из всички материци и за тях българският не е кой да е език, защото на него е просвещавал техният Учител, както Рила и Седемте й езера са техни свещени места.

Прочее когато някому докривее, задето по рождение трябва да ползва малолюдния български, нека преди да обругае тая своя предопределеност, преди да го охули, да си припомним какъв език по рождение е ползвал Исус Христос.

И тогава да хвърли връз езика ни камък.

О

Тритомният „Речник на съвременния български книжовен език“ (БАН, 1955–1959) отбелязва пет значения на този предлог, посочва с какви други предлози може да бъде заменян и дава примери за употребата му:

1. Място, гдето нещо се удря, блъска; в. Копита чакат и о камъните светват. К. Христов.
2. Място, до което нещо се допира, трие, глади и подобни; до, в. До него се приближи котката и галено се тръкна о дрехите му. Елин Пелин
3. Място, към което нещо плътно се прикрепва, притиска; към. Ризите им залепнали о гърба, кръстът им ще се откъсне. П. Ю. Тодоров.
4. Място, гдето се хваща, връзва, скачва нещо за друго; за. Те изпилиха, уловиха се една о друга, избягаха и се прислониха до един плет. Й. Йовков.
5. На колко пласта, ката нещо е прегънато, сгънато; на. Сгъна покривката о четири.

(Към предлозите, заместващи „о“, ще си позволя да приуря още един: по. Тупа се по гърдите, че той бил го видял пръв. И още един: върху. Двамина го събори-

Румен Стоянов

ха и притиснаха върху скалата.) Както личи, майстори на българския език употребяват предлога „о“. Въпреки това ние отбягваме използването му в устното си общуване и така тласкаме полезната дума към гибел. Според моите печални наблюдения днес трудно ще срещнем предлога „о“ във художествената литература, пък и там скъдне. Надали сме далеч от деня, когато някой речникар ще се види принуден в името на научната истина да лепне след предлога „о“ предсмъртното „остаряло“ и така ще узакони едно съществувашо положение.

В състояние ли сме да променим нещо, колкото и малко да е то? Мисля, че да. Ако не можем да върнем „о“ в говорната реч, можем да предотвратим изчезването му от писаната. Още не е късно. Достатъчни са три неща: да знаем петте значения на „о“; да знаем с кои предлози си служим вместо с него; винаги, щом е възможно и подходящо, да го използваме вместо заместниците му.

Ще повтаря, ще потрета: най-мъчно се създават служебни думи. Кой може да измисли един предлог, един съюз? Затуй – поради своята почти несътворимост – тия невзрачни слова са безценни. И трябва всяко едно да го пазим като зеницата на окоето си. Нехайството ни спрямо „о“ издава точно обратното.

Ако застрашеното от изпадане в неупотреба „о“ се появява по-често, това ще го държи в обръщение и ще възпира преждевременното му състаряване. Честотното присъствие на една дума е свързано с нейната потребност, важност, жизненост и тъкмо тук можем да въздействаме за съхраняване на пренебрегваното наше „о“. Хайде, холан, че това да не е съживително отделение в болница?, ще ми се присмиеят черногледци. На което бих отвърнал: черногледството най-често е благовидно прикритие на мързел, примиренство, страх. Който не вярва, нека се замисли над случаите с два езика, староеврейски и македонистки. Отлично помня как в Софийския университет, където следвах българска филология през шестдесетте години, ме учеха, че езикът се развивал по свои собствени закони и човек не можел да се меси в тях. По същото време израелците усилено и целенасочено съживяваха своя древен език, правейки от него могъщо средство за духовно и държавно единение и гъвкаво сечиво за всички области на съвременното знание. По същото време македонисти го правеха езикот. Правеха го с живи късове от живата плът на българския език. Правеха го така, че 120 000 души българини минаха през сръбските зандани, а 23 000 българини измряха. Но го правеха. И го направиха. Друг въпрос е правилно ли е то. А ние не смеем най-безобидното нещо да направим: да вдъхнем живот на най-малка своя дума, на предлога „о“.

Случаят е показателен именно с дребността си. Щом не искаме, не можем, не знаем да сторим най-лесното – да овардим едно „о“ – то как ще овардим езика си в тия времена на засилен наш и чужд натиск срещу него: с безгрижието, равнодушието, безучастието, ленивостта си? Или с безчувствеността, бездействието, ненамесата, овчедушието си?

Из книгата „Нейде между“. София, Ziezi ex quo Vulgares, 2010.

Авторът е поет, писател и дипломат от кариерата, преподавател по испанистика в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и почетен доктор на Бразилския държавен университет.

Из изложбата „Летящи книги“. Худ. Драган Немцов

Неуморен и неуморим

Проява на историческо мъжество

Проф. д-р Минчо Драганов

Както всеки истински възрожденец, Паисий Хилендарски е богата и ярка личност, човек със силен и впечатляващ характер. Той притежава лични качества, направо произтичащи от българския национален характер – от хубавите страни на народа ни, от онова, което ни уважава и възхищава.

Неговите лични качества обаче не са достатъчно очертани – неговата обсебеност от идеята за национално възраждане, неговата работоспособност, неговата всеотдайност към изясняване на достойнствата, историческите перипетии и събуждането на народната маса, неговата неуморност и неуморимост, упоритост и издръжливост, житейска непретенциозност и липса на всякаква суета.

Една от основните черти на Паисий е усетът за зараждащия се сред народа национален дух. Става дума за нещо ново не просто на всекидневно равнище, а исторически ново и тази самостоятелност на характера е историческо мъжество. Паисий Хилендарски е истински титан на духа. Той вижда измеренията на това ново, усеща историчността му като тенденция и му се отдава като кауза на живота си.

Някои днес подценяват делото на Хилендареца, понеже го смятат за „националистично“ и защото го разглеждат ограничено като някакъв вид пропаганда. Но историческата книга на Паисий не е „конско евангелие“. Като начин на социално мислене тя е на равнището на съвременната му европейска мисъл, класически труд с теоретични и методологически завоевания.

Паисий не поставя началото на нашето Възраждане, а е първият, който го осъзна. То тръгва „подземно“ доста преди Паисий – той поставя първия камък, първата тухла, основите на възрожденската теза, идеология, доктрина, а не на самото възраждане като обективен процес. Но тази идеология даде мощен, изключителен тласък на обективния процес на българското национално възраждане.

В края на XVIII век Паисий си свърши работата. Сега чиновниците могат и да го изхвърлят от учебните програми – свършеното си е свършено. Но това не е само чиновническа липса на усет за история, а просто непознаване, невежество, а също така и липса на усет за целостността на българската култура в историческото време, липса на култура на социалното мислене.

Според моите изследвания освен глобализацията като съвременен световен процес има и „криворазбрана глобализация“, която вече се осъзнава все по-ясно като недостатък.

Из книгата „Българино. Бъди“. София, Институт по социология при БАН, 2003.

„А през същото това време над България царял мрак и неизвестност. Паметливият наш народ за 2-3 века забравил, че е имал царство и че е бил народ.“

И добре, че в този вековен мрак там нейде из дебрите на Света гора Атонска в една килийка на Хилендарския манастир, през годината 1762-а припламнала една плаха свещичка. Там ПОЛУГРАМОТНИЯТ монах Паисий прочел в някаква си гръцка или руска книжица, че съществувала била някога на тази земя една велика държава България...“

Из книгата на Стефан Цанев „Български хроники“. Пловдив, ИК „Труд“ и „Жанет 45“, 2006.

От редактора:

Несъразмерно самочувствие си проявил, поете, в своята 4-томна „поема“! Следва да се занимаеш внимателно с новото италианско издание на книгата на Мавро Орбини, подготвено от проф. Джузепе Дел'Агата, и с твърдението на проф. Илия Конев, че Паисий е знаел немски език, както и с преводите на „История славяноболгарская“ на немски от Норберт Рандов, на полски език от Францишек Корвин-Шимановски и на италиански от проф. Армандо Питасио, за да се убедим, че не е вярно твоето твърдение и те е подвел Хилендареца, като пише „за простите орачи и копачи“.

„Рождество Богородично“. Тревненска живописна школа (XIX в.)

Радостта да се живее Тревненски икони в Париж

От 13 септември до 30 октомври 1988 г. на XI фестивал за религиозно изкуство в Париж за първи път в Европа бяха показани образци на Тревненската живописна школа. Ето отзиви на известни френски изкуствоведи от печата:

„В едно градче, закътано в Балкана, скромни зографи революционизираха изкуството. Вълнуващо наистина! Кой би повярвал? Това най-малко очаквано за нас събитие идва от едно малко българско градче. Българските икони – истински скъпоценни камъни на източноправославното изкуство – са в Париж.“

Надалеч от политическата столица тревненските живописци преодоляват византийската стилизация и изоставят условните изображения, като се подчиняват на духа на времето. В техните творби от XVI век насам Богородица се подмладява, става мила жена. Тревненци първи поставят цветя върху дрехите на светците. Оттам те плъзват върху платовете, за да разцъфнат в пейзажите, които украсяват строгите религиозни композиции. Най-сетне небето, разклащайки тежката златна символика, се усмихва със своята синева.

Блясва радостта да се живее!

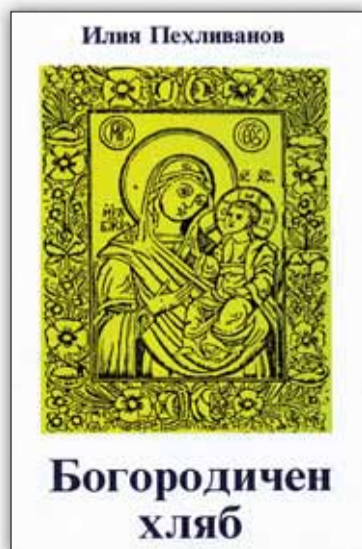
Чудото на тревненските икони се състои в това, че те допринасят за спасяването на духа на една страна, смазана от чуждо владичество.“

„Тревненските зографи проявиха вкус и дадоха цвят на нови икони, като ги оживиха с подробности от своя делничен живот.“

Една малка предача върши своята работа в близост до младенца Исус в иконата „Рождество Богородично“ от черквата „Св. Димитър“ на село Нейковци.

Момчета поднасят овес на Христовата ослица при влизането в Йерусалим...“

Корица на изданието

„Богородичен хляб. От селските черкви на Предбалкана до френската столица.“

Редактор и коректор Павлина Попова.

Художник Калин Николов. София, Библиофилско издателство „Ликовски“, 1992.

Боголюбия ради

Трявна като най-значимия художествен център на Българското възраждане

Люба Цанева

Малкото балканско селище Трявна е един от синонимите на Българското възраждане. Първите документални сведения за него са от средата на XVI век.

Съчетало в себе си прекрасна природа с чисто българско население и родолюбиви традиции, то се обособява като най-ранния център на зараждащото се възрожденско изкуство.

През 1704 г. в манастира „Св. Богородица“ на Арбанаси оставят творбите си Даскал Коста, Цоню и Георги, през 1708 г. Даскал Коста и Даскал Цоню зографисват манастира „Св. Троица“, през 1710 г. в църквата „Св. Георги“ работят Даскал Христо и Даскал Стою, през 1726 г. – в църквата „Св. Атанасий“ рисуват Даскал Цоню и Даскал Недю.

Най-ранната тревненска подписана икона е „Архангелски събор“, която е дело на даскалите Недю, Георги и Драган. Изписана е през 1735 г. в Присовския манастир „Св. Архангели“ край Търново.

През 1762 г., когато из пределите на България тръгва „История славяноболгарская“ на Паисий Хилендарски, тревненските зографи вече са поставили начало на обновлението на българското изкуство. Върху новопостроена през същата година каменна чешма те изсичат неповторимо народно хоро.

Огромното иконописно наследство е проучено от Асен Василиев, Атанас Божков, Мара Цончева,

Никола Мавродинов, Цанко Петров, Васил Пандурски, Любен Прашков, Иванка Гергова, Костадинка Паскалева, Теофана Матаниева и др.

В средата на XIX в. Трявна наброява към 4000 жители. По същото време тук са работели 40 иконописни ателиета, в които е рисувал и самият зограф, и цялото му семейство.

Зографите са били наричани и „даскали“.

Тревненската икона присъства в повече от 500 селища из Централна, Североизточна и Югоизточна България.

Нейни творби са изложени на показ в параклиса на Трявна, построен от царица Йоана, в Градската художествена галерия на Габрово, в художествената галерия на Икономовата къща в Дряново, в Градския исторически музей на Попово, в Арбанаси, Велико Търново, Варна, Силистра, Шумен и другаде.

Авторката е уредник в Специализирания музей по резбарско и зографско изкуство в Трявна

Люба Цанева

Корица на изданието

„Св. Димитър Солунски“. Украса за аналой. Тревненска школа (1879)

Тревненски иконописни фамилии

- ВИТАН, КОЮ И СИМЕОН ЦОНЮВИ
- ЙОАНИКИЙ ПАПА ВИТАНОВ
- ВИТАН КОЮВ
- ДОСЮ КОЮВ
- КРЪСТЮ ЗАХАРИЕВ
- ЦАНЮ ЗАХАРИЕВ
- ИВАН ЗАХАРИЕВ
- ПОП ПЕТЪР КРЪСТЕВ
- ГЕОРГИ (ГЕНКО) КРЪСТЕВ
- ЗАХАРИЯ ЦАНЮВ
- АНГЕЛ ЦАНЮВ
- КЪНЧО ЦАНЮВ
- КЪНЧО ИВАНЧОВ
- ЦАНЮ ЗАХАРИЕВ – МЛАДИ
- МИНЮ МИНЮВ
- ПЕТЪР МИНЮВ
- НИКОЛА ГЕНКОВ
- ПОП ГЕНКО ПЕТРОВ
- ДИМИТЪР ПЕТРОВ МИНЮВ И СИНОВЕ
- ПОП ДИМИТЪР КЪНЧОВ
- Синове
- ЙОНКО, ИВАН ХРИСТО
- ИВАН ПОП ДИМИТРОВ
- ВЕНКОВЦИ
- МИНЧЕВЦИ

Емблема на школата

Из книгата за впечатления на изложбата в Париж

„Поклонничество с очите на душата.“
 „Това е сто пъти по-хубаво от изложба с модерно изкуство.“
 „Изложбата обогатява душата, извисява я. Възхищаваме се от неизвестните досега икони.“
 „Видяното поражда желание да се запознаем по-добре с България.“
 „Пиришество за очите!“
 „Тази изложба вдъхва надежди! Необходимо е още по-добре да познаваме страните от Източна Европа.“

Изложбата показа 58 икони и е посетена от 12 000 души.

Веднаш да бъде начало Учредено е Сдружение на издателите на научна и университетска книжнина

На 4 октомври 2012 г. в учебно-научната база „Проф. Цветан Бончев“ на Софийския университет в местността „Голечица“ – Рила, се състоя среща по инициатива на Димитър Радичков – директор на Университетското издателство „Св. Климент Охридски“ и Мартин Кръстев – директор на Академичното издателство „Проф. Марин Дринов“ при БАН.

Освен тях в срещата взеха участие представители на издателствата при Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“, Великотърновския университет „Св. Св. Кирил и Методий“, Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, Югозападния университет „Неофит Рилски“ в Благоевград, Стопанската академия „Димитър Ценов“ в Свищов, Университета за национално и световно стопанство в София, Националната спортна академия, Университета по библиотекознание и информационни технологии, Медицинския университет „Проф. д-р Параскев Стоянов“ във Варна, Медицинския университет в София.

Те решиха да обединят усилията си, като учредят Сдружение на издателите на научна и университетска книжнина (СИНУК) с цел то да представлява и защитава интересите на всички издатели на научни и учебни произведения под формата на книги, периодични издания и електронни книги.

Задачите на Сдружението се разгръщат в три области:

- Да разработва и предлага на законодателната и изпълнителната власт политики, стратегии и проекти за нормативни актове относно адекватното позициониране на сектора за научна литература и университетски учебници в контекста на приоритета на науката и висшето образование.
- Да представява своите членове и да участва по национални и европейски проекти и програми за технологично обновление на издателската и полиграфическата им дейност.
- Да оптимизира механизмите и да улеснява своите членове при дистрибуцията и публичното представяне на издадените от тях произведения.

Източници на бюджета на Сдружението са годишен членски внос от 500 лв. дарения и процент от спечелени проекти.

Председателят на Националната агенция за оценяване и акредитация проф. Боян Биолчев и проф. Валери Стефанов от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ подкрепиха новосъздаденото Сдружение с конкретни препоръки относно разгръщането на неговата дейност чрез плодотворни инициативи в близко и по-далечно бъдеще.

За председател на Сдружението бе избран Димитър Радичков, за негов заместник – Мартин Кръстев, и за член на ръководството – проф. Иван Стоянов от Велико Търново.

Сдружението няма политически цели, а спорните въпроси с политическата власт ще се разрешават чрез преговори и диалог.

Сдружението е отворено за нови членове по всяко време. За контакти пишете на адрес: **София, п.к. 1113, ул. „Акад. Георги Бончев“, блок 6, за Академично издателство „Проф. Марин Дринов“**, или се свържете с неговия директор Мартин Кръстев на тел. 0877 669 141.

Между отминаващата Паисиева година и настъпващата Софрониева година да поставим още едно ново начало, както ни е завещал авторът на „Неделника“ – първата българска печатна книга!

О СВЯТЫХ БОЛГАРСКИХ...

Виктор Григорович (1815-1876) – Руски учен-пътешественик

„В половину XVIII столетия Паисий проигумен Хилендарский, написавший краткую историю болгарскую, под конец своего сочинения поместил известие о святых болгарских.

Сказав о св. Клименте, Науме, Еразме, Ангеларии и Савватий, он замечает:

„Тыя святые много помагали Кириллу и Мефодию и распратили повсюду, где ся говори словенски и собрали речи написанны, спроты оны речи собрали от весь словенский язык, и составили перво псалтырь и евангелие в Охрид и Солун...“

Из книгата „Пътешествия по Европейской Турции“ (1867).

Румен Балабанов

(21 май 1950 г. – 13 октомври 2012 г.)

Утвърдил още от ранната си младост правенето на всякакви вестници за начин на оцеляване, като редактор на „Слово то днес“ той наложи творческа близост и единомислие с Кирило-Методиевския вестник по основни проблеми на българската духовност.

Издаде книги с искрящ хумор и безпощадна остроумна сагира. И не дочака 100-годишнината на Вазовия писателски съюз...

Достойно ест! Вечна памет!

„За буквите – О писменехъ“

Юбилейна монета, емитирана от Българска народна банка

Консултанти:

Д-р Светла Шапкалова
Люба Цанева
Симеон Хинковски

Изданието има общокултурен характер и авторите следва да избягват преки политически внушения и коментари.

Авторите носят отговорност за своите публикации.

Заглавията и подзаглавията са от редакцията.

Съкращаването на текст се съгласува с авторите.

Приемат се за печат материали до три стандартни страници на електронен носител, като илюстрациите са отделни файлове, по възможност на по-висока резолюция (мин. 180 dpi).

Благославяйте, а не кълнете!
И поправяйте – ще ви бъдем благодарни...

Броят е приключен редакционно на 26 октомври 2012 г.
Ден на Св. Димитър Солунски (Димитровден)

„Земетресенията, слънчевите затъмнения и нещастната любов са възможни и при демокрацията.“
Нова българска пословица

Керамична просфора (IV в.)

ISSN 1312-3785

Излиза от 1979 година

Бр. 38 / ноември 2012 г.

Основател на изданието
ВЕСЕЛИН ЙОСИФОВ

МЕЖДУНАРОДЕН РЕДАКЦИОНЕН КОМИТЕТ

Председател
СТОЯН ДЕНЧЕВ

Главен редактор
ИЛИЯ ПЕХЛИВАНОВ

Съредактори
ХРИСТО БУКОВСКИ, КАЛИН НИКОЛОВ

Художник
ЕВГЕНИ ВЕЛЕВ

Графично оформление, редактиране и илюстрации
КИРИЛ ИВАНОВ

ДЖУЗЕПЕ ДЕЛ'АГАТА, ЕМИЛИЕ БЛАХОВА, ТАМАРА БЪРТЪН, ТОМАС БЪЛТЪР, ЕКХАРТ ВАЙЕР, ГЕОРГИ ВАСИЛЕВ, РАДОСЛАВ ВЕЧЕРКА, МАРЧЕЛО ГАРДЗАНТИ, ДИМИТРИОС ГОНИС, ТОДОР ГРИГОРОВ-ТЕРЕС, ВАСИЛ ГЮЗЕЛЕВ, ДЖОРДЖО ДЗИФЕР, АКСИНИЯ ДЖУРОВА, НИКОЛА ГЮЗЕЛЕВ, БОЖИДАР ДИМИТРОВ, ИВАН ДОБРЕВ, НЕВЯНА ДОНЧЕВА-ПАНАЙОТОВА, АНТОН ДОНЧЕВ, РУМЯНА ЗЛАТАНОВА, ИЛИЯ ИЛИЕВ, БИСЕРА ЙОСИФОВА, ИГОР КАЛИГАНОВ, КАЛИНА КАНЕВА, ДИМИТЪР КЕНАНОВ, ИВАН КОЛЕВ, МЕРСИЯ МАКДЕРМОТ, РОЛАНД МАРТИ, ПРЕДРАГ МАТЕИЧ, ФЛОРИАН МЕСНЕР, ХАЙНЦ МИКЛАС, ГЕОРГИ МИНЧЕВ, АЛЕКСАНДЪР НАУМОВ, Смоленски епископ НЕСТОР, СВЕТИНА НИКОЛОВА, КОНСТАНТИНОС НИХОРИТИС, ЕЛЕНА ПАВЛОВСКА, ДМИТРИЙ ПОЛИВЯНИЙ, ГЕОРГИ ПОПОВ, МАРИЯ ПОПОВА, ЦВЕТИ РАДЕВА, НОРБЕРТ РАНДОВ, ВАЛЕНТИН РАСПУТИН, ЮРИЙ РОСТОВЦЕВ, ДЖУН-ИЧИ САТО, ТАЯНА СЛАВОВА, МАРИНА СМОЛЯНИНОВА, ХРИСТО ТЕМЕЛСКИ, ФРАНСИС ТОМСЪН, ГЕРГИНА ТОНЧЕВА, ПЕТКО ТОТЕВ, ИМРЕ ТОТ, АННА-МАРИЯ ТОТОМАНОВА, ХРИСТО ТРЕНДАФИЛОВ, АНАТОЛИЙ ТУРИЛОВ, ВАСИЛКА ТЪПКОВА-ЗАЙМОВА, ХИЛДЕ ФАЙ, УИЛЯМ ФЕДЕР, КРИСТИАН ХАНИК, ПЕТЕР ШРАЙНЕР

Редактор-коректор
Светла Девкова

Съдейници

Мария Арангелова, Мария Бранкова, Велизар Велчев, Борис Данков, Радомир Димитров, Богдан Иванов, Деляна Илиева, Иван Мадин, Пепи Манастирска, Пенка Момчилова, Росица Николова, Снежана Нишкова, Мирела Пейчева, Бояна Пенчева, Емилия Серафимова, Димитър Спасов, Диана Стоянова, Соня Стоянова, Благовеста Цветкова, Савина Цанева, Николай Чалъков, Наско Якимов

Компютърна лаборатория „Джон Атанасов“

Д-р Добри Бояджиев

Стефан Белев, Калин Димитров, Георги Видинов, Ивелин Кадийски, Мартин Симеонов, Георги Чобанов, Венцислав Соколов, Светослав Дечев

ИЗДАТЕЛСТВО „ЗА БУКВИТЕ – О ПИСМЕНЕХЪ“
www.unibit.bg • www.zabukvite.org

Директор
БОНКА ХИНКОВА

Секретар
Евгения Василева
Тел. 02 971 80 74

София, 1784, бул. „Цариградско шосе“ № 119
e-mail: info@zabukvite.org

Печатница
ДЕМАКС

Директор Марин Несторов

Бележитият Хилендарец Паисиевата история в Интернет

Начална страница на сайта за Паисиевата история

От 22 септември 2012 г. потребителите на Интернет разполагат с ново място в световната дигитална мрежа – професионален сайт, който осигурява на всеки посетител възможност безплатно да (из)слуша пълния текст на „История славянобългарска“ от Паисий Хилендарски. Той е сътворен с висок професионализъм и народолюбиво проникновение от медийната компания Ню Ейдж Студио, като стана достъпен на адрес:

<http://www.istoriata.bg>

Представен е и в социалната мрежа Фейсбук.

Отварят се седем менюта, които осведомяват посетителя относно съдбата на Паисий и как може да слуша „История славянобългарска“ на оригиналния ѝ текст и по първия Софрониев препис в превод на Петър Динеков – изцяло или на части. Всеки може да сваля отделни звукови файлове и да ги слуша през мобилни устройства – телефони, смартфони, аудиоплеъри.

Както споделя актьорът Мариан Маринов, автор на идеята за сайта и четец на текста, вече българите нямат оправдание, че не познават

„История славянобългарска“. Това важи с особена сила за ученици и студенти, които изучават Паисиевото четиво в исторически, езиковедски, културологичен или литературоведски контекст. Новият интернет сайт дава възможност те да се приобщат не само към развлекателните и популяризаторските, но и към строго образователните и академични сегменти на световната дигитална мрежа.

Консултант на сайта е проф. д.ист.н. Вера Бонева, преподавател по българска възрожденска история в катедра „Културно-историческо наследство“ на УниБИТ.

Вечният огън на връх „Св. Никола“

Горда Стара планина! Авторът на „Мила родино“

С Указ на Президиума на Народното събрание от 8 септември 1964 г. песента „Мила родино“ е утвърдена като български национален химн.

Призивно-страстната мелодия на този химн прозвучава за пръв път през есента на 1885 г. на борда на един кораб в сред Дунава, с който български студенти от европейски университети бързат да се включат като доброволци в Сръбско-българската война. Неин автор е 22-годишният студент по история и филология във Виена Цветан Радославов.

Цветан Радославов (1863–1931)

Цветан Цветков Радославов е роден на 21 април 1863 г. в Свищов. Проявява отрано разнолики интереси и изключителна любознателност. Завършва класическа гимназия във Виена, сетне учи история и филология първоначално в австрийската столица, сетне в Прага. След участието си във войната учи философия в Лайпциг. Там през 1899 г. защитава докторска дисертация върху проблемите на човешката памет, която поразява със своята задълбоченост университетските преподаватели. При връчването на дипломата му ректорът заявява: „Нестита е България с такъв син!“.

След като се завръща в България, Радославов става преподавател по логика, етика и психология. Години наред учителства в III мъжка образцова гимназия в София „Уилям Гладстон“. Негови ученици са първенците на българската култура Михаил Арнаудов, Тодор Герасимов, Петър Динеков, Ангел Балеви и мнозина други. Умира на 28 октомври 1931 г. в София.

Като късен български енциклопедист Цветан Радославов е философ, драматург, преводач полиглот, историк, филолог, художник, изкуствовед, композитор, пианист, писател, поет, деен общественик. Превел е либретата на оперите „Аида“, „Фауст“, „Лоенгрин“. Широка известност придобива неговата историческа драма „Яничарин“, която има две издания. Проучва титлите на българските царе, фреските от търновските черкви. Създава живописни творби. Неговият труд „Емоционалният фактор при мисленето“ е издаден година подир смъртта му от проф. Спиридон Казанджиев като бисер на световната философска мисъл.

Песента „Мила родино“ е поместена в европейски учебник по музика на Карл Махан. Композиторът Добри Христов прави хармонизацията ѝ. По-късно я хармонизират Филип Кутев и Александър Райчев. Направен е неин запис в изпълнение на Никола Юзелев.

На стената на дома на Цветан Радославов на ул. „Ангел Кънчев“ № 3 в София е поставена паметна плоча.

Паисий на английски език

По повод 250-годишнината на „История славянобългарска“ от Паисий Хилендарски издателство „Български бестселър – Национален музей на българската книга и полиграфия“ отпечата факсимилно копие от оригиналната „Зографска чернова“ на Паисиевата история. Преводът от първия Софрониев препис на новобългарски език е направен от Петър Динеков през 1972 г. Преводът на английски език е от Красимир Кабакчиев, предговор Иван Радев, редактор Юлия Томова, дизайн Галя Герасимова.

Печат „Абагар“ – Велико Търново.

Чествания и годишнини 2012 г.

250 г. на „История славянобългарска“ от Паисий Хилендарски

Книгата „История славянобългарска“ е първият опит да се създаде цялостна история на България, за да се пробуди и укрепи българското национално самосъзнание. Нейният бележит автор Паисий Хилендарски (1722–1773) е духовник. Той е живял в Хилендарския манастир на Света гора и е пътувал из цялата страна, за да събере много сведения и да напише своето кратко и силно въздействащо изложение за българската история.

Паисий се счита за предтеча на Българското национално възрождане.

Преслужба на Министерството на културата
Национална комисия за ЮНЕСКО при Министерството на външните работи

Специално за в. „За буквите – О писменехъ“